

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА НАДВОРЕШНИ РАБОТИ

Бр. *07-27901/20-1*

26-10-2020 20 *20* год.

СКОПЈЕ

РАМКА ЗА СОРАБОТКА ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ МЕЃУ РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

2021 - 2025

Republic of North Macedonia
Government of the Republic of North Macedonia

UNITED NATIONS
NORTH MACEDONIA

Изјава за заложби

Владата на Република Северна Македонија и Обединетите нации (ООН) се залагаат за продолжување на соработката во насока на просперитетна, инклузивна и отпорна Република Северна Македонија, а со цел постигнување на Целите за одржлив развој до 2030 година.

Рамката за соработка за одржлив развој (PCOP) претставува програма за работа на агенциите и телата на ООН во периодот од 2021 до 2025 година. Таа се надврзува на претходната рамка меѓу ООН и Владата и претставува основа за соработка и партнерства со националните и со меѓународните партнери, со цел да се постигнат националните развојни приоритети формулирани околу Целите за одржлив развој (ЦОР) и обврските за остварување на човековите права. Спроведувањето на Рамката ќе придонесе кон напорите за обезбедување подолг, поздрав, попросперитетен и побезбеден живот на сите луѓе во Република Северна Македонија.

Долупотпишаните партнери-учесници ја прифаќаат Рамката за соработка и ја потврдуваат својата заедничка заложба кон постигнување на предвидените резултати.

Скопје, 26 октомври, 2020 година

Влада на Република Северна Македонија	Организациите на Обединетите нации во Република Северна Македонија
 Бујар Османи Министер за надворешни работи Република Северна Македонија	 Росана Дуџак Постојана координаторка на Обединетите нации во Република Северна Македонија

Потписи

Со својот потпис, долупотпишаните¹, соодветно овластени, ја прифаќаат Рамката за соработка за одржлив развој меѓу Република Северна Македонија и Обединетите нации за периодот 2021 – 2025 и ја истакнуваат својата заедничка заложба за постигнување на договорените цели:

Организација на ОН

Потпис

МОТ – Меѓународна организација на трудот

Маркус Пилгрим

Директор на Тимот за пристојна работа и локални канцеларии во Будимпешта

МОМ – Меѓународна организација за миграции

Соња Божиновска-Петрушевска

Раководителка на канцеларија

ФАО – Организација на ОН за храна и земјоделство

Набил Ганги

Заменик регионален претставник, Регионална канцеларија за Европа и Централна Азија

УНДП – Програма за развој на Обединетите нации

Нарине Сахакјан

Постојана претставничка

УНДРР – Канцеларија на ОН за намалување на ризиците од катастрофи

Октавијан Бивол

Директор, Регионална канцеларија за Европа

УНЕСКО - Организација на ОН за образование, наука и култура

Ана Луиза Томсон Флорес

Директорка, Регионално биро за наука и култура за Европа

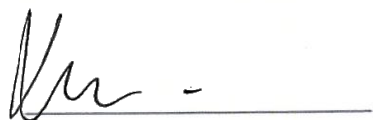
Ana Luiza M. Thompson-Flores (Nov 4, 2020 13:26 GMT+1)

УНЕЦЕ – Комисија на ОН за економија за Европа

Николас Дат-Барон

Одговорен раководител, Одделение за управување со програми,

Канцеларија на извршниот секретар

УНЕП – Програма на ОН за животна средина

Бруно Пози

Директор, Канцеларија за Европа

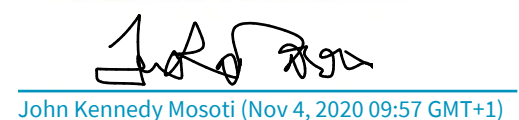

Bruno Pozzi (Nov 10, 2020 11:24 GMT+1)

УНФПА – Фонд за население на Обединетите нации

Џон Кенеди Мосоти

Претставник за Босна и Херцеговина, Директор за Србија, Република Северна Македонија и Косово²

John Kennedy Mosoti (Nov 4, 2020 09:57 GMT+1)

¹ Агенции во системот на ОН по азбучен редослед (според англиските кратенки на организациите)

² UNSCR1244

ОН – Хабитат

Рафаел Тутс

Директор, Дивизија за глобални решенија

УНХЦР – Претставништво на Високиот комесаријат на ОН за бегалци

Моника Сандри

Претставничка

УНИЦЕФ – Фонд за деца на Обединетите нации

Патриција Ди Џовани

Претставничка

УНИДО – Организација на ОН за индустриски развој

Џијонг Зу

Генерален директор,

Директорат за програми, партнерства и координација на терен

УНОДЦ - Канцеларија на ОН за дроги и криминал

Александар Шмит

Раководител на Регионалната канцеларија за Европа и Западна и Централна Азија и Регионален претставник за Југоисточна Европа

ОХЦХР – Канцеларија на Високиот комесар на ОН за човекови права

Хозе Марија Араназ

Раководител на Секторот за Америка, Европа и Централна Азија

УНОПС – Канцеларија на ОН за проектни услуги

Микела Телатин

Раководителка на канцеларија

ОН Жени – Тело на Обединетите нации за родова еднаквост

Алиа Ел-Јасир

Регионална директорка за Европа и Централна Азија

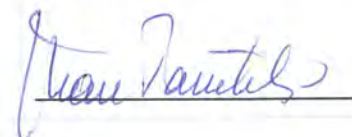
СЗО – Светска здравствена организација

Д-р Џихане Тавила

Претставничка

Jose M. Aranaaz
Jose M. Aranaaz (Nov 9, 2020 10:06 GMT+1)

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	9
ПОГЛАВЈЕ 1: НАПРЕДОКОТ НА ЗЕМЈАТА КОН АГЕНДАТА 2030	11
1.1 Контекст	11
1.2 Национална визија за одржлив развој	11
1.3 Напредок кон исполнувањето на Целите за одржлив развој	12
1.4 Предизвици	16
ПОГЛАВЈЕ 2: ПОДДРШКА ОД СИСТЕМОТ ЗА РАЗВОЈ НА ОН ЗА АГЕНДАТА 2030	18
2.1 Теорија на промена	18
2.2 Стратешки приоритети на Рамката за соработка	20
2.3 Посакувани стратешки развојни резултати	22
2.4 Посакувани резултати	23
2.4.1 Резултат 1: Просперитет за сите	24
2.4.2 Резултат 2: Квалитетни услуги за сите	25
2.4.3 Резултат 3: Здрава животна средина	28
2.4.4 Резултат 4: Добро владеење	30
2.5 Синергија меѓу посакуваните резултати и економската трансформација	33
2.6 Одржливост	34
2.7 Компаративни предности на ОН и поставеност на тимот на ОН во земјата	34
ПОГЛАВЈЕ 3: ПЛАН ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА РАМКАТА ЗА СОРАБОТКА	37
3.1 Стратегија за имплементација и стратешки партнерства	37
3.2 Заеднички Управен комитет	40
3.3 Национални координативни механизми	40
3.4 Внатрешна координација на организациите на ОН	40
3.5 Начини на имплементација	42
ПОГЛАВЈЕ 4: МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	43
4.1 План за мониторинг, евалуација и учење	43
4.1.1 Ризици и можности	44
4.1.2 Преглед и известување за Рамката за соработка.....	44
4.1.3 Евалуација на РАМКАТА	45
Анекс 1: Матрица на резултати	46
Анекс 2: Правни одредби на Рамката за соработка	59
Анекс 3. Клучни партнери	66
Анекс 4: Придонес на Рамката за соработка кон остварување на клучните препораки на механизмите на ОН за човекови права во однос на Северна Македонија, 2019 – 2020	78

Кратенки и поими

БДП	Бруто домашен производ
БКМ	Бизнис-конфедерација на Република Северна Македонија
БФОР	Балканска фондација за одржлив развој
ГБВ	Родово базирано насилство
ГЕФ	Глобален еколошки фонд
ГИЗ	Германско друштво за меѓународна соработка
ГО	Граѓанска организација
ГХГ	Стакленички гасови
ГЦФ	Зелен фонд за клима
ДВ	Директива за води на ЕУ
ДЗС	Државен завод за статистика
ДКАФ	Центар за управување со секторот безбедност во Женева
ДНП	Доброволен национален преглед
ДП	Доброволен протокол
ДППА	Оддел на ОН за политички прашања и зачувување на мирот
ЕЕО	Електричен и електронски отпад
ЕИРЕ	Европски институт за родова еднаквост
НДНИ	Никој да не биде изоставен
ЕУ	Европска Унија
ЕФТА	Европска асоцијација за слободна трговија
ЗГРП	Заеднички годишни работни планови
ЗЕЛС	Здружение на единиците на локални самоуправи
ЗУК	Заеднички управен комитет
ИКТ	Информациски и комуникациски технологии
ИПА	Инструмент на ЕУ за претпристапна помош
ИРЕНА	Меѓународна агенција за обновливи извори на енергија
ИТ	Информациски технологии
ИФЗБ	Инвестициски фонд за Западен Балкан
ИФМИС	Интегриран информациски систем за управување со јавни финансии
ИЦМПД	Меѓународен центар за развој на миграциски политики
ИЧР	Индекс на човековиот развој
КЗРПСМ	Конвенција за заштита на работничките права на сите мигранти
КОО	Корпоративна општествена одговорност
КПД	Конвенција за правата на детето
КПЛП	Конвенција за правата на лицата со попреченост
ЛГБТИ	Лезбејки, геј, бисексуалци, трансродови и интерсексуални лица
ЛП	Лица со попреченост
МАРРИ	Центар на регионалната иницијатива за миграции, азил и бегалци
МАСИТ	Стопанска комора за информатички и комуникациски технологии
МАЦЕФ	Македонски центар за енергетска ефикасност
МЕД	Македонско еколошко друштво
МИКИ	Мулти-индикаторско кластерско истражување
МКПР	Меѓународна конференција за популација и развој
ММФ	Меѓународен монетарен фонд
МНР	Министерство за надворешни работи
МОМ	Меѓународна организација за миграции

МОТ	Меѓународна организација на трудот
МРОР	Мрежа на решенија за одржлив развој
МСП	Мали и средни претпријатија
МУЗП	Меѓународна унија за заштита на природата
МФИ	Меѓународна финансиска институција
НАЛАС	Мрежа на здруженија на локалните власти на Југоисточна Европа
НАТО	Северноатлантска алијанса
НВО	Невладина организација
НЕЕТ	Млади кои не се во работен однос, образование или обука
НЖ	Насилство врз жени
НЗБ	Незаразни болести
НМСМ	Национален младински совет на Република Северна Македонија
НПАА	Национален план за усвојување на правото на ЕУ
ОБА	Отпад од батерии и акумулатори
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
ОЛП	Организации на лица со попреченост
ОН	Обединети нации
ОН СИДА	Заедничка програма на ОН за превенција и третман на ХИВ/СИДА
ОРМ	Организација на работодавачи на Македонија
ОХЦХР	Канцеларија на Високиот комесар на Обединетите нации за човекови права
ПАФ	Рамка за проценка на успешност
ПВПЛ	Поврзување на вредностите од природата со луѓето
ПИСА	Програма за меѓународна проценка на знаењата на учениците
ПК	Постојана координаторка
ПОР	Партнерство за одржлив развој
ПСЗ	Проценка на состојбата во земјата
РДР	Ран детски развој
РЈА	Реформа на јавната администрација
РКМС	Регионална канцеларија за младинска соработка
РСОР	Рамка за соработка за одржлив развој на ООН
РТК	Работно тело за комуникации на ООН
РУО	Рамка за управување и одговорност
СБ	Светска банка
СДИ	Странски директни инвестиции
СДЦ	Швајцарска агенција за развој и соработка
СЕУ	Следење на напредок, евалуација и научени лекции
СЗО	Светска здравствена организација
СИДА	Шведска агенција за меѓународна развојна соработка
СИЛК	Анкета за приходи и услови на живеење
СТО	Светска трговска организација
ТИМСС	Следење меѓународни трендови на студии по математика и природни науки
ТСОО	Техничко и стручно образование и обука
УЈФ	Управување со јавни финансии
УНДАФ	Рамка за развојна помош на ООН
УНДЕСА	Канцеларија на ОН за економски и социјални прашања
УНДП	Програма за развој на Обединетите нации
УНДРР	Канцеларија на ОН за намалување на ризици од катастрофи
УНЕП	Програма за животна средина на Обединетите нации

УНЕСКО	Организација на Обединетите нации за образование, наука и култура
УНЕЦЕ	Економска комисија на ОН за Европа
УНИДО	Организација на ОН за индустриски развој
УНИЦЕФ	Фонд за деца на Обединетите нации
УНОДЦ	Канцеларија на ОН за дрога и криминал
УНОПС	Канцеларија на ОН за проектни услуги
УНФПА	Фонд за население на Обединетите нации
УНХЦР	Претставништво на Високиот комесаријат за бегалци при Обединетите нации
УНЦТ	Менаџмент-тим на ООН
УПП	Универзален периодичен преглед
УСАИД	Агенција на САД за меѓународен развој
УСД	Американски долар
ФАО	Организација на ОН за храна и земјоделство
ФАЦЕ	Авторизација за доделување средства и потврда за реализирани трошоци
ХИВ	Вирус што го намалува имунитетот кај човекот
ХППТ	Хармонизиран пристап на парични трансфери
ЦЕДАВ	Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените и девојките
ЦЕФТА	Договор за слободна трговија меѓу земјите од Централна Европа
ЦОР	Цели за одржлив развој
ЦСР	Центри за социјална работа
СО²	Јаглороден диоксид

Табели

Табела 1: Стратешки приоритети и посакувани резултати

Табела 2: Двигатели на нееднаквост и фактори за дискриминација

Табела 3: Клучни владини партнери на организациите на ООН

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Рамката за соработка за одржлив развој на Обединетите нации (РСОР, или во понатамошниот текст „Рамка“) 2021 – 2025 е клучен документ којшто обезбедува стратешка и правна рамка за активностите на организациите на ОН во Република Северна Македонија. Документот е изработен во соработка со Владата на Република Северна Македонија и со другите партнери и соработници на агенциите.

На оваа Рамка ѝ претходи Партнерството за одржлив развој (ПОР) 2016 – 2020. Таа е изработена врз основа на националните приоритети за развој на земјата, нејзините меѓународни обврски за остварување на човековите права и родова еднаквост и Агендата 2030. Потврдувајќи дека членството во ЕУ е клучен национален приоритет, Рамката се стреми кон целосна усогласеност со процесот за пристапување во ЕУ.

Република Северна Македонија е земја со високо-среден приход и висок човеков развој. По деценија исполнета со политички предизвици, земјата неодамна започна амбициозна реформска агенда за зајакнување на економијата, реформирање на државните институции и засилено спроведување на човековите права.

Сепак, сè уште постојат сложени развојни предизвици. Значително позитивниот напредок во надминување на сиромаштијата и подобрената вклученост на населението во сите сфери на општеството постигнати во претходните години се под закана од социоекономското влијание на пандемијата на КОВИД-19. Истовремено, мислењето на пошироката јавност е сè уште под влијание на предрасудите, негативните стереотипи, родовата пристрасност и општествените норми, со што се спречува поуспешна социјална кохезија, отпорност и просперитет.

Понатаму, земјата не ја одминуваат демографските предизвици со кои се соочуваат сите во последниот период – стареење на населението, пад на наталитетот, масовна емиграција – при што намалувањето на човечкиот капитал претставува уште едно ограничување за забрзан економски развој. Покрај тоа, земјата допрва треба да гради одржлива економија што ќе овозможи создавање повеќе работни места и зелен развој, висока продуктивност и конкурентност.

И покрај напредокот во имплементирањето на реформите во последните години, корупцијата и недоволното владеење на институциите на централно и локално ниво и понатаму опстојуваат, отежнувајќи го целосното усогласување на државата со меѓународните норми и стандарди, меѓу другото и кога се работи со бегалците, барателите на азил, мигрантите и лицата без државјанство. Како резултат на тоа, довербата во институциите, а особено во судството и покрај постигнатиот напредок, останува ниска, а ентузијазмот за реформи кај пошироката популација стивнува.

Квалитетот на услугите во здравството, образованието, социјалната и детската заштита треба да се подобри. Недостигот на точни и расчленети детални податоци, делумно и поради одамна застарениот Попис на населението, го попречува носењето одлуки и квалитетни политики засновани врз докази, приспособени кон потребите на најмаргинализираните и најранливите групи.

Климатските промени и другите еколошки теми бараат итно внимание и преземање одлучни мерки, а пред сè имајќи ги предвид нивоата на загадување во земјата и изложеноста на природни катастрофи.

Во партнерство со Владата и со другите засегнати страни, организациите на ОН ќе работат кон исполнување на **четири резултати**, коишто ќе придонесат за постигнување **три стратешки приоритети** за решавање на утврдените клучни развојни предизвици во земјата:

Табела 1: Стратешки приоритети и посакувани резултати

ЦОР	Стратешки приоритет	Посакувани резултати до 2025
Просперитет и луѓе	1. Одржлив и инклузивен економски и социјален развој	1. Подобен животен стандард на сите ³ во Република Северна Македонија преку еднаков пристап до пристојна работа и продуктивно вработување, овозможено во инклузивно и иновативно деловно опкружување
		2. Универзален пристап на сите во Република Северна Македонија до квалитетни социјални услуги засновани врз права – здравствена заштита, образование и неопходна социјална и детска заштита – втемелени во системи отпорни на кризни состојби
ЦОР за планетата	2. Климатска акција, управување со природните ресурси и со ризици од катастрофи	3. Луѓето во Република Северна Македонија ќе ги користат придобивките од амбициозна климатска акција, одржливо управувани природни ресурси и добро сочуван биодиверзитет преку правилно управување со животната средина и преку заедници отпорни на катастрофи.
ЦОР за мир	3. Транспарентно и отчетно демократско владеење	4. Луѓето во Република Северна Македонија ќе имаат придобивки од подобро владеење на правото; антиципативни и родово одговорни политики кои се засновани врз докази; поголема социјална кохезија; и подобрена испорака на услуги од страна на транспарентни, отчетни и одговорни институции

Овие цели ќе се постигнуваат преку обезбедување техничка помош, развој на капацитетите, користење на партнерства и ресурси, социјална мобилизација, ширење на знаењето, пилотирање и проширување на иновациите.

Организациите на ОН работат по сеопфатниот принцип „никој да не биде изоставен“ (НДНИ); почитување на човековите права; родова еднаквост и јакнење на жените; отпорност; одржливост и отчетност.

Работата се заснова врз докази, што бара зајакнати статистички капацитети, подобро собирање расчленети податоци и подобрена координација и размена на информации на сите нивоа, неопходно за развивање и спроведување соодветни политики.

ООН се залага за соработка со националните и со локалните власти, со граѓанското општество, приватниот сектор, меѓународните партнери и сите други засегнати страни.

Рамката ќе се имплементира во заедничка координација меѓу ООН во Република Северна Македонија, претставени од Постојаниот координатор на ООН, и Владата на Република Северна Македонија, претставена од Министерството за надворешни работи (МНР). Поединечните субјекти на ООН работат во координација со соодветните владини институции. Правниот однос меѓу ООН и Владата е уреден со правниот анекс кон Рамката.

Рамката претставува инструмент за меѓусебна одговорност; ќе се реализира преку заедничките годишни работни планови (ЗГРП), а еднаш годишно Заедничкиот управен комитет (ЗУК), како највисоко тело надлежно за надзор врз спроведувањето на активностите од Рамката, ќе ги разгледува постигнувањата од спроведувањето.

Спроведувањето на Рамката ќе се следи редовно, а успешноста ќе се процени во текот на претпоследната година, преку завршна евалуација.

³ Терминот „сите“ ги опфаќа граѓаните на Република Северна Македонија и мигрантите, бегалците и лицата без државјанство.

1.1 Контекст

1. Република Северна Македонија е земја со висок среден приход и висок човеков развој. Таа е членка на НАТО, со очекување наскоро да ги започне преговорите за членство во Европската Унија (ЕУ). Земјата има генерално стабилна економија, но не го користи својот целосен потенцијал, најчесто поради неекономски причини. За жал, ситуацијата се влошува дополнително поради КОВИД-19, при што се очекува реалниот бруто домашен производ (БДП) на земјата да се намали за 4 проценти во 2020 година.
2. Стареењето на населението е еден од предизвиците со коишто се соочува државата. Ова предизвикува проблеми на пазарот на трудот, поради сè помалиот број на младо население, нискиот наталитет и масовната емиграција, како и поради неусогласеноста на образовниот систем и стекнувањето вештини според потребите на пазарот. Речиси една четвртина од БДП се троши на здравство, образование и социјална заштита, но резултатите не се сразмерни на инвестициите. Климатските промени доведоа до чести интензивни поплави и штети по животот и егзистенцијата. Дополнително загрижува и деградацијата на природните ресурси и несоодветното управување со нив, лошиот квалитет на воздухот и несоодветното управување со отпадот.
3. Република Северна Македонија ги ратификуваше главните договори за човекови права, но резултатите покажуваат дека правата на жените и девојчињата, на децата, на етничките заедници (особено Ромите), на лицата со попреченост и на бегалците сепак се загрозени. Овие групи се и почесто жртви на општествени предрасуди и негативни стереотипи, што влијае врз недоволната кохезија во општеството.

1.2 Национална визија за одржлив развој

4. По прифаќањето на Целите за одржлив развој (ЦОР) во 2015 година, Република Северна Македонија помина низ политички чувствителен период, во којшто се фокусираше врз решавање на долгогодишните меѓусоседски прашања, пред сè, врз несогласувањата околу уставното име, коишто ги попречуваа процесите на евроатлантска интеграција. Поради тоа, процесот на приспособување (или попознат како национализирање) на агендата за исполнување на целите за одржлив развој се одвиваше побавно и процесот сè уште не е завршен.
5. Земјата ќе има придобивки од давање нов импулс на стратегијата за национален развој во која ќе бидат дефинирани долгорочните приоритети и цели и која ќе биде изработена со широк национален консензус. Националната стратегија за одржлив развој за 2009 – 2020 година, ажурирана за да се продолжи нејзината важност до 2030 г., беше изработена пред формулирањето на Целите за одржлив развој во 2015 и не ги опфаќа сите аспекти, ниту, пак, го користи интегрираниот пристап на разгледување на развојните предизвици од којшто се раководи Агендата 2030. Среднорочно, државата се раководи од повеќе клучни стратешки развојни документи, меѓу кои се издвојуваат Програмата за работа на Владата 2020 – 2024⁵ Програмата за економски реформи 2020 – 2022⁶, како и Стратегијата за регионален развој 2020 – 2029, која е во процес на подготовка, и се очекува да се усвои до крајот на оваа година. Покрај тоа, Националниот план за усвојување на правото на Европската Унија (НПАА) е сеопфатен долгорочен документ којшто ја дефинира динамиката на усвојување на правото на ЕУ, стратешките упатства, политиките, реформите, структурите, ресурсите и роковите што треба да се реализираат за државата да ги исполни барањата за членство во ЕУ⁷.

⁴ Овој дел се базира врз Заедничката анализа на состојбата во Република Северна Македонија од 2020 година.

⁵ <https://www.sobranie.mk/downloaddocument.aspx?id=52f0cf40-d7cd-4329-90ed-ae20515d787&t=docx>

⁶ <https://finance.gov.mk/en/node/4832>

⁷ <http://www.sep.gov.mk/en/content/?id=13#.XttidZ4zY U>

6. Од овие стратешки документи може да се извлечат следниве национални стратешки приоритети:
 - а. Подинамичен економски раст, попродуктивни работни места, особено за жените и за младите;
 - б. Подинамичен приватен сектор, со фокус врз домашни мали и средни претпријатија (МСП);
 - в. Забрзан напредок на одржливиот развој на земјата; одржлив локален развој и рамномерен регионален развој;
 - г. Квалитетно здравство, модерно образование и социјална заштита за сите;
 - д. Подобро ефикасно владеење и цврсти институции;
 - ѓ. Заштита на животната средина и намалување на ризикот од катастрофи; и
 - е. Добрососедски односи, социјална кохезија и залагање за мултикултурно и толерантно општество.
7. Политиките за пристапување кон ЕУ во голема мерка се совпаѓаат со Рамката на ЦОР, односно се совпаѓаат со две третини од агендата за пристапување⁸. Натомошното интегрирање на процесот на пристапување кон ЕУ со Рамката на ЦОР претставува можност да се забрза одржливиот развој и да се утврдат дополнителни области во кои ОН би можеле да помогнат, како, на пример, во здравството и при интегрирањето на принципот „никој да не биде изоставен“ во реформите водени од ЕУ.

1.3 Напредок кон исполнувањето на Целите за одржлив развој

8. Процесот на интегрирање на ЦОР во националните стратегии започна во 2016 година. Пред тоа, во 2012 г., беше основан Националниот совет за одржлив развој, како советодавен и надзорен механизам на централно ниво за унапредување на националната агенда за одржлив развој, предводен од вицепремиерот (ВП) за економски прашања. Во 2020 г., земјата го претстави својот прв Доброволен национален преглед (ДНП), којшто ја поставува основата за поефективно планирање на одржливиот развој. Подготвена е и национална рамка за индикатори на ЦОР, а процесот на национализација на агендата за ЦОР се очекува да биде финализиран на почетокот на 2021 година.
9. Во однос на глобалните цели, Република Северна Македонија има постигнато добар напредок во групата на целите посветени на луѓето (ЦОР 1-5). Сиромаштијата се намалува, забележувајќи пад од 35 проценти во 2009 г. на 21,9 проценти во 2018 г., но сè уште останува висока во руралните области и во домаќинствата со повеќе деца. Намалувањето на сиромаштијата се постигнува паралелно со подобрувањето на условите за живот: домување, пристап до вода за пиење и канализација, електрична енергија, образование и здравство. Сепак, квалитетот на тие основни услугите останува низок. Нееднаквоста исто така се намали, во корист на најсиромашните квинтили; приходите од најсиромашните 40 проценти од населението пораснаа за над 39 проценти, споредено со вкупниот раст на приходите за 22,3 проценти меѓу 2007 и 2017 година. Со процесот на деинституционализација, сите деца на возраст под 18 години во установите за згрижување се или ќе бидат преселени во домови во заедницата. Но, ранливите категории на жени и девојчиња, етничките заедници, лицата со попреченост, лезбејките, геј-лицата, бисексуалците, трансродовите и интерсексуалните лица (ЛГБТИ), младите кои не се во работен однос, образование или обука (НЕЕТ) и старите лица – и понатаму се соочуваат со исклученост по разни основи или со некоја форма на дискриминација. Малолетничките бракови сè уште се застапени. 7,5 проценти (на национално ниво) и 45,1 процент (во ромските населби) од девојчињата стапиле во брак пред да наполнат 18 години, додека 0,3 проценти (на национално ниво) и 15,5 проценти (во ромските населби) стапуваат во брак пред да наполнат 15 години. Иако целосниот ефект од КОВИД-19 сè уште

⁸ Во 2019 г., беше спроведена Брза проценка на интегрираност на националните стратегии со Целите за одржлив развој (БИП), за да се утврди усогласеноста на националните развојни документи со конкретни ЦОР и нивните глобални таргети и да се разгледа усогласеноста на правото на ЕУ со ЦОР. Околу 65 проценти од глобалните таргети на ЦОР (109 од 169 таргети) се тесно поврзани со поглавјата од правото на ЕУ. Поглавјата 27 (Животна средина), 23 (Правда и човекови права) и 17 (Вработување и социјална политика) претставуваат најголеми двигатели на напредокот кон ЦОР. Извор: Европскиот пат на Република Северна Македонија: Постигнување побрз, поинклузивен и одржлив раст, Влада на Република Северна Македонија-ЕУ-УНДП, февруари 2020 г.

не е познат, веројатно е дека ќе ја влоши сиромаштијата во земјата, со неспоредлив ефект врз ранливите групи.

10. Анализите укажуваат кон следните двигатели на нееднаквост и фактори на дискриминација, со кои дополнително се изоставаат одредени категории на населението:

Табела 2: Двигатели на нееднаквост и фактори на дискриминација

Двигатели на нееднаквост	Фактори на дискриминација	Изоставени групи
<ul style="list-style-type: none"> • Структура и функционирање на економијата на работна сила • Владини институции • Социјална инфраструктура • Управување со климатските промени и природните ресурси 	<ul style="list-style-type: none"> • Пол, возраст или попреченост • Географска локација или околина изложена на притисоци • Изложеност на климатски шокови и природни опасности • Влијание на законите, политиките и другите преземени акции • Социоекономски статус • Социјални норми, предрасуди и стереотипи 	<ul style="list-style-type: none"> • НЕЕТ група на млади • Жени и девојки од етнички заедници, рурални области, жени и девојки со попреченост, стари жени • Ромската заедница • Деца од етнички заедници и деца во ризик • Лица со попреченост • Бегалци, баратели на азил, мигранти, внатрешно раселени лица (ВРЛ), лица без државјанство • ЛГБТИ • Лица во рурални области/мали земјоделци • Стари лица

11. Очекуваниот животен век порасна од 75 (2010) на 76 години во 2018 година; смртноста кај новороденчињата опадна од највисоки 11,9 во 2016 г. на 5,6 во 2019 г.; а смртноста на родилките опадна од 12,7 (2014) на 7 (2017). Само 14 проценти од популацијата користат современа контрацепција и 8,6 кај Ромите. Во 2019 г., стапката на новороденчиња од адолесцентки на возраст од 15 до 19 години беше 29 на 1.000 жени, но скоро четирипати поголема кај Ромките. Владата ги усвои националните заложби за постигнување на целите на Акциската програма на Меѓународната конференција за население и развој (ICPD) до 2030. Покриеноста со здравствено осигурување е универзална, но високите трошоци што дополнително треба да ги покријат пациентите се многу високи (над 30 проценти) и го отежнуваат пристапот на посиромашните домаќинства до соодветните услуги. Високото ниво на незаразни болести, коишто придонесуваат за 87 проценти од изгубените години на живеење, е голем здравствен предизвик. Дополнително, квалификуваниот медицински персонал, вклучително лекари, специјалисти, медицински сестри и акушерки, покажува сè поголема склоност кон емиграција, што претставува растечки ризик за јавниот здравствен систем.

12. Општа констатација е дека квалитетот на образованието не ги исполнува меѓународните стандарди и не е доволно усогласено со потребите на пазарот на трудот. И покрај тоа што е постигнато скоро универзално запишување во основно образование, извештаите од меѓународните оценувања на постигнувањата на учениците покажуваат дека значителен број ученици се функционално неписмени, со недоволно познавања од математика и природни науки.

13. Пензиите финансирани од државата имаа најсилен позитивен ефект врз падот на сиромаштијата, додека придобивките од социјалната заштита, активните мерки за работната сила, дознаките од странство и субвенциите имаат помал придонес. По реформата на системот за социјална заштита во 2019 г. и воведувањето на новата загарантирана минимална помош за домаќинствата, социјалните трансфери значително пораснаа, што претставува позитивен чекор.

14. Човечкиот капитал постојано се исцрпува. Земјата брзо старее, со сè повисок степен на зависност на неактивното од активното население, слично како и трендот во Европа. Оттука, и очекувањата дека претстојат значителни предизвици од намалување на работната сила поради намалувањето

на младата популација, ниската стапка на наталитет, масовната емиграција и несовпаѓањето на вештините, се реални.

15. Во групата на целите за одржлив развој кои имаат за цел да го подобрат просперитет на државите (ЦОР 7-11), Република Северна Македонија бележи значителен пад на стапките на невработеност, главно поради активните мерки за вработување воспоставени преку Оперативниот план за вработување, но и поради намалувањето на активното население како резултат на брзата емиграција. Сепак, анализите покажуваат дека жените⁹, младите лица, лицата со попреченост и одредени етнички заедници со тешкотии се вклучуваат во пазарот на трудот, невработеноста кај овие категории е повисока, имаат несигурно работно место или се забележува постојан родов јаз во висината на платите. Невработеноста е најчесто долгорочна, бидејќи повеќе од половина од регистрираните невработени лица бараат работа подолго од четири години. Пандемијата на КОВИД-19 веројатно ќе ги принуди мигрантите да се вратат назад во земјата, што дополнително ќе ја влоши состојбата со невработеноста, но, од друга страна, ќе создаде можност за нивно повторно ангажирање во развојот на земјата.
16. Понатаму, домашната економија се соочува со предизвици во неформалната економија, разликата меѓу понудата и побарувачката на вештини кај активното население, како и ниската продуктивност и конкурентност. Република Северна Македонија е мала економија, добро интегрирана со пазарите на ЕУ и со Договорот за слободна трговија меѓу земјите од Централна Европа (ЦЕФТА). Преку своите политики за странски директни инвестиции (СДИ), земјата успеа да привлече висок број странски инвестиции во извозно-ориентирани стопански гранки коишто произведуваат производи со т.н. висока вредност, но ефектот е ограничен заради недоволната искористеност на капацитетите на домашните компании од страна на фирмите основани со СДИ.
17. Макроекономските показатели укажуваат на претежно стабилна состојба, но економијата потфрла во искористување на својот целосен потенцијал, главно поради неекономски причини, како што се: неусогласеноста на правната рамка која резултира со неефикасност во спроведување на законите, како и корупција, неефикасна јавна администрација и политичка нестабилност. Ова го забавува спроведувањето на економските реформи, и спречува изразен одржлив раст, и покрај напорите да се дефинира доследен економски модел во којшто се дава приоритет на технолошко осовременување и иновации и индустрии.
18. Емисиите на стакленички гасови се намалуваат, со што Република Северна Македонија забележува позитивен придонес кон целите за одржлив развој коишто имаат за цел подобрување на животот на планетата (Цели 6, 12-15). Сепак, земјата е многу ранлива во однос на природни опасности, како што се земјотресите, и други ризици предизвикани од менувањето на климата, вклучувајќи поплави, топлотни бранови и шумски пожари. На Климатскиот самит во Париз во декември 2015 г., Владата се обврза да ги намали емисиите на CO² од согорување фосилни горива за 30 проценти до 2030 година, односно за 36 проценти со најамбициозното сценарио, споредено со сценариото со кое не се предвидуваат дополнителни акции кон оние што веќе се реализираат. Емисиите на CO² од согорувањето фосилни горива сочинуваат скоро 80 проценти од вкупните емисии на стакленички гасови во државата, со доминантен удел во следните сектори: снабдување со енергија, згради и транспорт. Енергетската политика и законодавството сега се целосно усогласени со Енергетската заедница на ЕУ, со што приоритет им е даден на енергетската ефикасност и производството и користењето енергија од обновливи извори. Сепак, не треба да се заборава дека јагленот сè уште е заслужен за 60 проценти од производството на електрична енергија. Загадувањето на воздухот во урбаните средини, загадувањето на водните маси, неправилното управување со отпадот, ефектот од глобалното затоплување и губењето на биодиверзитетот и деградацијата на земјиштето се меѓу клучните еколошки предизвици во земјата.

⁹ Стапката на учество на жените во работната сила во 2019 г. беше ниска — само 54,8 проценти, во споредба со 77,3 проценти кај мажите.

19. Позитивните постигнувања кон целите споменати погоре ги засенуваат предизвиците со владеењето на правото и правдата, со што остварувањето на целите во категоријата „Мир и добро владеење (цел 16)“ е побавно. Поголем дел од законската рамка за заштита на човековите права и родовата еднаквост (во очекување на повторното усвојување на Законот за антидискриминација), е усогласена со европските стандарди, но нејзиното спроведување останува предизвик во некои области. Повредата на правата на жените, Ромите, ЛГБТИ-лицата и лицата со попреченост е честа појава, а дискриминацијата против нив преку говор на омраза или директно насилство не е соодветно решена од страна на органите на законот. Меѓуетничките тензии сè уште постојат, што ја наметнува потребата од промовирање кохезија во општеството преку заеднички активности на заедниците. Слободата на медиумите и слободата на изразувањето значително се подобри како резултат на законските измени и јасна политичка волја на Владата. Владата, исто така, ја зајакна правната регулатива за справување со корупцијата, со која треба да овозможи непристрасност и ефикасност во судството.
20. Земјата, исто така, постигна голем напредок во остварување на целта за одржување и креирање на нови партнерства (цел 17). Земјата доби пофалби од целиот свет за решавањето на спорот за името со Грција и за подобрување на односите со Бугарија, што го отвори патот за нејзините евроатлантски интеграции. Република Северна Македонија сега е членка на НАТО и наскоро ќе започне преговори за пристапување во Европската Унија. Финансирањето на активностите коишто придонесуваат за исполнување на Целите за одржлив развој се претежно од домашни извори, но тие може да се подобрат со примена на разни иновативни пристапи. И секако, потребно е продолжување на напорите за подобрување на ефикасноста на јавните трошења и подобрување на капацитетите на статистичкиот систем за следење на прогресот во постигнувањето на Целите. Сите наведени промени ќе придонесат за забрзан прогрес кон постигнување на Целите за одржлив развој.
21. Извештајот за одржлив развој од 2019 г. ја рангира Република Северна Македонија на 70. место (од 162 земји), со вредност на индексот за одржлив развој од 69,4 поени, што е малку под просечната регионална оценка за Источна Европа и Централна Азија од 70,4.
22. Пандемијата на КОВИД-19 има големо и долготрајно негативно влијание врз економијата, општеството и ранливите групи. Земјата, како и целиот Западен Балкан, влезе во период на рецесија. Бруто домашниот производ се очекува да се намали за повеќе од 4 проценти; а невработеноста и стапката на сиромаштија веќе надминуваат 20 проценти. Дознаките од странство ќе опаднат за околу 6 проценти само во 2020 година. Најпогодени сектори од пандемијата се патувањата, туризмот, угостителството, трговијата и малото производство. И автомобилската индустрија ќе биде сериозно погодена и ќе се намали за 60 проценти. Сето ова значително ќе влијае врз развојната траекторија на земјата кон Агендата 2030 и се заканува да ги поништи досегашните постигнувања во исполнувањето на Целите, во период кога фискалниот капацитет на Владата за обезбедување економски стимул сè повеќе ќе се намалува.
23. Најсилниот ефект ќе се почувствува кај најранливите категории. Особено ранливи се вработените во неформалните сектори, самовработените или оние кои работат со скратено работно време. Учеството на жените во пазарот на трудот се намалува, а се зголемува стапката на семејно насилство. Жените и мажите од етничките заедници живеат во ограничен простор, децата не се во можност да посетуваат настава, а лицата со попреченост и старите лица најмногу се погодени од мерките за ограничување и се соочуваат со пречки во примањето помош и медицинска нега. Пандемијата, исто така, предизвикува тешкотии и за малите фармери и земјоделците. Влијае врз нивното здравје и работоспособноста, но и врз пристапот до пазарите и набавката на суровини, и врз расположливоста на сезонски работници за берба и процесирање на реколтата, што се надоврзува на нивните ограничени ресурси, ниски приходи и влијанијата на климатските промени.
24. Со оглед на горенаведеното, организациите на ОН во Република Северна Македонија ја зајакнаа поддршката кон Владата и кон сите граѓани, преку мерки и активности за надминување на здравствените и социоекономските последици од пандемијата. Во иднина, оваа Рамка ќе

овозвозможи континуирана поддршка на најранливите групи на населението и најпогодените од пандемијата, преку интегрирање на принципот „никој да не биде изоставен“ во рамките на секој очекуван резултат и преку активности за подобрување на отпорноста на националните системи во сите програмски интервенции. Од друга страна, КОВИД-19 отвора можности за креирање подобри јавни услуги преку иновирање и дигитализација, коишто ќе придонесат за подобрување на ефикасноста и транспарентноста на институциите.

1.4 Предизвици

25. Земјата треба да се справи со неколку предизвици со цел да го забрза напредокот кон Целите за одржлив развој. Отсуството на формулирана *национална стратегија за развој* на земјата и неможноста да се изгради заеднички политички консензус околу стратешките прашања во минатото ја нарушија развојната траекторија. Повеќето стратешки приоритети и политики се однесуваат на многу краток период од четири години или помалку, со што сериозно се загрозува континуитетот на реформите. Политиките се креираат заради исполнување на барањата за пристапување во ЕУ, но изготвувањето на првиот Националниот доброволен преглед е показател дека државата ги обновува заложбите кон ЦОР.
26. Процесот на интегрирање на ЦОР напредува бавно. Националниот механизам за следење на напредокот кон ЦОР треба да се зајакне, и треба да се усвои сет на национални индикатори за ЦОР. Не се пресметани трошоците за ЦОР и не е извршена финансиска проценка за ЦОР со која ќе се насочува планирањето и буџетирањето. Недостасува соодветно *прифаќање на агендата за ЦОР како национална платформа за развој, заедно со агендата за пристапување кон ЕУ*. Со оглед на горенаведеното, следењето на напредокот кон ЦОР е многу отежнато.
27. *Напредокот кон остварувањето на Агендата 2030 ќе се забрза преку поголема усогласеност на политиките* и поефикасна координација при носењето одлуки. Институциите треба почесто да користат податоци и докази во процесите на креирање политики, а ангажирањето на засегнатите страни да биде поцелисходно, со цел да се изнајдат взаемни комплементарни политики и да се креираат синергии. Ова бара подобрена меѓусекторска координација и интеграција на агендата за ЦОР во политиките и програмите и зајакната хоризонтална координација. Ефикасноста на имплементацијата на ЦОР исто така може да се подобри преку почесто користење на системски интегриран пристап.
28. Ваквите предизвици дополнително се продлабочуваат поради недоволните *институционални капацитети* за планирање и спроведување на политиките. Јавната администрација, клучна алка за испорака на услуги, и една од клучните области за реформи, сеуште треба да покаже поголема отчетност и одговорност кон граѓаните. Иако има напредок во подобрувањето на транспарентноста во консултативните процеси, напорите треба да продолжат, за да се осигура инклузивно и родово одговорно носење одлуки. Бавните судски процеси на случаите за корупција и понатаму ја поткопуваат довербата во институциите и ја зацврстуваат перцепцијата за политичко покровителство, непотизам и клиентелизам со погрешно чувство на лојалност кон политичките лидери, а не кон Уставот.
29. Предизвиците на процесите за *креирањето политики засновани врз докази* може да го попречат забрзувањето на напредокот кон Целите. За креирање политики врз основа на докази, меѓу другото, потребни се добри и детални податоци, зајакнати аналитички способности и вештини за следење и проценка, како и практикување на обврските за претходна проценка на влијанието на политиките што се носат врз одредени популациски групи. Недостигот од веродостојни демографски податоци расчленети по пол, етничка припадност, попреченост, миграција и сл. претставува пречка во креирањето политики за ранливите групи на населението, коишто може да бидат изоставени од мерките што се креираат или да се доведат во уште поголем ризик од исклучување од општествените процеси или политики.

30. *Капацитетот на приватниот сектор*, особено на домашниот приватен сектор, е ограничен, меѓу другото, поради неговата големина и размер, ниската продуктивност и недостигот од технолошки иновации. Како таков, тој засега не може да биде важен партнер на државата во постигнувањето на Целите. Искуството од светот укажува дека приватниот сектор може да има големи придобивки од партнерството со државата и ООН доколку се вклучат поактивно во процесот, и тоа: подобрена репутација, профитабилност, унапредување на брендот, градење имиџ како општествено одговорна фирма, и сл. Ова може да го забрза постигнувањето на Целите и да се покаже како корисно за двете страни.
31. И покрај подобрувањето постигнато во последните неколку години, напорите за градење инклузивно општество базирано на принципот „никој да не биде изоставен“ или „грижа за сите“ се подрени од *недоволната социјална кохезија и доверба*. Општествените ставови и норми кон различните етнички заедници, ЛГБТИ-лицата, бегалците и лицата со попреченост се понекогаш штетни при градењето соживот во општеството. За мултикултурно и мултиетничко општество како Република Северна Македонија, социјалната кохезија треба да биде и цел и инструмент во постигнувањето сеопфатен и одржлив раст.
32. *Унапредувањето на одржливиот развој е по природа долгорочен процес кој бара континуитет и конзистентност во реформите*. Политичките партии и општеството во целина мора да изнајдат начин да работат заедно да изградат консензус за клучните развојни приоритети и цели.

ПОГЛАВЈЕ 2: ПОДДРШКА ОД СИСТЕМОТ ЗА РАЗВОЈ НА ОН ЗА АГЕНДАТА 2030

2.1 Теорија на промена

Просперитетна, инклузивна и отпорна Република Северна Македонија до 2030 г.

Доколку има одржлив и инклузивен економски и социјален развој, доколку има амбициозна климатска акција, одржливо управување со природните ресурси и со ризикот од катастрофи, и доколку има транспарентна и отчетна демократска власт, тогаш ќе се постигне горенаведениот ефект

Стратешки приоритет 1: Одржлив и инклузивен економски и социјален развој (Просперитет и луѓе)

Стратешки приоритет 2: Климатска акција, управување со природни ресурси и со ризици од катастрофи (Планета)

Стратешки приоритет 3: Транспарентна и отчетна демократска власт (Мир и партнерства)

Резултат 1: До 2025 година, сите луѓе во Република Северна Македонија ќе имаат подобрен животен стандард, преку еднаков пристап до пристојна работа и продуктивно вработување, овозможено во инклузивно и иновативно деловно опкружување

Резултат 2: До 2025 година, луѓето во Република Северна Македонија ќе имаат универзален пристап до квалитетни социјални услуги засновани врз права – здравствена заштита, образование и неопходна социјална и детска заштита – втемелена во системи отпорни на кризни состојби.

Резултат 3: До 2025 година, луѓето во Република Северна Македонија ќе ги користат придобивките од амбициозна климатска акција, одржливо управувани природни ресурси и добро сочувван биодиверзитет преку правилно управување со животната средина и заедници отпорни на катастрофи

Резултат 4: До 2025 година, луѓето во Република Северна Македонија ќе имаат придобивки од подобро владеење на правото; антиципативни и родово одговорни политики кои се засновани врз докази; поголема социјална кохезија; и подобрена испорака на услуги од страна на транспарентни, отчетни и одговорни институции

Доколку постои поволна бизнис-средина, поцврсти повратни ефекти од фирмите основани со СДИ врз домашната индустрија, достапност на вештини водени од пазарот, инвестиции во зелената и циркуларната економија, соодветни услови за учество на жените и на други ранливи групи во работната сила, поконкурентна и попродуктивна домашна индустрија и доколку се создаваат зелени и пристојни работни места, ова ќе помогне да се постигне подобра вработеност и подобар животен стандард.

Доколку се зајакне здравствениот систем за да дава пристапни и квалитетни здравствени услуги, ако е доволно отпорен на епидемии/пандемии и други вонредни состојби, ако НЗБ се под контрола, ако пристапот до квалитетно образование со долгорочни образовни исходи е подобрен и рамноправен, стручното образование е насочено кон потребите на пазарот, ако се подобри досегот, ефикасноста и таргетирањето на социјалната заштита и таа е финансиски одржлива, ако динамиката на населението (миграција, стапка на раѓање и стареење) се управува правилно и ако овие резултати ги вклучат ранливите групи, без никој да биде изоставен, тогаш ќе се постигне исходот.

Доколку земјата постигне ниво на намалување на стакленичките гасови во согласност со ЕУ-стандардите, спроведе секторски политики што ги земаат предвид климатските промени, создаде јавна свест за климатските промени и еколошките проблеми, изгради капацитети за решавање мултидимензионални ризици од климатски промени, епидемии и природни и вештачки опасности, ако заедниците се отпорни на катастрофи преку намалување на ризикот, подготвеност и реакција откако бил заземен превентивен пристап, ако одржливо се управува со природните ресурси, ако се сочува биодиверзитетот, ако се намали енергетската интензивност и се подобри енергетската ефикасност, ако има регионална соработка во поглед на споделувањето информации и колективното дејствување, ако постои одржливо производство и потрошувачка, тогаш луѓето во Република Северна Македонија, особено ранливите луѓе, ќе имаат корист од овие постапки и ќе се постигнат овие резултати.

Доколку правосудниот систем се реформира во понезависен и попристапен, ако јавната администрација е професионална и се развива според заслуги, носењето одлуки е транспарентно, партиципативно и засновано на докази, ако отчетноста на владините институции кон луѓето се зајакне на сите нивоа, ако се подобри спроведувањето на механизмите за човекови права и обврски, ако се заштитат и се унапредат правата на жените, се зајакнат локалните власти со капацитети и соодветни ресурси, испораката на услуги се фокусира на луѓето, ако се подобрат статистичките системи за изработка на расчленети податоци, ако се зајакнат социјалната кохезија и градењето доверба, строго се спроведуваат антикорупциски политики и мерки, ако постои поголема граѓанска ангажираност и слобода за медиумите и граѓанското општество и ако се развијат антиципативни способности за управување, тогаш ќе има подобрувања и во другите 3 области на делување и ќе се постигне визијата за просперитетна, инклузивна и отпорна Република Северна Македонија.

Резултати 1.1, 1.2, 1.3, 1.4 и 1.6

Резултати 2.1, 2.2, 2.3 и 2.4

Резултати 3.1, 3.2, 3.3, 3.4 и 3.5
и 3.6

Резултати 4.1, 4.2, 4.3, 4.4 и 4.5

Доколку има интервенции кои потпомагаат продуктивност и претприемништво; услуги за активација на работната сила, заедно со вештини; иновации во бизнисот; трудови стандарди; земјоделска продуктивност; и доколку се даде осврт на НЗБ; се зајакне примарното здравство; се подобри претшколското образование; доколку социјалната заштита ги опфати ранливите групи; се намали бројот на жени и деца жртви на насилство; доколку се интегрира еколошко образование; ефективно се управува со шумите и заштитените подрачја; се намали смртноста од загадениот воздух; доколку државните службеници се обучат да превенираат и да реагираат на раселување поради катастрофи; се применуваат законите за заштита на животната средина; доколку ефективно се решаваат повредите на човековите права; локалните власти имаат ресурси и капацитети; се спроведе попис; доколку се подобри кредибилитетот и непристрасноста на владините институции; се спроведат антикорупциски мерки; се дигитализираат услугите и доколку се спроведат сите други активности планирани во Рамката, тогаш ќе се постигнат горенаведените резултати.

33. За забрзан, сеопфатен и одржлив раст, потребни се следните промени:

- a. Градење стабилна, формална, конкурентна, иновативна, инклузивна и отпорна ниско јаглеродна *економија*, по примерот на европските земји, што ќе резултира во забрзан раст со повеќе работни места.
- б. Намалување на исклученоста и нееднаквостите, со фокус врз унапредување на родовата еднаквост и еманципација на жените, како и врз решавање на потребите на ранливите и маргинализираните групи.
- в. Зголемување на квантитетот и квалитетот на работните места за жените и мажите, правилно управување со миграциите и подобрување на структурата на пазарот на трудот преку намалување на неформалната економија, создавање можности за пристојно вработување за сите и промовирање родова еднаквост и човекови права на работното место.
- г. Инвестирање во човечки капитал преку подобрен квалитет на образованието (вклучувајќи техничко и стручно образование и обука, доживотно учење и признавање на претходното образование), и пристап за сите до квалитетна здравствена заштита.
- д. Подобрување на дизајнот и испораката на основните јавни услуги со цел тие да станат поефикасни, финансиски подостапни и поодржливи.
- ѓ. Подобрување на владеењето преку решително дејствување против корупцијата, независно и ефективно судство, поврзани и усогласени политики, поефикасна администрација при планирање и испорачување на услугите и ефикасно консултирање со граѓанското општество.
- е. Справување со климатските промени преку постапки за ублажување и адаптација; подобрување на управувањето со животната средина, природните и културните ресурси; и подобра подготвеност и градење отпорност кон природни или предизвикани од човекот несреќи и катастрофи.
- ж. Унапредување на социјалната кохезија и градење доверба преку активно учество на жените, младите, маргинализираните и исклучените групи и преку зајакната регионална соработка.
- з. Усогласеност со меѓународните норми и стандарди за бегалци, баратели на азил, мигранти, други лица во движење и лица без државјанство.
- с. Забрзано интегрирање на Агендата 2030 во националните процеси и усогласување на Рамката на ЦОР со Рамката за пристапување кон ЕУ, како и комплетирање на процесите за усвојување на национални индикатори заеднички за ЦОР и поглавјата на ЕУ.
- и. Залагање за креирање политики врз основа на докази и следење на имплементацијата на политиките преку подобрување и почесто користење на расположливите податоци за носење на одлуките, особено преку градење капацитети за спроведување на пописот на населението (не е спроведен од 2002 г.) за да се соберат расчленети податоци.
- ј. Подобрување на соработката меѓу различни групи на чинители, базирана врз пристапите на работење „едно општество за сите“ и „една влада за сите“, преку поддршка на партнерства со различни партнери од институциите, граѓанското општество, приватниот сектор, локалните заедници и академските институции.

34. Врз напредокот кон постигнувањето на овие промени може да влијаат слабите институционални капацитети, бавниот и нерамномерен економски раст; непристапноста на здравството, образованието и социјалната заштита до сите; катастрофите предизвикани од климата и неодржливото управување со природните ресурси; и родовите стереотипи, социјалните предрасуди и норми и последователното однесување.

35. Процесот на пристапување кон ЕУ нуди уникатна можност за зајакнување на соработката меѓу ООН и ЕУ на теми од заеднички интерес, како што се усогласување на правото, трансформација на институциите и градење на капацитетите на сите релевантни чинители за спроведување на европското право. Регионалната соработка, исто така, може да се зајакне преку искористување на можностите што ги нуди агендата на ЕУ за поврзување и стратегијата на ЕУ за Западен Балкан, преку кои може да се зајакнат иницијативите за подобрување на климатската акција, за споделување информација за ризици од катастрофи, за управувањето со природните ресурси, прекуграничната трговија, миграциите, состојбата со барателите на азил и бегалците, правата на малцинствата,

дигитализацијата и борбата со криминалот. ООН во Република Северна Македонија ќе ги користи можностите што ќе се отворат за соработка со другите регионални структури и тела, меѓу кои и со Регионалниот совет за соработка, Регионалната канцеларија за младинска соработка, и др.

2.2. Стратешки приоритети на Рамката за соработка

36. Врз основа на заедничка визија, во партиципативен процес на утврдување на стратешките приоритети спроведен со Владата и другите засегнати страни¹⁰, во Рамката се идентификуваат три стратешки приоритети што ќе придонесат кон побрзо постигнување на Целите за одржлив развој во Република Северна Македонија во периодот 2021 – 2025 година:

- (1) Одржлив и инклузивен економски и социјален развој;
- (2) Климатска акција, управување со природните ресурси и со ризиците од катастрофи;
- (3) Транспарентно и отчетно демократско владеење.

37. Во постигнување на овие приоритети, организациите на ОН ќе се раководат од својата колективна визија дека:

Луѓето на Република Северна Македонија, до 2030 година, ќе постигнат еднаквост и просперитет во сите можности за рамноправен раст; ќе се почитуваат родовата еднаквост и човековите права; заедниците мирољубиво ќе соработуваат. ООН ќе ги поддржува партнерите во нивните амбиции за трансформативни промени, за јавни институции кои ќе бидат одговорни и компетентни, економијата ќе биде конкурентна и климатски неутрална. ООН ќе биде инклузивна организација ориентирана кон луѓето и ќе ги користи и ќе ги споделува своите заеднички локални и глобални знаења и иновации, ќе биде флексибилна и агилна на промени со амбиции за долгорочен развој и лидерство кое ќе соработува со сите чинители.

38. Во изборот на овие три приоритети се земени предвид компаративните предности на организациите на ОН, нивните мандати, позиции и технички капацитети, како и научените лекции и препораките на завршната евалуација¹¹ од претходната Стратегија за работа.

39. Исто така, при изборот на приоритетите се земени предвид и *претпоставките* потребни за реализација на развојните промени и ризиците што ќе влијаат врз нивното имплементирање, како и наодите и предизвиците идентификувани во заедничката анализа на состојбата во земјата (ЗАСЗ) направена на почетокот од 2020 г. Во Рамката се земаат следните важни аспекти на имплементација, коишто организациите ќе ги земаат предвид во креирањето на идните програми и проекти:

¹⁰ По завршувањето на Заедничката анализа на состојбата во земјата, којашто претставува независна, колективна, интегрирана, напредна анализа на контекстот на земјата поткрепена со докази, во којашто се утврдија развојните предизвици и можности на земјата, се пристапи кон идентификување на стратешките приоритети врз коишто ќе се фокусираат организациите на Обединетите нации во следниот петгодишен период. Во партиципативен процес беа утврдени три стратешките приоритети, коишто беа разгледани и утврдени со секторските работни групи сочинети од Владата, системот на ОН, граѓанското општество, приватниот сектор, академската заедница и донаторите, а ги потврди и прошириениот Заеднички управен комитет, којшто го сочинуваат сите државни секретари на министерствата. Поради мерките за превенција во време на КОВИД-19, консултациите се реализираа виртуелно, а временската рамка за консултации беше приспособена на парламентарните избори од 15 јули 2020 г. Беа спроведени низа истражувања за да се разберат приоритетите на луѓето во иднина и да се утврдат факторите зад емиграцијата. Беше спроведена анкета за перцепцијата на меѓународните развојни партнери со цел да се измери компаративната предност на ОН, која го опфаќа мандатот, капацитетот и позиционираноста на ОН во различни тематски области. Како последно, но еднакво важно, Рамката беше изработена во консултација со сите релевантни чинители, вклучително и владата, граѓанското општество, приватниот сектор, академските институции, донаторите и претставниците на ранливите групи на населението. На почетокот од септември 2020 г., се одржаа шест работилници на кои присуствуваа над 200 учесници, а нацртот на Рамката беше достапен две седмици за преглед на јавната веб-страница на ООН. Добиените повратни информации беа вметнати во конечната верзија на документот.

¹¹ Препораки од завршната евалуација на претходната Стратегија: Работните тела креирани за имплементација на Рамката треба да играат поважна улога во зајакнување на меѓуагенциската техничка соработка, а и на соработката со владините партнери; треба почесто да се користи меѓусекторски пристап во креирањето на програмите и проектите; малите пилот-активности треба да имаат стратешки потенцијал за проширување којшто ќе биде искористен ако пилотот е успешен; и подобрување на комуникацијата во насока што ќе поттикне промени во однесувањето.

а. **Постигнување родова еднаквост и вклучување на маргинализираните и исклучените групи** преку фокусирање **на принципот 'никој да не биде изоставен'**, што ќе влијае врз сите тематски области и ќе служи како клучен обединувачки критериум за препознавање и спроведување програмски интервенции од страна на системот на ОН во земјата. Унапредувањето на еднаквоста е суштинско за одржливиот развој. Сè додека постојат нееднаквости не само во приходите, туку и во услугите и другите области, не може да се постигне одржлив развој. Затоа, важно е никој да не биде изоставен. Активностите ќе се фокусираат врз овие **ранливи групи**:

- Адолесценти и млади, особено девојки;
- Млади лица во НЕЕТ;
- Жени и девојки од етничките заедници;
- Жени на репродуктивна возраст;
- Стари лица, со фокус врз конкретната ранливост на старите жени поради нивниот род;
- Жени и мажи земјоделци, особено мали земјоделци;
- Лица со попреченост, со фокус врз конкретната ранливост на жените и девојките со попреченост поради нивниот род;
- Ромската заедница, особено ромските жени и девојки;
- Рурални жени и девојки;
- Самохрани мајки и домаќинства предводени од жени;
- Невработени и лица со низок приход;
- Бездомници;
- Лица населени во сиромашни квартали или други неформални населби;
- Лица кои работат во неформален сектор;
- Привремени работници, работници на повик, неформални работници;
- Бегалци, баратели на азил и лица без државјанство;
- Раселени лица;
- Жртви и лица изложени на трговија со луѓе, ранливи повратници;
- Деца, особено оние во поправни домови, деца со попречености, од сиромашни домаќинства, деца погодени од негативни искуства како физичка и психичка злоупотреба и физичка и емоционална запуштеност;
- Лица кои користат супстанции;
- Семејства во ризик од сиромаштија;
- Луѓе од подрачја склони кон лизгање на земјиште, поплави и суши;
- Луѓе кои живеат во урбани и индустриски подрачја и се изложени на загаден воздух;
- Заедници зависни од климата и екосистемите за храна и исхрана.

б. **Социјалните норми, вредности и однесувања** се основните причини за сите развојни предизвици, но тешко е да се променат на среден рок. Програмите и измените на политиките/законите може да влијаат врз ставовите во текот на подолг временски период. Затоа, ова не може да биде посебен тематски приоритет, но е важен фактор за разгледување во сите програми на ОН.

в. **Интеграција на агендите за ЦОР и за ЕУ со цел да се обезбеди кохерентност и да се извлече максимум од можностите.** Република Северна Македонија е во процес на пристапување кон ЕУ и спроведува економски, социјални и институционални реформи. Агендата на ЦОР е добро усогласена со агендата за пристапување во ЕУ. Интегрирањето на двата процеси е можност да се забрза одржливиот развој. ООН во Република Северна Македонија ќе придонесува кон реформите во клучните области, особено во обезбедувањето инклузивен пристап и во искористувањето на потенцијалот и можностите на сите луѓе, особено во оние области каде што ОН има посебна нормативна и оперативна предност.

г. **Подобрување на достапноста и квалитетот на податоците** (официјални, точни и расчленети), коишто ќе се користат за информирано креирање политики засновано врз докази. Соодветните програми и проекти ќе поддржуваат зајакнување на статистичките капацитети за собирање,

анализа, споделување на расчленети податоци; подобрување на нивната размена меѓу разни субјекти и зголемување на нивната употреба во изработката на политики.

д. Спроведување активности на различни нивоа. Додека националната влада е вклучена во работата на ниво на политики, активностите на терен се вршат преку активности на регионално ниво со регионалните совети на градоначалници и со планските региони, како и директно со локалните самоуправи, во соработка со други локални партнери, вклучително и граѓанското општество.

ѓ. Фокус врз намалување на дигиталната поделеност за да се премости дигиталниот јаз и да се подобрат вештините потребни за побрз и одржлив раст. Со искористување на дигиталните и социјалните иновации, се поткрепуваат сите активности и се креираат конкретни интервенции за спроведување од организациите на ООН.

2.3 Посакувани стратешки развојни резултати

40. Организациите на ОН во Република Северна Македонија ќе соработуваат со Владата на Република Северна Македонија и со сите релевантни партнери во стремежот кон постигнување на Целите за одржлив развој преку напредок кон трите стратешки приоритети. Врз основа на наодите од Заедничката анализа на состојбата во земјата и на консултациите со засегнатите страни, организациите на ОН ќе се фокусираат врз следниве цели и глобални таргети за одржлив развој.
41. ООН во Република Северна Македонија ќе се залага за постабилен, поодржлив и поинклузивен економски раст, преку поддршка на активности коишто ќе имаат за цел создавање работни места. Ова е поважно од кога и да било досега, со оглед на тоа што многу луѓе ги изгубија своите работни места поради пандемијата и поради враќањето на мигрантските работници. ООН ќе го поддржи формирањето одржливи претпријатија кои ќе создаваат нови работни места преку иновации и пристојна работа (глобални таргети 8.2 и 8.3 од ЦОР). При создавањето работни места, фокусот ќе биде ставен врз подобрување на учеството на жените во работната сила преку нивно вработување (8.5), вклучувајќи ги и младите и лицата со попреченост (8.5). Со оглед на неговиот висок потенцијал за извоз на земјоделски производи и агропреработка, системот на ОН ќе се потруди да ја интегрира земјата во глобалните синџири на производство за да ја подобри нејзината земјоделска продуктивност преку имплементација на одржливи практики (2.4). Заради пресретнување на високиот процент на млади НЕЕТ, особено меѓу Ромите, интервенциите на ОН ќе промовираат обуки за разни вештини и ќе работат со иновативни новоформирани компании ('стартап' компании) за млади (8.6).
42. Поддршката на инвестициите во човечкиот капитал и подобрувањето на испораката на социјални услуги, за тие да станат порамноправни, поефикасни и поиздржливи, ќе биде уште една област за делување на агенциите. Притоа, особен фокус ќе се стави врз смртноста на мајките (3.1) и новороденчињата (3.2), како и врз смртноста предизвикана од незаразни болести (ЦОР 3.4), а ќе се обрне внимание и врз здравствената заштита за репродуктивно здравје (3.7) и универзалната здравствена заштита (3.8). Забавениот детски развој, особено кај децата Роми, ќе се решава преку програми за исхрана (2.2). Во контекст на КОВИД-19, станува сè поважно да се подобрат националните капацитети за рано предупредување, за намалување на ризиците и контрола на пандемиите (3.г.) и затоа, ОН ќе продолжи да работи со Владата врз ова прашање. Образовните системи ќе се фокусираат врз раниот детски развој за да изградат цврста основа за доживотна добросостојба (4.2), да обезбедат рамноправен пристап до квалитетно образование, особено за жените, девојчињата и маргинализираните лица (4.1), како и рамноправност при стекнувањето вештини и стручно образование (4.4 и 4.5). Родовата еднаквост ќе добие особено внимание во сите свои димензии, било да е тоа рамноправно економско учество на жените (5.1), елиминирање на родовото насилство (5.2) или, пак, пристап до услуги за репродуктивно здравје (5.6). Уредната, безбедна и одговорна миграција и мобилност на луѓето ќе бидат олеснети преку спроведување планирани и добро управувани миграциски политики (ЦДГ цел 10.7).

43. ОН во Република Северна Македонија ќе ја поддржи Владата во справување со ранливоста на земјата од влијанието на климатските промени (13.1), особено од влијанието врз ранливите групи на населението, ќе помогне во запирањето на деградацијата и неодржливата употреба на природните ресурси (каде што спаѓа и биодиверзитетот) (12.2 и 15.1) и ќе им помогне на заедниците да станат поотпорни на ризикот од природни катастрофи (13.1). ООН ќе ѝ помогне на земјата да го подобри квалитетот на воздухот и да ги ублажи неговите ефекти врз здравјето и загубата на работни денови поради здравствени причини, како и да промовира ефикасно управување со отпадот (11.6) и еколошко управување со хемикалиите (12.4). ООН ќе помогне во усогласувањето на националните капацитети со светските заложби за намалување на емисиите на стакленички гасови и со другите мултилатерални договори за намалување на ризиците од катастрофи (ДПП) преку подобрување на управувањето со животната средина на национално и на локално ниво.
44. Сите овие интервенции ќе бидат втемелени во сеопфатна работна рамка заснована врз принципот „никој да не биде изоставен“, со цел да се намалат нееднаквостите и да се постигне порамноправен, поотпорен и поодржлив развој преку соодветни политики и акции.

2.4 Посакувани резултати

45. Придонесот на системот на ОН во Република Северна Македонија кон постигнување на трите утврдени стратешки приоритети од 2021 до 2025 г. ќе се реализира преку програми групирани во четири посакувани резултати. Секој од следните делови посветени на овие исходи прво ја разработува теоријата на промена, па ги опишува различните патеки за постигнување на целта, одбраните ранливи групи и вклучените агенции на ОН. Релевантните глобални таргети и индикатори на ЦОР се дадени во Рамката на резултати (**Анекс 1**).
46. Понатаму, во секој дел се елаборирани и различните видови партнерства, постоечки и планирани, коишто би биле потребни за остварување на тој резултат. Бидејќи ООН во Република Северна Македонија е само еден партнер којшто придонесува кон овие посакувани резултати, работата ќе се спроведе во тесна соработка со другите засегнати страни за да се создаде подобра синергија и да се спречи преклопување на вложениот труд. Како што ќе се имплементира Рамката и ќе се дефинираат поединечни програми и проекти за одделни субјекти во земјата, така ќе се формираат и нови партнерства.
47. Посакуваните резултати се формулираа во консултативен процес врз основа на идентификуваните предизвици во анализата на состојбата во земјата и нивниот потенцијален придонес кон постигнување на стратешките приоритети. Резултатите потоа поминаа низ процес на селекција опишан погоре. Компаративната предност на ООН, потенцијалот за трансформација и потенцијалниот позитивен ефект врз ранливите категории, како и соодветноста со националните приоритети, беа дел од критериумите врз кои се базираше изборот. Овие резултати се исто така поврзани со препораките за земјата од извештаите за човекови права и директно придонесуваат кон нивна имплементација. Дел од активностите ќе бидат директно фокусирани кон исполнување на препораките од, на пример, Универзалниот периодичен преглед (УПП), Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените (ЦЕДАВ), како и од извештаите на Специјалниот известувач.

2.4.1 Резултат 1: Просперитет за сите

До 2025 година, сите луѓе во Република Северна Македонија ќе имаат подобрен животен стандард, преку еднаков пристап до пристојна работа и продуктивно вработување овозможено во инклузивно и иновативно деловно опкружување

Теорија на промена

48. Доколку има стимулативна деловна средина, посилен повратен ефект за домашната индустрија од претпријатијата предводени од странски директни инвестиции (СДИ), достапност на квалификации и вештини во согласност со пазарните потреби, инвестиции во зелената и во циркуларната економија, соодветни услови за учество на жените и ранливите групи на пазарот на трудот, подобрена конкурентност и продуктивност на домашната индустрија и креирање зелени и пристојни работни места, *тогаш* животниот стандард во Република Северна Македонија ќе се подобри, а нееднаквоста во приходите ќе се намали.
49. ООН во Република Северна Македонија ќе се заложи за постабилен, поодржлив и поинклузивен раст, истовремено создавајќи и работни места. Интервенциите ќе бидат базирани врз принципот 'никој да не биде изоставен' за да се намалат нееднаквостите, вклучувајќи ги и нееднаквостите во приходите, како и за да се постигне порамноправен и поодржлив раст.
50. Преку програмите во склоп на овој резултат, ќе се работи врз создавање нови продуктивни работни места со полно работно време, коишто ќе бидат отпорни на секој шок што би го претрпеле во иднина. Луѓето, особено оние од ранливите општествени групи, ќе бидат оспособени со потребните вештини и капацитети за еднаков пристап до постојана продуктивна работа и работно место избрано по слободна волја.
51. ООН во Република Северна Македонија ќе работи со засегнатите страни врз градење на капацитетите за планирање, спроведување и следење на родово одговорни политики, програми и финансии што ќе го подобрат учеството на жените и маргинализираните групи на пазарот на трудот, ќе ја намалат неформалната економија, ќе создадат знаења и вештини во согласност со побарувачката преку редовното или стручното образование, ќе промовираат пристојна работа во согласност со меѓународните стандарди за работна сила, ќе го поттикнуваат претприемништвото, ќе промовираат издржлива и циркуларна економија, олеснување на трговијата, паметно поврзување, „зелени“ работни места, иновации и дигитализација, ќе инвестираат во модернизација на земјоделството во согласност со климатските промени и во подобрување на продуктивноста и конкурентноста на домашните претпријатија. На овој начин ќе се развие правно-регулаторна средина – што подразбира владеење на правото, политики на СДИ, трудови политики, семејни политики и фискална политика погодна за деловни активности и вработување.
52. За крај, ќе се вклучат активности коишто ќе промовираат економски и социјален развој преку заштита на правата на жените, децата, лицата со попреченост, Ромите и другите ранливи категории и ќе промовираат постигнување родова еднаквост на пазарот на трудот, во согласност со препораките од Универзалниот периодичен извештај.

Партнерства

53. Меѓу клучните партнери на ОН во оваа област се владините институции коишто ќе ги водат процесите на носење политики, ќе даваат стратешки насоки и ќе ја координираат работата на сите развојни партнери. Активностите ќе се реализираат во соработка со: вицепремиерот за економски прашања, вицепремиерот за борба против корупцијата и криминал, одржлив развој и човечки ресурси, министерствата за труд и социјална политика, за финансии, за образование и наука, за економија, за земјоделство, шумарство и водостопанство, за информатичко општество и јавна

администрација; Агенцијата за вработување, Агенција за поттикнување на претприемништвото, Фондот за иновации и технолошки развој, Царинската управа, Агенцијата за катастар на недвижности, Економскиот и социјален совет и Економскиот институт. Исто така ќе се зајакне соработката со Парламентот.

54. Граѓанските организации (ГО) коишто ги претставуваат ранливите групи, како на пример, ромските женски групи и етничките заедници, младите, руралното население и лицата со попреченост, здружението на работодавачи, синдикатите и работничките здруженија, стопанските комори, Македонското здружение за заштита при работа, истражувачките институти, аналитичките центри – ќе го пренесат своето локално познавање преку блискоста со целните групи и кредибилитетот што го уживаат кај групите со коишто соработуваат.
55. Преку партнерства со приватниот сектор, ќе се воведат бизнис-решенија во решавањето на општествените проблеми. Ќе се истражат иновативни методи за склучување партнерства и разни пристапи кон нивната имплементација – како, на пример, локални партнерства за вработување врз основа на пазарен систем, општествени договори и шеми за плаќање по учинок. Во текот на спроведувањето на Рамката, проактивно ќе се креираат и заеднички проектни идеи коишто ќе се осврнат на најважните предизвици, опфаќајќи неколку различни аспекти од овој резултат (на пример, иновативни решенија за вработување бегалци).

Релевантни национални политики

56. Стратегија за иновации 2012 – 2020; Стратегија за конкурентност 2016 – 2020; Стратегија за индустриска политика 2009 – 2020; Национална стратегија за МСП 2018 – 2022; Програма за развој на социјалната заштита за 2011 – 2021; Национална стратегија за деинституционализација 2018 – 2027; Стратегија за Ромите 2017 – 2020; Национална стратегија за вработување 2016 – 2020; Програма за пристојна работа во земјата 2019 – 2022; Програма за вработување и социјални реформи 2022; Стратегија за формализирање на неформалната економија 2018 – 2022; Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014 – 2020; Национална стратегија за млади 2016 – 2020; Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост 2010 – 2020; Стратегија за дијаспората 2018 – 2023; Резолуција за миграциската политика 2015 – 2020; Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе 2015 – 2020; Национална стратегија за родова еднаквост (2013 – 2020); Стратегија за регионален развој 2020 – 2029; Програма за одржлив локален развој и децентрализација 2021 – 2026; и Национална стратегија за еднаквост и недискриминација (2016 – 2020).

Вклучени организации на ОН

57. ФАО, МОТ, УНДП, ОН Жени, УНЕСКО, УНФПА, УНОПС, УНЕЦЕ, ИОМ, УНХЦР, ОН-Хабитат

2.4.2 Резултат 2: Квалитетни услуги за сите

До 2025 година, луѓето во Република Северна Македонија ќе имаат универзален пристап до квалитетни социјални услуги засновани врз права – здравствена заштита, образование и неопходна социјална и детска заштита – втемелена во системи отпорни на кризни состојби

Теорија на промена

58. Инвестирањето во човечкиот капитал е неопходно затоа што игра суштинска улога за зголемување на растот. ООН ќе работи со релевантните партнери за да ја поддржи Владата во јакнењето на политиките, капацитетите, дизајнот и испораката на социјалните услуги. При осмислувањето и испораката на услуги, ќе биде применет партиципативен пристап во чијшто центар се луѓето како основен принцип.

59. *Доколку* здравствениот систем се зајакне за да нуди финансиски достапни и квалитетни здравствени услуги, *доколку* е доволно флексибилен за да одговори на епидемии/пандемии и други вонредни состојби, *доколку* незаразните болести (НЗБ) и факторите на ризик се држат под контрола, *доколку* има подобрен и рамноправен пристап до квалитетно образование кое доведува до долгорочни резултати во учењето, а стручното образование е насочено кон потребите на пазарот, социјалната заштита има поголем опфат, поголема ефикасност и насоченост и е фискално одржлива, *доколку* добро се управува со динамиката на населението (миграции, стапки на наталитет и стареење) и *доколку* овие цели ги опфаќаат родовите прашања и ранливите групи без да изостават никого, *тогаш* овој резултат ќе биде остварен.
60. ОН во Република Северна Македонија ќе работи врз промовирање на здравствениот систем како фактор што придонесува за економскиот раст и како рамноправна услуга што може да се добие по пристапна цена. Притоа ќе помага во решавањето на новонастанатите здравствени приоритети, каде што спаѓаат заразните и незаразните болести и нивните фактори на ризик, имунизацијата, сексуалното и репродуктивното здравје, а ќе се осврне и врз планирањето семејство и здравјето на мајките, врз универзалниот пристап до здравствени услуги и подобрување на системот за подобро да се справи со вонредните состојби и ризиците по јавното здравје, а кои влијаат врз егзистенцијата, образованието, социјалните нееднаквости и другите области на животот.
61. Образовниот систем ќе обезбеди рамноправен пристап до квалитетно образование за сите, и за децата и за возрасните, а особено за ранливите жени, девојчиња и маргинализирани лица. Посебен акцент ќе биде ставен на предучилишното образование, за да се придонесе кон подобар социјален, емоционален, когнитивен и физички развој којшто е неопходен за поставување солидна основа за доживотно учење и благосостојба. Понатаму, во развојот на младите и адолесцентите ќе се вметнат прашањата за родова еднаквост, недискриминација и ненасилно однесување со воведување иновативно и сеопфатно сексуално образование соодветно за возраста и културата. Образовните стандарди ќе се подобрат за да ги достигнат нивоата на ЕУ. Обуките и стручното образование ќе бидат усогласени со барањата на пазарот. Културата ќе има посилна улога во развојот и унапредувањето на општествениот идентитет и кохезија.
62. Социјалната заштита, која не дозволува најранливите лица да осиромашат и е своевидна инвестиција во сегашниот и идниот човечки капитал, ќе биде подобро осмислена и таргетирана и ќе има подобар опфат за да им биде подостапна на сите оние на кои им е потребна помош. Во областа на детската заштита, ООН ќе се потруди на родителите, на старателите и на поширокото семејство да им понуди сеопфатни услуги коишто меѓусебно ќе се зајакнуваат, со цел да го поддржи социо-емоционалниот и интелектуалниот развој на децата и да воспостави цврст систем на услуги за поддршка на алтернативните семејства за оние деца кои немаат родителска грижа или се изложени на ризик од одвојување или напуштање. Преку конкретно насочени интервенции, ќе се работи врз намалување на несигурноста и ранливоста на старите лица.
63. ОН ќе ја поддржи Владата во исполнување на стандардите утврдени со Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство, т.е. Истанбулската конвенција, и ќе работи во насока на зајакнување на услугите за поддршка и заштита на лицата кои преживеале родово насилство, насилство врз жени и семејно насилство, фокусирајќи се и врз општите и врз специјализираните даватели на услуги. Покрај тоа, ОН ќе се осврне и на детските бракови, кои заедно со семејното насилство, се меѓу најистакнатите штетни практики. Овие активности ќе придонесат кон исполнување на препораките од УПП за правата на здравствена заштита, образование и социјална сигурност, особено на ранливите категории.

Партнерства

64. Во остварувањето на овој резултат, ООН ќе ги искористи своите капацитети и постоечките

партнерства, коишто ги вклучуваат министерствата за труд и социјална политика, за здравство, за образование и наука, за култура, за правда, за внатрешни работи, Претседателскиот кабинет, Државниот завод за статистика, системите за здравство, образование и социјална заштита, стручните здруженија, широката мрежа од граѓански организации коишто ги претставуваат ранливите групи, како што се лицата со попреченост, лицата кои живеат во сиромаштија, Ромите, најранливите жени, жртвите на насилство, жените/девојчињата од етничките заедници, вклучувајќи ги и Ромите, децата, младите, старите лица, руралното население, мигрантите и бегалците, сексуалните работници, корисниците на дроги, лицата кои живеат со ХИВ, ЛГБТИ-лицата, како и академската заедница и меѓународните партнери (деталниот список е даден во Анекс 5).

65. ОН ќе ја разгледа можноста за дополнителни партнерства со приватниот сектор, медиумите и ГО на стари лица, како и можноста за натамошно проширување на партнерската мрежа во здравството (приватните клиники и лабораториите) и во дигитализацијата и реформата на јавните услуги (Министерството за информатичко општество и јавна администрација, факултетите за компјутерски науки и компаниите за информатичка технологија). Партнерствата со медиумите ќе овозможат поголема видливост на резултатите и ќе помогнат во подигнувањето на јавната свест за важноста на развојните приоритети. Партнерства со групи активни на социјалните медиуми исто така ќе бидат воспоставени.
66. Што се однесува на пристапот кон овие партнерства, ОН ќе го поддржи зајакнувањето на капацитетите на владините институции за изготвување и спроведување програми, како дел од патот за пристапување на земјата кон ЕУ. Ќе се разгледаат разни финансиски механизми насочени кон стимулации, како што се шемите за плаќање по учинок, паричните трансфери за испорака на социјални услуги и акцизата на штетни материји, а ќе продолжи да го поддржува и родово одговорното буџетирање.
67. Во рамките на системот на ОН, ќе се испитаат партнерства на теми како здравствена писменост, имунизација, сите форми на лоша исхрана (вклучувајќи ги и неухранетоста и прекумерната тежина/дебелината), здравје на мајки/деца, сексуално и репродуктивно здравје, услуги за млади, детска заштита, зајакнување на услугите за мигранти, бегалци и лица без државјанство, родова еднаквост и борба против секој вид насилство, со посебен фокус на насилството врз жени.

Релевантни национални политики

68. Стратегија за образование 2018 – 2025; Закон за социјална заштита 2019; Здравствена стратегија 2020; Резолуција за миграциската политика 2015 – 2020; Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе 2015 – 2020; Стратегија за сексуално и репродуктивно здравје 2010 – 2020; Национална стратегија за родова еднаквост (2013 – 2020); Национална стратегија за еднаквост и недискриминација (2016 – 2020); Национална стратегија за деинституционализација (2018 – 2027); Национална стратегија за спречување и заштита на децата од насилство (2020 – 2025); Стратегија за менталното здравје (2018 – 2025); Програма за одржлив локален развој и децентрализација 2021 – 2026; Национален акционен план за спроведување на Истанбулската конвенција 2018 – 2023 и Националните заложби за ИЦПД.

Вклучени организации на ОН

69. СЗО, УНИЦЕФ, УНФПА, УНЕЦЕ, ИОМ, МОТ, УНАИДС, УНОДЦ, УНОПС, УНЕСКО, УНХЦР, УНОДЦ, ОН Жени, ОН-Хабитат

2.4.3 Резултат 3: Здрава животна средина

До 2025 година, луѓето во Република Северна Македонија ќе ги користат придобивките од амбициозна климатска акција, одржливо управувани природни ресурси и добро сочуван биодиверзитет преку правилно управување со животната средина и заедници отпорни на катастрофи

Теорија на промена

70. Доколку земјата ги намали емисиите на стакленички гасови во согласност со регулативите на ЕУ, спроведе секторски политики кои ги земаат предвид климатските прашања, ја подигне јавната свест за климатските промени и еколошките прашања, изгради капацитет за справување со мултидимензионалните ризици од климатски промени, епидемии и природни опасности и катастрофи, доколку заедниците станат отпорни на катастрофи преку намалување на ризиците, подготвеност и одговор со превентивен пристап, доколку со природните ресурси се управува на одржлив начин и се намали опаѓањето на биодиверзитетот, доколку се намали енергетската интензивност, се подобри енергетската ефикасност и се користат повеќе обновливи извори на енергија, доколку постои регионална соработка за размена на информации и колективна акција и има одржливо производство и потрошувачка, тогаш луѓето во Република Северна Македонија, особено ранливите и исклучени групи, ќе имаат корист од овие активности и исходот ќе биде остварен.
71. Овој резултат се однесува на одржливото управување со природните ресурси отпорни на климатските промени (земја/почва, вода, биодиверзитет), квалитетот на воздухот, чистата енергија, енергетската ефикасност, управувањето со отпадот и намалувањето на ризикот од катастрофи, како и на подготвеноста за справување со нив на ниво на заедница во согласност со Рамката од Сендаи за намалување на ризици од катастрофи 2015 – 2030. ООН во Република Северна Македонија ќе ѝ помогне на земјата да се справи со предизвиците од климатските промени, односно да ги ублажи и да се приспособи кон нив. Ќе работи врз подигнување на свеста за јаглеродниот отпечаток и ќе ги поддржи индустриите и приватниот сектор (вклучувајќи ги и МСП) во усвојувањето на ресурсно поефикасни и почисти технологии. Ќе интегрира теми од областа на климата и животната средина на различни нивоа од образовниот систем. Исто така, ќе го помага опоравувањето од деградацијата и неодржливите практики при користење на природните ресурси (земјата, водата, почвата), опаѓањето на биодиверзитетот, неодржливо управување со шумите и загадувањето на воздухот, што веќе го загрозуваат одржливиот развој, како и од здравствените ефекти на климатските промени. Ќе бидат зајакнати националните и локалните капацитети за намалување и ефикасно управување со отпадот (хемиски, воден, комунален, опасен и медицински отпад). Во рамките на овој резултат ќе се испорачаат иновативни и родово одговорни решенија за зелени и одржливи градови, како и подобар пристап до чиста енергија, вклучително и за производствени цели, енергетска ефикасност и декарбонизација на транспортниот сектор.
72. Емисиите на стакленички гасови се тесно поврзани со користењето на ресурсите. Затоа, ООН ќе го помага зелениот развој како развојна патека која промовира ефикасно користење на ресурсите и нискојаглероден развој во областите енергетика, транспорт, инфраструктура и управување со отпад. Како што се опоравува туризмот по пандемијата, постои можност за оживување на руралната економија преку промовирање еколошки туризам базиран врз паметно користење на природните ресурси.
73. ООН во Република Северна Македонија ќе ѝ помогне на земјата да воспостави системи во согласност со Рамката од Сендаи за намалување на ризиците од катастрофи (превенција, подготвеност и одговор), со што заедниците ќе станат поиздржливи на идните катастрофи предизвикани, меѓу другото, и од екстремни временски непогоди како поплави, топлотни бранови и суши. Земјата има можност да се опорави од пандемијата преку унапредување на политиките и

акциите коишто ќе ги комбинираат принципите на Рамката од Сендаи со принципите на одржливиот развој. Република Северна Македонија е земја членка на Иницијативата на Југоисточна Европа за подготвеност и превенција од катастрофи, со седиште во Скопје, која има за цел да ги намали ризиците од катастрофи и да ги подобри мерките за подготвеност за одговор во случај на катастрофи на регионално ниво, преку олеснување на прекуграничната соработка. Поактивната улога на државата во иницијативата ќе придонесе кон подобра соработка за проценка на ризиците и за споделување податоци. Понатаму, ООН ќе работи врз зајакнување на владините капацитети, државните механизми и институционалните рамки за ефективно пристапување и распределба на средствата наменети за климатските промени и животната средина од постоечките механизми како Зелениот климатски фонд (ЗКФ) и Глобалниот еколошки фонд (ГЕФ). Република Северна Македонија е потписник на пет конвенции за мултилатерални договори за животна средина: Конвенцијата за прекугранично широко загадување на воздухот; Конвенцијата за пристап до информации, учество на јавноста во одлучувањето и пристап до правдата за прашањата поврзани со животната средина; Конвенцијата за оценка на влијанието врз животната средина во прекуграничен контекст; Конвенцијата за заштита и користење прекугранични водотеци и меѓународни езера; Конвенцијата за прекугранични последици од индустриски несреќи, чија примена ќе биде поддржана и понатаму. Соодветно ќе се разгледа и зајакне врската меѓу управувањето, човековите права и животната средина.

74. Преку овие програми, ќе се зајакнат капацитетите на државните власти за креирање родово одговорна политика за животна средина, со што ќе се зајакне и нивниот капацитет за спроведување на политиките и за управување со животната средина, како и за известување кон мултилатералните договори за животната средина, како политиките за животна средина на ЕУ и амбициозниот преглед на Национално утврдените придонеси за климатските промени (НДЦ) според Парискиот договор. Со ова ќе се зајакне улогата и капацитетот на локалните самоуправи во управувањето со животната средина. Ќе се обнови фокусот врз имплементација на еколошки политики и закони со тестирање и усвојување иновативни пристапи. Овој резултат ќе опфати и регионални иницијативи за управување со прекуграничните водни тела.

Партнерства

75. Клучните партнери на ОН во оваа област се Кабинетот на вицепремиерот за економски прашања, вицепремиерот за борба против корупцијата и криминалот, за одржлив развој и човечки ресурси, министерствата за животна средина и просторно планирање, за земјоделство, шумарство и водостопанство, за образование, за здравство, за економија, Фондот за иновации и технолошки развој, Агенцијата за храна и ветеринарство, Град Скопје, Центарот за управување со кризи, Информативниот центар за животна средина, Институтот за јавно здравје, Македонското еколошко друштво, Балканската фондација за одржлив развој и други граѓански организации и здруженија, академски институции, претпријатија од приватниот сектор и меѓународни организации.
76. Во врска со Исходот 3, ОН ќе ги искористи своите постоечки партнерства со Владата, академската заедница и меѓународните организации, истовремено градејќи нови/проширувајќи ги старите партнерства со приватниот сектор, меѓународните финансиски институции (МФИ) и граѓанските организации, особено од областите на аерозагадувањето, управувањето со отпад, обновливата енергија и енергетската ефикасност.
77. За да се одговори на прашањето со ниските јавни средства наменети за еколошки прашања, ОН ќе се обиде да привлече средства и на своите национални партнери да им овозможи пристап до вертикални/специјализирани фондови (ГЕФ, ЗКФ, Заеднички фонд за ЦОР итн.), како и да побара можности за кофинансирање од страна на Владата (на централно или локално ниво) и комбинирани средства. Како поддршка при пристапувањето на земјата во ЕУ и растечкиот фокус на ЕУ кон зелените и еколошките политики, дополнително ќе бидат продлабочени партнерствата со ЕУ како клучен меѓународен партнер.

78. За да се забрза остварувањето на овој исход, ќе се разгледаат партнерства на одредени мултисекторски теми, како загадувањето на воздухот и обновливите извори/енергетската ефикасност, загадувањето на воздухот и здравјето, загадувањето на воздухот и миграцијата, ниско јаглеродно производство, циркуларната економија и финансиските стимулации за намалување на загадувањето.

Релевантни национални политики

79. Стратегија за животна средина и климатски промени на Република Северна Македонија (2014 – 2020); Стратегија за одржлив развој на шумарството во Република Северна Македонија (2006); Национална стратегија за консолидација на земјоделското земјиште за периодот 2012 – 2020 г.; Национална стратегија за заштита на природата за периодот 2017 – 2027 г.; Национален акционен план за борба против опустинувањето во Република Северна Македонија (се чека официјално усвојување); Стратегија за подобрување на енергетската ефикасност во Република Северна Македонија до 2020 г.; Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014 – 2020; Стратегија за искористување на обновливи извори на енергија во Република Северна Македонија до 2020 г.; Национална стратегија за биодиверзитет со акционен план 2018 – 2023; Резолуција за миграциската политика 2015 – 2020; Национална стратегија за управување со отпад 2008 – 2020; Национална стратегија за управување со водите 2012 – 2042; Стратегија за развој на енергетиката на Република Северна Македонија до 2040 г.; Национална платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи; Национално утврдени придонеси (НДЦ); Национален план за подготвеност и одговор на здравствениот систем во Република Северна Македонија; и Национална стратегија за развој на културата 2018 – 2022.

Вклучени организации на ОН

80. ФАО, УНДП, УНЕП, УНЕЦЕ, УНЕСКО, УНИЦЕФ, УНИДО, СЗО, УНДРР, УНФПА, ОН Жени, ИОМ, УНОПС, ОН-Хабитат

2.4.4 Резултат 4: Добро владеење

До 2025 година, луѓето во Република Северна Македонија ќе имаат придобивки од подобро владеење на правото; антиципативни и родово одговорни политики коишто се засновани врз докази; поголема социјална кохезија; и подобрена испорака на услуги од страна на транспарентни, отчетни и одговорни институции

Теорија на промена

81. Доколку судскиот систем се реформира за да стане понезависен и попростапен, јавната администрација стане непартизирана и функционира според заслуги, ако одлучувањето стане транспарентно, партиципативно и засновано врз докази, отчетноста на владините институции пред луѓето е зајакната на сите нивоа, механизмите за спроведување на обврските за човекови права се подобрени, доколку се заштитени и унапредени правата на жените, локалните самоуправи се оспособени со потребните капацитети и ресурси, испораката на услуги е насочена кон луѓето, статистичките системи се подобрени за да генерираат, да анализираат и да користат расчленети податоци, социјалната кохезија и довербата се зајакнати, строго се спроведуваат политиките и мерките за борба против корупцијата, доколку постои поголемо граѓанско учество и слобода на медиумите и граѓанското општество и доколку се изградат капацитети за добро владеење со користење методи за долгорочно планирање преку очекувани сценарија за иднината, тогаш ќе има подобрувања и во другите резултати и ќе се оствари визијата за просперитетна, инклузивна и отпорна Република Северна Македонија.

82. ООН во Република Северна Македонија се залага за целосно остварување на човековите права на сите, според препораките на извештаите за почитување на човековите права и во согласност со европското право. Програмите ќе бидат фокусирани врз жените, децата, младите, старите лица, лицата со попреченост, етничките малцинства, ЛГБТИ и другите ранливи групи. Ќе се работи врз унапредување на родовата еднаквост, особено во секторите со помала застапеност на жените, за унапредување на владеењето на правото и пристапот до правда, преку зајакнување на правниот систем, зголемување на транспарентноста на судските процеси и оспособување на маргинализираните лица да бараат правда, преку подигнување на правната свест и нудење бесплатна правна помош. ООН ќе се насочи кон штетните практики кои директно ги кршат човековите права, како родовото насилство и детските бракови. Исто така, ќе ѝ помогне на Владата да ги исполни своите меѓународни обврски за човекови права, коишто подразбираат дека таа ќе известува, ќе надгледува и ќе се потруди овие обврски да се следат преку воспоставување соодветни мерки и институционални механизми. ООН ќе ја поддржи Владата во подобрувањето на законодавството за правда за децата и во подобрувањето на институционалните капацитети за нејзино спроведување. Во фокус ќе биде ставен развојот на механизми за ресторативна правда. Ќе се зајакнат правните инструменти за трговијата со огнено оружје и за трговијата со луѓе/криумчарењето мигранти и ќе се воспостави подобра контрола на воздушната граница преку формирање меѓуагенциско тело.
83. Реформите во јавната администрација ќе бидат поддржани преку програми со коишто, преку иновации и дигитализација, ќе се подобри функционирањето на администрацијата. Рамката за соработка ќе придонесе за порамномерен социоекономски развој и за спроведување на Спогодбата за стабилизација и асоцијација, пристапните преговори и приоритетните владини реформи во Република Северна Македонија. Рамката ќе придонесе и за јакнење на капацитетите за ефикасно и рамноправно планирање, извршување и следење на јавните услуги што ги даваат единиците на локалната самоуправа и регионалните совети и други регионални механизми, без никој да биде изоставен.
84. Ќе се креираат популациски политики засновани врз докази и ќе се зајакне капацитетот на државните власти за вешто управување со демографската динамика, каде што спаѓаат и (е)миграцијата, нискиот фертилитет и стареењето. Борбата со корупцијата ќе се поддржи преку подобрување на законската рамка и креирање мерки за засилено спроведување на законот. ОН во Република Северна Македонија ќе придонесе за поефикасно и потранспарентно фискално управување, што треба да отвори фискален простор за испорака на квалитетни, пристапни и родово одговорни услуги и средства наменети за спроведување на Агендата 2030.
85. ООН во Република Северна Македонија ќе ги поддржи државните институции во редовното собирање веродостојни и расчленети податоци за да го подобри одлучувањето засновано врз докази, во креирањето на долгорочната стратешка визија и следењето и известувањето за Целите за одржлив развој. ООН ќе го поддржи и спроведувањето на пописот, како клучна пресвртна точка во обезбедувањето веродостојни податоци. Процесите на креирање на политиките ќе бидат зајакнати со воведување методологии за стратешко планирање базирани на сценарија и предвидување на очекувани состојби и на тоа како тие ќе влијаат врз развојот, особено во кризни ситуации.
86. Во согласност со Акцискиот план за Западен Балкан¹² Рамката вклучува активности коишто ќе придонесат за подобрување на социјалната кохезија и довербата во земјата преку програми за работа со заедниците поделени по етничка и религиска основа, фокусирајќи се на жените (во согласност со Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност на ОН) и младите. Ќе бидат спроведени интервенции што промовираат родова еднаквост, граѓанско учество на младите, градење доверба, социјален дијалог, градење мир, еднаков третман на сите општествени групи пропишан со закон,

¹² Иницијатива на организациите на ОН за зајакнување на поддршката насочена кон градење доверба и подобрување на дијалогот во регионот, договорена во 2019 година.

спречување криминал (како насилство, говор на омраза) и еднакви можности за сите да ги остварат своите човекови права и сиот свој потенцијал. Ќе се обезбеди поддршка и за спречување на насилството врз жените и децата и на семејното насилство.

87. Сметајќи дека луѓето не се пасивни приматели на услуги туку активни двигатели на промени, интервенциите на ООН ќе ја поддржат општествената трансформација во насока на поактивен и поодговорен индивидуален и заеднички пристап кон одржлив и инклузивен развој. Сите програми ќе се осврнат на општествените норми, ставови и верувања што создаваат бариери за промена. Ќе бидат поддржани регионалните интервенции што промовираат помирување, доверба и прекугранична соработка. Ќе се обезбеди и поддршка за спроведување на обврските од законот за граници.
88. Препораките од извештаите на телата и конвенциите за човекови права се однесуваат на почитување на правата на ранливите групи, најмногу на правата на Ромите, бегалците, лицата без државјанство и лицата со попреченост, и ја повикуваат Владата да се фокусира врз исполнување на тие препораки. Досега, Владата го усвои новиот закон за превенција и заштита од дискриминација. Исто така, воспостави механизам за имплементација на Конвенцијата за правата на лицата со попреченост. Организациите на ООН ќе им помогнат на релевантните институции во исполнувањето на преостанатите препораки.

Партнерства

89. Поради природата на активностите во овој резултат, се очекува Владата и уставните тела да ја имаат водечката улога. Затоа, ООН ќе продолжи да ги развива постоечките партнерства со владините институции и ќе ја поддржи Владата во напорите за хармонизирање на правото со меѓународните норми и стандарди, во реформите на судството и на јавната администрација, дигитализацијата на јавните услуги, јавните финансии, борбата против корупцијата и прибирањето податоци. Собранието, вицепремиерот за борба против корупцијата и криминал, одржлив развој и човечки ресурси, министерствата за внатрешни работи, за правда, за информатичко општество и јавна администрација, за финансии, за локална самоуправа, за труд и социјална политика и за надворешни работи, Секретаријатот за европски прашања, Народната банка, Управата за јавни приходи, Антикорупциската комисија, општините, судството, Канцеларијата на Народниот правобранител, Државниот завод за статистика и други јавни институции ќе бидат партнери на ООН во имплементацијата на овие цели.
90. Партнерствата со граѓанските организации и медиумите, професионалните здруженија и коморите, меѓународните и регионалните организации од Западен Балкан, меѓународните невладини организации активни во политичката сфера, аналитичките центри и нетрадиционалните партнери, како коалициите на граѓански организации, инфлуенсерите, волонтерите и верските лидери активни во областа на регионалното и локалното управување, човековите права, родовата еднаквост, миграциите и владеењето на правото ќе бидат клучни за ефикасноста и резултатите од преземените активности.
91. Ќе се воспостават нови партнерства со приватниот сектор поради нивната значајна улога во процесот на пристапување кон ЕУ и влијанието врз носењето на политиките. Како најголем работодавач и околина од која произлегуваат најмногу иновации и дигитални процеси и услуги, тие можат да имаат главна улога во подобрувањето на транспарентноста на институциите и нивната испорака на јавни услуги.
92. Проактивно ќе се креираат партнерства со коишто ќе се помогне процесот на пристапување во ЕУ, во очекување дека при започнувањето на пристапните преговори фокусот ќе биде ставен врз аспектите за добро владеење (Поглавја 23 и 24). За да се забрза постигнувањето на овој резултат, ќе бидат разгледани можностите за дизајнирање проекти од повеќе организации на ОН во

областите на управување со миграциите, финансирањето на Целите за одржлив развој, борбата против насилството, подобрувањето на позицијата на жените во одлучувањето, правата на Ромите и младите итн.

Релевантни национални политики

93. Стратегија за реформи во судскиот сектор (2017 – 2022); Стратегија за реформи во јавната администрација (2018 – 2022); Програма за реформи во управувањето со јавните финансии (2018 – 2021); Стратегија за отворени податоци (2018 – 2020); Резолуција за миграциската политика 2015 – 2020; Национална стратегија за развој на концептот за едно општество за сите и мултикултурализмот 2020 – 2022; Стратегија за регионален развој 2020 – 2029; Програма за одржлив локален развој и децентрализација (2021 – 2026); Предлог-закон за попис; Закон за родово насилство; Национална стратегија за родова еднаквост (2013 – 2020); Национална стратегија за еднаквост и недискриминација (2016 – 2020); Национален акционен план за спроведување на Истанбулската конвенција; Национален акционен план за Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност на ОН; Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе 2015 – 2020; Стратегија за развој на полицијата 2016 – 2020, и Националните заложби за ИЦПД.

Вклучени организации на ОН

94. УНДП, УНОДЦ, ИОМ, УНХЦР, МОТ, ОН Жени, ОН-ОХЦХР, УНФПА, УНИЦЕФ, СЗО, УНЕЦЕ, УНОПС, ОН-Хабитат

2.5 Синергија меѓу посакуваните резултати и економската трансформација

95. Заедничката анализа на состојбата во земјата ги идентификуваше клучните предизвици коишто произлегуваат од бројни и меѓусебно поврзани проблеми. Оттука, поставените цели со Рамката се меѓусебно поврзани и се надополнуваат. Со заеднички и постојан труд што ќе создаде синергија меѓу различните резултати, ООН во Република Северна Македонија ќе ја помогне економската трансформација на земјата, која ќе биде фокусирана врз забрзан, порамноправен и позелен раст, во насока на постигнување значаен напредок кон Агендата 2030. Ова ќе создаде одлична основа за поддршка и помош при формулирањето на долгорочната национална визија за развој, која во моментов недостига во земјата.

96. Поконкретно, климатските промени, исцрпувањето на природните ресурси и биодиверзитетот (резултат 3) го забавуваат растот и ја намалуваат вработеноста (резултат 1), како што и квалитетот и загадувањето на воздухот влијаат врз здравјето (резултат 2) и продуктивноста. Забавениот раст, предизвикан од горенаведените фактори (резултат 3), не само што ќе влијае врз вработувањето и врз приходите, туку ќе го намали и фискалниот простор на Владата за обезбедување социјални услуги (здравство, образование и социјална заштита), што негативно ќе се одрази врз резултатот 2.

97. Резултатот 4 (владеење) е предуслов и влијае врз сите други: во отсуство на заедничка перспектива, носење одлуки засновани врз докази и кохерентни политики, останатите резултати би биле загорзени. Владеењето на правото и транспарентната јавна администрација не само што ќе создадат услови за развој на бизнисите и ќе овозможат нови работни места (резултат 1), туку ќе ја промовираат и испораката на услуги по принципот „никој да не биде изоставен“ (Резултат 2).

98. Инвестициите во квалитетно образование, до кое сите, а особено жените, ќе имаат еднаков пристап (резултат 2), позитивно ќе влијаат врз учеството на жените во работната сила и нивните изгледи за вработување (резултат 1). Ваквите инвестиции ќе придонесат за подобрување на репродуктивното здравје во семејството и заедницата. Подобрувањето на образованието на ромските жени и девојчиња посебно ќе вроди со плод. Инвестициите во стекнување вештини и квалификации потенцијално ќе ја намалат емиграцијата и загубата на работната сила, додека инвестициите во

иновации ќе овозможат подобар повратен ефект во домашните претпријатија од претпријатијата основани преку странски директни инвестиции (резултат 1).

99. Поради неочекувана катастрофа или пандемија (резултат 3), ресурсите за развој ќе мора да се пренаменат за одговор на вонредни состојби и тоа да предизвика застој, како што ни покажа неодамнешната пандемија на КОВИД-19. Но, оваа пандемија може да се сфати и како можност за иновации, за зголемување на отпорноста и за обнова која ќе донесе промени на подобро. Таа може да ја поттикне дигитализацијата на услугите и да ги намали корупцијата и трошоците за испорака (резултат 4). Исто така, ваквите ситуации може да се искористат за да се премости дигиталниот јаз и да се подобри испораката на услуги за ранливите групи, а истовремено да се создадат и нови работни места, или „зелени работни места“, што ќе придонесат кон постигнување на резултатите 1 и 3.
100. Исполнувањето на обврските кон телата (УПП, ЦЕДАВ, КПЛП) за човекови права, меѓу другото, директно ќе придонесат за родовата еднаквост и инклузијата на ранливите групи, а ќе влијаат и врз сите други исходи. Принципот 'никој да не биде изоставен' (НДНИ), кој се заснова врз човекови права и родова еднаквост, е втемелен во сите резултати и придонесува кон нивната синергија. Почитувањето на принципите за примена на законот без дискриминација (резултат 4) ја унапредува социјалната кохезија и доверба, што е цел и инструмент за одржлив раст. Ова ја подобрува вклученоста на ранливите групи, особено на малцинствата и бегалците, и остварувањето на сите други резултати.
101. Остварувањето на резултатите може да се забрза ако се подобри регионалната соработка во одредени области, меѓу кои се: намалувањето на ризиците од катастрофи, трговијата и поврзувањето, движењето на населението, водата, енергијата, климатските промени, мирот и безбедноста и младинската размена. Како катализатор за развојните решенија, Рамката ќе ја искористи постоечката соработка на Република Северна Македонија со земјите од Западен Балкан и нејзиното активно членство во неколку регионални структури.

2.6 Одржливост

102. ООН во Република Северна Македонија ќе преземе чекори за обезбедување одржливост на постигнатите резултати и по завршувањето на оваа Рамка, за што клучно ќе биде тесното усогласување со националните развојни политики и планот за пристапување кон ЕУ. Бидејќи пристапувањето во ЕУ е врвен државен приоритет, тоа ќе поттикне формулирање политики и реформи коишто ќе придонесат и за постигнување на ЦОР.
103. За одржливоста на постигнатите резултати, клучно е да се изградат потребните капацитети и да се зајакнат државните институции на централно, на регионално и на локално ниво, преку интервенции што се базирани врз добра претходна проценка и анализа. Според тоа, помал фокус ќе биде ставен врз директната испорака на услуги или активности од ООН, а поголем врз поддршката на политиките и системските промени. Синергијата и одржливоста на резултатите ќе се обезбеди преку подобрување на исходите од владеењето во смисла на кохерентност на политиките и меѓусекторска координација.
104. Земјата ќе мора да воспостави и да институционализира одредени механизми за да обезбеди усогласеност со меѓународните стандарди и норми за човекови права и за да ги исполни своите обврски за човекови права. Бидејќи Рамката се фокусира врз правата на ранливите групи и принципот НДНИ, ова ќе придонесе за одржливост на резултатите и по завршувањето на Рамката.

2.7 Компаративни предности на ОН и поставеност на тимот на ОН во земјата

105. Системот на ОН во Република Северна Македонија е составен од 14 организации со персонал во државата и 4 субјекти коишто го поддржуваат спроведувањето на Рамката преку своите

регионални канцеларии.¹³ ООН е долгогодишен партнер од доверба на Владата, со свој придонес кон остварувањето на националните приоритети. ООН создава знаења, партнерства и ресурси и зачувување на локалните вредности. Го олеснува и го поттикнува ангажманот на повеќе засегнати страни; пренесува знаења; ги пренесува најдобрите практики во регионот и на светско ниво и нуди брзи решенија за комплексни предизвици. ООН во Република Северна Македонија има капацитети брзо да одговори кон националните потреби, дури и во вонредни состојби, и се докажува како доверлив и неутрален партнер на Владата и на другите засегнати страни.

106. Анкетата спроведена во 2020 година за да ги испита перцепциите на другите развојни партнери во Република Северна Македонија за капацитетите и предностите на ООН покажа дека ООН има компаративна предност во областите на човековите права, владеењето на правото, родовата еднаквост, климатската акција, бегалците и миграцијата, здравството и образованието. Партнерите му препорачуваат на ОН да ја зајакне својата комуникација со партнерите и со јавноста, да ги унапреди партнерствата со локалните организации и да дејствува заеднички како „еден ОН“. Покрај тоа, препораките се однесуваат и на поголемо вклучување на Организациите во суштински процеси што не се поврзани со специфични проекти, започнување и поддршка на дијалог за макрополитиките поврзани со ЦОР и подобрување на податоците и статистиките поврзани со Целите.
107. Организациите на ОН ќе ги искористат своите предности за да го поддржат дијалогот меѓу развојните партнери на клучни и важни теми; ќе ги пренесуваат позитивните глобални и регионални искуства и ќе ги споделуваат со Владата и со другите национални партнери; ќе обезбедуваат советодавна помош во креирањето на политиките и легислативата во согласност во меѓународните норми и стандарди; ќе ги користат разните мрежи на партнерства за унапредување на одржливиот развој и ќе ги интегрираат принципот 'никој да не биде изоставен' во политиките и програмите на Владата.
108. Постигнувањето на резултатите предвидени со Рамката е заеднички напор на ООН, Владата и другите партнери. ООН во Република Северна Македонија тесно соработува со националните и со локалните власти, со националното и меѓународното граѓанско општество, со регионалните и меѓународните институции, со приватниот сектор, со медиумите и другите засегнати страни. За да се избегнат преклопувања и да се гарантира ефикасноста, ОН во Република Северна Македонија ќе придонесува кон поефикасна координација на донаторската заедница и ќе ги усогласува своите програми со програмите на другите развојни чинители.
109. За да се утврди организациската поставеност и капацитетите за имплементација на Рамката, се направи проценка на капацитетите на организациите. Наодите од проценката се детално презентирани во засебен извештај. Наодите покажаа дека тимот на ОН во Република Северна Македонија (вклучувајќи ги сите организации, агенции, фондови и програми) во својата сегашна форма располага со потребната техничка, функционална и оперативна стручност и капацитет за да ги спроведе обврските коишто ги презема со Рамката за соработка. ООН ќе обезбеди експертиза во областите што се во нивни мандат, а со сопствените човечки и финансиски ресурси, мобилизирајќи и други чинители, ќе ѝ даде поддршка на Владата за таа да ја постигне посакуваната развојна патека. Во реализацијата на активностите, ООН ќе добие поддршка од Глобалната канцеларија за координација на работата на развојните агенции, како и од регионалните и глобалните канцеларии на одделните организации. Агенциите ќе работат со расположливите финансиски средства пренесени од претходните циклуси, како и со средствата што ќе се обезбедат во текот на имплементацијата на Рамката. Организациите ќе работат економично, во склоп на заеднички програми и активности, секогаш кога е тоа најсоодветниот начин. Соодветноста на тимот ќе се следи редовно.

¹³ Светска банка и Меѓународниот монетарен фонд се дел од системот на ООН и се членови на менаџмент-тимот на ОН, но не се потписници на Рамката за соработка.

110. Во каква насока ќе се развива поставеноста ООН до 2030 г., ќе зависи од глобалните и регионалните последици од КОВИД-19 и од пристапувањето на земјата во ЕУ. Покрај пристапувањето во ЕУ, Република Северна Македонија, како мала економија во глобалниот контекст којашто минува низ демографска транзиција, ќе треба да стане составен дел од регионалната рамка за да го реализира својот потенцијал за раст. ООН ја утврди својата визија за работа набргу по појавувањето на КОВИД-19, за да ја утврди улогата во давањето помош на земјата во напредокот кон Агендата 2030, и таа улога ќе се менува соодветно како што има потреба за време на имплементацијата.

3.1 Стратегија за имплементација и стратешки партнерства

Заедничка акција на сите засегнати страни

111. ООН во Република Северна Македонија има одлична соработка со Владата, со МФИ, со билатералните развојни партнери, со приватниот сектор, со граѓанското општество и со медиумите. Оваа соработка ќе продолжи и понатаму во напорите за постигнување на Агендата 2030, преку неутрална платформа за дијалог и акции за остварување на националните развојни приоритети.
112. Клучната национална платформа за зајакнато стратешко партнерство ќе биде *Националниот совет за одржлив развој*. ООН активно ќе учествува во работата на националните механизми за координација на помошта – како што се секторските работни групи – за да ја усогласи својата работа со работата на сите развојни партнери.
113. ООН во Република Северна Македонија дополнително ќе го зајакне своето партнерство со *МФИ* и со *ЕУ*. Ќе се креираат можности за заеднички проекти и кофинансирање со МФИ, за да се привлечат средства и да се обезбеди поголема ефикасност на расположливите средства. За да го поддржи и да го забрза патот на пристапување на земјата во ЕУ, ООН ќе ја зајакне соработката со *Делегацијата на ЕУ* и со *претставниците на земјите-членки на ЕУ*, со која ќе се постигне поголема усогласеност на програмите и ќе се реализираат иницијативи од заеднички интерес.
114. Партнерството со *граѓанското општество* ќе се продлабочи и ќе се прошири и кон нетрадиционалните партнери, како што се коалициите на граѓански организации, граѓанските движења, активните корисници на социјалните медиуми, волонтерите и верските заедници. Предводени од централниот принцип 'никој да не биде изоставен', партнерствата ќе бидат проширени за да ги опфатат и групите кои претходно не биле доволно ангажирани, како што се, на пример, организациите на стари лица. Соработката на ООН со граѓанските организации уште повеќе ќе се подобри со тоа што ќе се обезбеди нивното учество во осмислувањето и спроведувањето на интервенциите. ООН ќе се труди да ги изгради и да ги зајакне капацитетите на македонското граѓанско општество и да го прошири граѓанскиот простор преку дијалог и заеднички заложби.
115. ООН во Република Северна Македонија ќе ја зајакне соработката со *приватниот сектор* за да ја прошири неговата улога во остварувањето на Агендата 2030, преку поефикасно користење на знаењето на компаниите и финансиските средства. Стопанските комори, претпријатијата со конкретна стручност која е релевантна за активностите на ООН и организациите од приватниот сектор со политики за општествена одговорност ќе бидат првиот избор за соработка околу одредени прашања од заеднички интерес, како човековите права, родовата еднаквост, работничките права, стручното образование, климатската акција, заштитата на животната средина, одржливото производство и развојот на човечкиот капитал. Ќе бидат разгледани и можности за инвестиции од приватниот сектор во социјалните услуги и во другите области што би го забрзале исполнувањето на целите.

Заеднички годишни работни планови

116. Заедничките годишни работни планови (ЗГРП) се планови за работа со коишто се операционализира Рамката за сите посакувани резултати расчленети на повеќе нивоа. Овие планови служат на континуирано следење на резултатите и за подготвување на годишните извештаи за постигнатите резултати. Работните групи на ООН ги подготвуваат ЗГРП, во име на менаџмент-тимот на ООН и врз основа на обврските што агенциите на ООН ги имаат во Рамката.

Структурата на посакуваните резултати треба да се преслика во овие планови бидејќи плановите ги содржат придонесите на организациите на ОН за кои тие се директно одговорни. Плановите се изготвуваат низ процес на заедничка дискусија и планирање на стратегиите и програмите за наредната година од работните групи.

117. ЗГРП се подготвуваат за секоја година и се состојат од планирани интервенции и ресурси на ОН за постигнување на специфичните резултати (оригинално на англиски наречени outputs) за коишто се одговорни агенциите, кои придонесуваат кон остварување на резултатите предвидени со Рамката. Плановите се клучен инструмент за ефективна имплементација со коишто се овозможува планирање холистички акции и заеднички програми, со коишто, пак, ќе се избегне фрагментиран пристап во креирањето еднострани решенија за комплексните предизвици. Наместо да ги заменат, ЗРП треба да бидат одраз на работните планови на организациите на ОН за агенциите да можат да ги преземат резултатите и исходите, како и соодветните индикатори и активности од нив. Агенциите не се обврзани да изготвуваат посебни работни планови, што значи дека ЗРП може да се користат наместо конкретни работни планови на агенциите.
118. ЗГРП се подложни на годишен преглед, којшто треба да го измери постигнатиот напредок и да предложи корекции на нивниот тек, доколку е потребно. Тие треба да се усогласат со Рамката на Целите за одржлив развој и со националните развојни приоритети и да ги почитуваат поставените социјално-еколошки стандарди. ЗГРП ќе се изготвуваат со користење на глобалната софтверска алатка наречена УНИНФО, со што пошироката јавност ќе биде информирана за активностите на ООН, а транспарентноста и отчетноста ќе се подобрат. Тимот на ОН во земјата и работните групи ќе ги следат активностите предвидени во плановите, ќе ги ажурираат и ќе известуваат за резултатите директно во УНИНФО.
119. Специфичните резултати на ООН го одразуваат збирот од сите програми или активности на индивидуалните агенции или заедничките проекти. Резултатите може да бидат својствени за одредена агенција на ОН или, пак, да се должат на работата на повеќе агенции.

Управување и координација

120. Рамката се имплементира со заедничка координација меѓу Организациите на ОН во Република Северна Македонија – претставени од Постојаната координаторка (ПК) на ОН – и Владата на Република Северна Македонија – претставена со Министерството за надворешни работи (МНР). Организациите на ОН работат во координација со релевантните министерства или со други институции (Табела 3).

Табела 3: Партнери на организациите на ОН (* означува организации без физичко присуство во земјата)

Национални институции	Организации на ОН
Парламент	УНФПА, УНОПС, ОН Жени
Канцеларија на Претседателот	УНФПА, ОН Жени
Министерство за надворешни работи	МОМ, УНЕСКО*, УНОПС
Генерален секретаријат на Владата на Република Северна Македонија	УНОПС
Кабинет на заменик-претседателот на Владата за економски прашања	ФАО, УНДП, УНФПА, УНЕЦЕ*
Кабинет на заменик-претседателот на Владата за борба против корупцијата, одржлив развој и човечки ресурси	ФАО, УНДП, УНФПА, УНОДЦ
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	ФАО, ОН Жени, УНДП, УНЕЦЕ*, УНЕП, УНЕСКО*, УНИДО*

Министерство за животна средина и просторно планирање	ФАО, УНДП, УНДРР*, УНЕЦЕ*, УНЕП, УНЕСКО*, УНИДО*, УНОПС, ОН Жени
Министерство за труд и социјална политика	МОТ, МОМ, ОН Жени, УНДП, УНЕЦЕ*, УНХЦР, УНФПА, УНИЦЕФ, УНОПС, УНЕСКО*
Министерство за здравство	СЗО, МОМ, УНФПА, УНИЦЕФ, УНОДЦ, УНОПС, ОН Жени
Министерство за финансии	ФАО, ОН Жени, УНДП, УНФПА, УНОДЦ
Министерство за економија	ОН Жени, УНДП, УНЕЦЕ*
Министерство за внатрешни работи	ИОМ, ОН Жени, УНДП, УНДРР*, УНФПА, УНХЦР, УНИЦЕФ, УНОДЦ, УНЕСКО*, УНЕЦЕ*
Министерство за правда	МОМ, УНОДЦ, УНИЦЕФ, УНХЦР, УНЕСКО*, ОН Жени
Министерство за образование и наука	УНДП, ОН Жени, УНЕЦЕ*, УНИЦЕФ, УНФПА, УНХЦР, УНОДЦ, УНЕСКО*
Биро за развој на образованието	УНФПА, УНИЦЕФ
Државен завод за статистика	МОТ, МОМ, ФАО, УНЕЦЕ*, УНФПА, УНИЦЕФ, УНЕСКО*, ОН Жени
Организации на работодавачи и стопански комори	МОТ
Министерство за култура	УНЕСКО*
Министерство за одбрана	ОН Жени
Министерство за локална самоуправа	УНДП, ОН Жени, УНДРР*
Министерство за транспорт и врски	УНЕЦЕ*
Омбудсман	УНИЦЕФ, УНХЦР, УНОПС
Центар за управување со кризи	МОМ, УНДП, УНДРР*, УНФПА, УНХЦР, УНИЦЕФ,
Директорат за спасување и заштита	УНДП, УНДРР*
Општини	ФАО, МОТ, ОН Жени, УНДП, УНДРР*, УНЕП, УНХЦР, УНЕСКО*
Секретаријат за европски прашања	ОН Жени, УНОПС
Агенција за храна и ветерина	ФАО
Агенција за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој	ФАО
Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството	ФАО
Агенција за катастар на недвижности	ФАО
Агенција за вработување	МОТ, УНДП
Фонд за иновации и технолошки развој	МОТ, ФАО, УНДП, УНИЦЕФ, УНЕЦЕ*
Агенција за млади и спорт	УНЕСКО*
Центри за регионален развој	УНДП
Град Скопје	УНДП, ОН Жени
Иницијатива за подготвеност и одговор на катастрофи за Југоисточна Европа	УНДРР*
Агенција за просторно планирање	УНДРР*, УНЕЦЕ*
Државен инспекторат за животна средина	УНДРР*
Царина	УНОДЦ
Директорат за јавна безбедност	УНОДЦ
Завод за социјални дејности	УНХЦР

121. За да се обезбеди кохерентност во спроведувањето на Рамката, координацијата ќе се одвива на следниве нивоа:

- а. меѓу организациите на ОН и Владата, за следење и известување за напредокот, споделување информации и координирање, при што повеќе агенции на ОН ќе работат со еден ист чинител на Владата;

- б. меѓу системот на ОН и другите развојни партнери кои имаат заеднички приоритети;
- в. во рамките на системот на ОН.

3.2 Заеднички управен комитет

- 122. Заедничкиот управен комитет е највисокиот раководен орган за надзор над имплементацијата на Рамката, којшто го следи и го разгледува напредувањето на имплементацијата на Рамката за соработка. Со ЗУК претседава Постојаната координаторка на ОН, во име на ОН, и Министерот за надворешни работи, во име на Владата.
- 123. ЗУК е составен од десет члена: ПК на ОН и уште четири други членови од тимот на ОН во земјата кои се назначуваат на ротациска основа; и Министерот за надворешни работи и четири други владини претставници кои, исто така, се назначуваат на ротациска основа.
- 124. По договор на копретседавачите, на одредени состаноци на ЗУК може да присуствуваат и други клучни развојни партнери, како на пример МФИ, билатерални партнери и донатори, претставници од приватниот сектор, граѓанското општество, млади и други групи.
- 125. ЗУК се состанува најмалку еднаш годишно за да направи преглед на напредокот на Рамката врз основа на ЗГРП и на извештаите за напредок подготвени од тимот на ОН во земјата. ПК го претставува Годишниот извештај за постигнатите резултати во земјата, праведјќи проценка на тековниот контекст, достигнувањата, предизвиците, можностите, научените лекции и потребните адаптации на Рамката.

3.3 Национални координативни механизми

- 126. ОН во Република Северна Македонија со свои активности ќе учествува во работата на националните координативни механизми¹⁴ во коишто учествува и Владата, донаторите, меѓународните организации, граѓанското општество и другите засегнати страни.
- 127. ОН придонесува кон работата на Националниот совет за одржлив развој како главно тело кое раководи со спроведувањето и следењето на Целите за одржлив развој, нудејќи техничка поддршка што, меѓу другото, опфаќа и подготовка на извештаи за напредокот на ЦОР, доброволен национален преглед, утврдување национални индикатори и цели, прибирање и доставување расчленети податоци за ЦОР, интегрирање на целите во секторското планирање и политиките и застапување за агендата на ЦОР.

3.4 Внатрешна координација на организациите на ОН

- 128. Тимот на ОН во земјата е главниот механизам за меѓуагенциска координација и одлучување. Тој е предводен од ПК и е составен од претставници на организациите на ОН коишто ги имплементираат предвидените програми и проекти во Република Северна Македонија, без оглед дали се физички присутни во земјата.¹⁵
- 129. Организациите коишто го сочинуваат тимот на ОН во земјата се одговорни за имплементацијата на Рамката: 1) според обврските утврдени во Рамката за управување и одговорност (РУО) на

¹⁴На пример, во секторските работни групи – формирани како национални технички механизми за планирање и координација на програмите финансирани со Инструментот на ЕУ за претпристапна помош (ИПА) и координација на странска помош.

¹⁵Субјекти на ОН со физичко присуство во Република Северна Македонија: ФАО, МОТ, ИОМ, ОХЦХР, УНИЦЕФ, УНЕП, УНДП, УНФПА, УНХЦР, УНОДЦ, УНОПС, ОН Жени и СЗО. Организации на ОН со активности во Република Северна Македонија без физичко присуство: УНЕЦЕ, УНЕСКО, УНИДО и УНДРР. Членството во тимот на ОН ги опфаќа и Светска банка (СБ) и Меѓународниот монетарен фонд (ММФ), иако тие не се потписници на Рамката.

системот на развојни организации на ОН и ПК на ОН, кон Постојаната координаторка во однос на резултатите дефинирани во Рамката и/или други договори на тимот на ОН; и 2) кон своите организации и нивниот мандат.

130. Тимот на ОН во земјата редовно прави преглед на напредокот на Рамката и им дава стратешки насоки на своите работни тела, тематски и програмски групи за поддршка и ги утврдува најдобрите механизми за кохерентност во реализацијата на Рамката.
131. Тимот на ОН може да одлучи да формира тело составено од раководители на канцеларии или програми, кое ќе го координира и ќе го следи постигнувањето на резултатите од Рамката, односно ќе го советува тимот на ОН за можностите и предизвиците во земјата и во регионот.
132. Петте основни програмски функции на телото од тимот на ОН, кое може да одлучи да ги пренесе на друго работно тело, се следниве:
 - а. заедничка анализа и прибирање податоци, меѓу кои и годишното ажурирање на ЗАСЗ;
 - б. годишно планирање, следење и известување;
 - в. меѓуагенциска координација;
 - г. идентификување заеднички иницијативи, како и можни заеднички програми;
 - д. мобилизирање средства за финансирање на Рамката и за исполнување на ЦОР во Република Северна Македонија.
133. Тимот на ОН во земјата може да формира и други работни групи за секој од четирите резултати на Рамката, како и за следење, техничка координација, усогласување, релевантност и ефективност на активностите поврзани со постигнувањето на овие резултати, за да се обезбеди синергија на програмите. Овие работни тела може да вклучат претставници од националните институции, од граѓанското општество и другите засегнати страни; и треба, што е можно повеќе, функционирањето на групите да биде усогласено со постоечките национални секторски механизми за координација.
134. Тимовите и работните групи формирани за имплементација на Рамката имаат обврски да ги изработуваат плановите, да собираат податоци и да вршат мониторинг и евалуација; да подготвуваат извештаи за напредокот, предизвиците, можностите и научените лекции; и да даваат повратни информации за спроведувањето на Рамката. Постојано следејќи ги резултатите, тимот на ОН и неговите работни групи ги презентираат постигнувањата пред ЗУК и препорачуваат приспособување на Рамката, ако е тоа потребно.
135. Тимот на ОН во земјата може да одлучи да им додели одредени одговорности коишто произлегуваат од имплементацијата на Рамката и на другите тематски групи, за да овозможи интеграција на одредени принципи или активности што бараат подобра координација. Овие групи може да дискутираат за програмските прашања и да му дадат препораки на тимот на ОН. Постојеките тематски групи се *Тематската група за родови прашања и човекови права*; *Работната група за загадување на воздухот*; и *Работната група за бегалци/мигранти*.
136. Спроведувањето на Рамката од страна на тимот на ОН во земјата е поддржано и од:
 - а. Групата за комуникации на ОН (УНЦГ), одговорна за претставување на резултатите постигнати од страна на ОН и за застапување за развојни промени;
 - б. Административен тим на ОН (ОМТ), составен од вработени во организациите на ОН на административни позиции, којшто го поддржува и го советува тимот на ОН во земјата околу заедничките административни прашања, со цел преку нивно усогласување да се подобри ефикасноста на имплементацијата на програмите. Меѓу другото, мерките треба да опфаќаат и заеднички канцелариски услуги, односно, онолку колку што е можно, да се вршат заеднички набавки, вработување, логистика, ИКТ и други услуги.

3.5 Начини на имплементација

137. Рамката ќе се имплементира преку обезбедување техничка поддршка, финансиска помош, материјали, стоки и опрема, услуги за набавки, транспорт, помош за застапување, истражување и студии, експертска поддршка, изработка на програми, имплементација на проекти, грантови и фондови, мониторинг и евалуација, активности за обука и поддршка на вработените. Дел од поддршката на организациите на ОН може да се додели на невладини и граѓански организации, како што е договорено во рамките на индивидуалните работни планови и проектни документи.
138. Дополнителната поддршка може да опфати и пристап до светските информативни системи управувани од организацијата на ОН и до мрежата на канцеларии на агенциите од Системот на ОН и нивните специјализирани информативни системи, како и пристап до списоците на консултанти и даватели на развојни услуги и до поддршката што ја обезбедува мрежата на специјализирани агенции, фондови и програми на ОН.
139. Како предмет на годишни планирања и извештаи за напредокот на програмата, средствата на организациите на ОН се распределуваат по календарски години во согласност со Рамката 2021 – 2025. Овие буџети ќе бидат ревидирани и разработени во работните планови и проектните документи.
140. Со заедничка согласност меѓу Владата и организациите на ОН, средствата од донаторите што не се наменети за конкретни активности може да се пренаменат за други и еднакво релевантни програмски активности.

4.1 План за мониторинг, евалуација и учење

141. ОН и Владата се согласуваат да се изработи План за мониторинг, евалуација и учење (МЕУ), којшто ќе вклучува податоци за почетната состојба, индикатори и посакувани вредности, ќе ги вклучува потребите за собирање податоци и начините на верификација.
142. Планот за МЕУ ќе се изработи веднаш по потпишувањето на Рамката и ќе се усвои на првиот состанок на ЗУК. Планот е одговорност на програмското тело делегирано од тимот на ОН и неговите делегирани работни групи кои вршат редовен мониторинг на резултатите; координирање и заедничко собирање податоци; учество во заеднички посети на терен; спроведува активности за анализа и развој на капацитетите; врши мониторинг на ризици и претпоставки; го одразува учењето и влијае врз одлуки и корекции на текот на имплементацијата во зависност од развојниот контекст на земјата; и ги поддржува процесите на подготовка на редовните прегледи и известувања на Рамката.
143. Плановите за мониторинг и евалуација на организациите на ОН произлегуваат од Планот за МЕУ на Рамката и се синхронизирани со него.
144. Националните индикатори на ЦОР, дополнети со индикаторите на ЕУ-ЦОР, ја формираат основата за утврдување индикатори за резултатите на Рамката. За областите каде што не се утврдени релевантни национални индикатори, се користат и глобални индикатори. Како што напредува процесот на национализација на ЦОР, индикаторите на Рамката ќе се приспособуваат со цел да се обезбеди синхронизација.
145. Податоците потребни за следење и проценка на успешноста на Рамката се собираат од повеќе извори¹⁶. По потреба, групата може да предложи иновативни средства за собирање податоци во реално време, како и други ажурирани податоци. Мониторингот е редовен и континуирано го следи напредокот во реално време, во консултација со Владата и со други засегнати страни. ООН ќе работи со релевантните национални партнери за да ги утврди посакуваните вредности до 2025 година за индикаторите коишто моментално недостасуваат. Иако нема значителни разлики во податоците на индикаторите, расчленувањето на собраните податоци сепак може дополнително да се подобри. Каде што е можно и остварливо, ООН ќе поддржи собирање и анализа на податоци за ранливите категории, со цел подобро да се разберат резултатите од работата на ОН.
146. Клучни елементи на мониторингот на Рамката се:
- Годишен преглед на успешност, којшто е преточен во Годишен извештај за постигнатите резултати, доставен до ЗУК од страна на ПК ОН;
 - Квартални прегледи на успешност направени од делегираното програмско тело со примена на методологии на предиктивна анализа;
 - Активности за мониторинг и евалуација на специфичните резултати директно преку УНИНФО како официјална платформа за мониторинг и информирање на ОН;
 - Заеднички мониторинг на заеднички програми и проекти на ОН, вклучително и посети на терен.

¹⁶ Изворите ги вклучуваат, но не се ограничуваат на: Државен завод за статистика, ДНП, национални извештаи за механизмите за човекови права (тела за спогодби, УПП, новини за препораките на специјалните процедури) и заклучните согледувања на телата за тие механизми, извештаи за повеќе истражувања и други собрани податоци од Системот на ОН, како и други светски извештаи и коефициенти.

4.1.1 Ризици и можности

147. Клучните *ризичи* вклучуваат:

- а. Градење консензус за клучните развојни прашања. Ова е ризик со средна веројатност и влијание и може потенцијално да ги промени националните приоритети. Тоа ќе има директно влијание врз Рамката;
- б. Надворешни шокови како пандемии, катастрофи и економски падови. Веројатноста и влијанието на овие ризици се високи, а капацитетот за справување е ограничен. Овој ризик има директно влијание врз Рамката;
- в. Ограничена достапност на финансирањето од донатори поради статусот на Република Северна Македонија како земја со висок среден приход или промените во приоритетите на донаторите. Иако ова е позитивен развој за земјата, сепак ова е ризик со висока веројатност и средно влијание врз Рамката;
- г. Ограничениот национален капацитет на апсорпција на ресурсите, честото менување на персоналот и недостигот на институционална меморија може да влијаат врз сопственоста и континуитетот и да го попречат ефикасното имплементирање на програмите;
- д. Ризикот од материјализирање на ненамерна социјална или еколошка штета е ограничен, бидејќи персоналот вработен во ООН е добро запознаен со принципот „не прави штета“ и со социјалните и еколошките стандарди.

148. Овие ризици се ублажуваат со:

- а. развивање систем за управување со ризици;
- б. усогласување на Рамката со националните приоритети за развој и со процесот за пристапување во ЕУ;
- в. поттикнување на споделување трошоци со Владата;
- г. посилни партнерства и координација со засегнатите страни за развој;
- д. изнаоѓање алтернативни опции за финансирање;
- ѓ. флексибилна и агилна организација на ООН;
- е. редовен мониторинг и ревизија на матрицата на резултати на Рамката за да се рефлектираат промените во националните приоритети;
- ж. примена на принципот „не прави штета“ и усогласеност со социјалните и еколошките стандарди.

149. Клучните *можности* вклучуваат:

- а. интегрирање на агендата на ЦОР со процесот на пристапување кон ЕУ;
- б. подобрување на расчленувањето на податоците поврзани со ЦОР;
- в. залагање за заеднички програми и нивна испорака;
- г. проширени иновативни партнерства, вклучително и со приватниот сектор, за постигнување на ЦОР;
- д. можност да се изградат подобри, иновативни и дигитализирани услуги.

4.1.2 Преглед и известување за Рамката за соработка

150. Заедничкиот управен комитет го врши годишниот преглед на Рамката и го споредува напредокот со планираните резултати преку разгледување и усвојување на Годишниот извештај на Рамката за резултатите. За време на прегледот, ЗУК може исто така да препорача ревизија на анализата на состојбата во земјата и да одобри корекции на имплементацијата преку ажурирање на ЗГРП. Промените на Рамката треба да бидат одобрени од ЗУК.

151. Годишниот извештај за резултатите ги истакнува сите предизвици во имплементацијата на Рамката; ги опишува испорачаните резултати за кои ООН се директно одговорни и резултатите коишто придонеле. Резултатите исто така се прикажуваат и во однос на таргетите на ЦОР и националните приоритети. Извештајот е дел од владиниот систем на податоци, се внесува во

секторските тематски извештаи на Владата и се користи во изготвувањето на Доброволниот национален преглед.

4.1.3 Евалуација

152. Независна завршна евалуација на Рамката, како главен инструмент според којшто ООН е одговорен пред донаторите, Владата и луѓето во Република Северна Македонија, ќе се изврши во претпоследната година од имплементацијата. Евалуацијата се прави врз база на евалуациите на организациите и заеднички програми; таа треба да се поврзе, заемно да се зајакне и да не се преклопува со претходните евалуации. Евалуацијата на средина на циклусот е по избор, и ќе биде донесена заедничка одлука со Владата.
153. Евалуацијата ќе се води од нормите и стандардите на Групата за евалуација на ОН; таа ќе се спроведе со целосна ангажираност на Владата и на другите засегнати страни. Таа ќе ги процени релевантноста, ефективноста, ефикасноста и одржливоста на Рамката; партнерствата и исполнувањето на клучните теми и, колку што е можно, влијанието на Рамката.
154. Евалуацијата ќе биде партиципативна и ќе го измери влијанието врз животот на луѓето, особено на ранливите групи, кои ќе бидат интервјуирани за време на процесот на евалуација. Евалуацијата посебно ќе ја процени имплементацијата и примената на принципот 'никој да не биде изоставен' и ќе истражи како ранливите групи имале корист од програмите на Рамката.

Анекс 1: Матрица на резултати

Влијание:

Национални стратешки приоритети¹⁷:

Според новата Програма, во периодот 2020 – 2024 година, Владата ќе се фокусира врз имплементација на следните стратешки приоритети: членство во ЕУ, добрососедски и меѓуетнички односи, социјална кохезија, справување со глобалната пандемија КОВИД-19, забрзан економски развој, одржлив развој, современо образование, ефикасно добро владеење и силни институции. Стратешкиот приоритет 1 на Рамката директно придонесува за следните стратешки приоритети на Владата:

- Економска трансформација (МК Рестарт), забрзан развој и повисок животен стандард;
- КОВИД-19 не е само здравствен предизвик;
- Грижа за сите.

Реформски пакет бр. 2¹⁸: Економија (а) Инвестирање во развој на работна сила, подготвеност за работа и информациски системи на пазарот на трудот за поддршка при посредување за работа, (б) Насочување на програмите за поддршка за пристап на компаниите до финансиски средства, (в) Затворање на инфраструктурните празнини во клучните транспортни коридори и ребаланс на трошоците за инвестирање во одржувањето патна и железничка инфраструктура и во безбедност на патиштата (г) Намалување на ограничувањата на скратеното работно време, привремената и сезонската работа.

Поглавја од законодавството на ЕУ: 11. Земјоделство и рурален развој; 19. Социјална политика и вработување; 20. Претприемништво и индустриска политика; 21. Трансевропски мрежи; 25. Наука и истражување; 26. Образование и култура.

Реформски пакет бр. 3: Човечки капитал (а) Воспоставување широка стратегија за зајакнување на квалитетот и релевантноста на...високото образование, (б) ...промовирање промени во однесувањето за да се постигне родов паритет при вработувањето.

Поглавја од законодавството на ЕУ: 26. Образование и култура, 19. Социјална политика и вработување.

ЦОР и таргети на ЦОР:

Цел 1: 1.2

Цел 2: 2.2, 2.4

Цел 3: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.a, 3.b

Цел 4: 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5

Цел 5: 5.1, 5.3, 5.5, 5.6, 5.b

Цел 6: 6.1, 6.2, 6.3, 6.3

Цел 8: 8.1, 8.2, 8.3, 8.5, 8.6, 8.7, 8.8, 8.10

Цел 9: 9.1, 9.2, 9.5, 9.b, 9.c

Цел 10: 10.1, 10.2, 10.5

Цел 11: 11.1, 11.3

¹⁷ [Владина програма 2020 – 2024](#)

¹⁸ Влада на Република Северна Македонија и УНДП, ЕВРОПСКИОТ ПАТ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА: ПОСТИГНУВАЊЕ ПОБРЗ, ПОИНКЛУЗИВЕН И ПООДРЖЛИВ РАЗВОЈ, Република Северна Македонија 2035: Политичка, институционална и економска конвергенција со ЕУ, 2019.

Двигатели на ЦОР:

1. Инвестирање во создавање поволна бизнис-средина за инклузивен 'зелен' раст
2. Инвестирање во модернизација на земјоделството и еластични системи за храна
3. Инвестирање во иновации, пронајдоци и истражување и развој и дигитализација на деловните процеси и услуги
4. Зголемување на активноста на жените и учество во работната сила, вклучително и надминување на разликата во платата помеѓу мажите и жените
5. Давање приоритет на инвестиции за зголемување на активноста на младите и учество во работната сила на младите жени
6. Подобрување на управувањето на културата и културното наследство како двигател на животот во урбаните области и одржлив развој на туризмот
7. Инвестирање во квалитетни, инклузивни и одржливи здравствени и образовни системи
8. Инвестирање во службите за заштита, вклучително и социјална заштита и услуги во заедницата
9. Поголема меѓусекторска координација за да се подобри пристапот до основните социјални услуги
10. Инвестирање во инклузивен и одржлив локален и регионален развој

Стратешки приоритет 1: Одржлив и инклузивен економски и социјален развој

Резултати	Индикатори на успешност (расчленети)	Почетна состојба (година)	Целна вредност (2025)	Извор/ Начин на верификација	Партнери
Резултат 1: До 2025 година, сите луѓе во Република Северна Македонија ќе имаат подобрен животен стандард, преку еднаков пристап до пристојна работа и продуктивно вработување озможено во инклузивно и иновативно деловно опкружување	1_10: Стапка на вработеност (20-64, %) а) Сите б) Жени в) Мажи г) Млади (15-29) д) Млади жени е) Млади мажи <i>ЦОР индикатор: ЕУ ЦОР 08_30</i> <i>ПАФ индикатор: ВОСР 8.3, ВОСР 8.5 (Млади)</i> <i>Одговорна агенција на ОН: МОТ</i>	(2019) а) 59.2 б) 48.4 в) 69.7 г) 34,4 д) 28,0 е) 40,4	а) 63.1 б) 49.2 в) 74.3 г) 34.9 д) 28.2 е) 41.8	Државен завод за статистика, Истражување за работната сила	Национални партнери Министерство за труд и социјална политика; Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, Агенција за вработување; Регионални канцеларии за вработување; Фонд за иновации и технолошки развој; Синдикати; Економска и стопанска комора; Локални економски и социјални совети; Работодавачи; Здруженија на фармери, Организации на производители Организации на ОН
	1_20: Процент на неформално вработување во вкупната економија, по пол и возраст (%) а) Сите б) Жени в) Мажи г) Млади (15-24) <i>ЦОР индикатор: ЦОР_A831_ПОЛ_PT_Модифициран индикатор, опфаќа земјоделство / ЦОР_8.3.1b</i> <i>Одговорна агенција на ОН: МОТ</i>	(2019) а) 16.1 б) 13 в) 18.1 г) 28.9	а) 14	Државен завод за статистика, Истражување за работната сила	

	<p>1_30: Процент на млади луѓе кои не се во работен однос, ниту во образование и обука, според пол:</p> <p>а) Сите б) Жени в) Мажи</p> <p>и возраст</p> <p>а) 15-29 години б) 15-24 години и в) 25-29 години</p> <p><i>ЦОР индикатор: ЦОР_0861_ПОЛ_РТ_А / ЕУ ЦОР: 08_20</i> <i>ПАФ индикатор: ВОСЗ 8.9</i> <i>Одговорна Агенција на ОН: МОТ</i></p>	<p>(2019):</p> <p>15 – 29 години: Вкупно: 24,5 Мажи: 20,9 Жени: 28,3</p> <p>15 – 24 години: Вкупно: 18,1 Мажи: 17,1 Жени: 19,2</p> <p>25 – 29 години: Вкупно: 34,9 Мажи: 27,1 Жени: 43,1</p>	<p>15-29 години: Вкупно: 22 Мажи: 20 Жени: 28.2</p> <p>15-24 години: Вкупно: 15.8 Мажи: 16,9 Жени: 19.1</p> <p>25 – 29 години: Вкупно: 33.3 Мажи: 25.6 Жени: 43.0</p>	<p>Државен завод за статистика, Истражување за работната сила</p>	<p>ФАО, МОТ, УНДП, ОН Жени, УНФПА, УНОПС, УНЕЦЕ, ИОМ, УНХЦР, ОН-Хабитат</p>
	<p>1_40: Годишна стапка на раст на реалниот БДП по вработено лице</p> <p><i>ЦОР индикатор: ЦОР_A821_НОЦ-РТ_А / SDG 8.2.1</i> <i>Одговорна Агенција на ОН: МОТ</i></p>	<p>- 1.3 (2019)</p>	<p>2.7</p>	<p>Државен завод за статистика</p>	
	<p>1_50: Глобален индекс на конкурентност 4.0 (место)</p> <p><i>ПАФ индикатор: КИ 21</i> <i>Одговорна Агенција на ОН: УНДП</i></p>	<p>(2019) Место 82/141 57.3 поени</p>	<p>Место 67</p>	<p>Светски економски форум</p>	
	<p>1_60: Стапка на работна сиромаштија</p> <p>а) Сите б) Жени в) Мажи</p> <p><i>ЦОР индикатор: ЕУ ЦОР_01_41</i> <i>Одговорна агенција на ОН: МОТ</i></p>	<p>(2018) а) 8.8 б) 6 в) 10.6</p>	<p>а) 7</p>	<p>Државен завод за статистика, Лаекен индикатори за сиромаштија</p>	
<p>Претпоставки: 1. Постои политичка волја за спроведување економски и институционалните реформи 2. Постои политичка стабилност во земјата за да се обезбеди долгорочна визија и насока на земјата. 3. Статистичките системи се зајакнати за мониторинг на ЦОР, собирање расчленети податоци за да се анализира влијанието врз ранливите групи и за креирање политики засновани врз докази 4. Пост КОВИД-19 економската рецесија и последиците од неа по вработувањето се добро управувани 5. Не постои фискална криза што може да влијае врз социјалната заштита, особено во кризната ситуација што произлегува од КОВИД-19 6. Има доволно капацитет за</p>					

имплементација и мониторинг 7. Нема еколошки кризи 8. Геополитичката ситуација е мирна 8. Има доволно ресурси, вклучително и надворешни, за финансирање на ЦОР и националните приоритети.					
Резултат 1.1: Одржливи претпријатија креирани како генератори за вработување, пристојна работа и иновации преку зајакнати синџири на вредности и зголемени капацитети за усвојување нови бизнис-модел, за подобрување на продуктивноста и конкуренцијата. Агенции: УНДП, МОТ, УНОПС, УНЕЦЕ, ОН-Хабитат					
Резултат 1.2: Жените и ранливите/исклучени лица имаат корист од поддржувачка околина преку приспособени мерки за вработување и подинамичен и поинклузивен систем на вештини којшто одговара на потребите на пазарот на трудот за сите луѓе Агенции: УНДП, МОТ, ИОМ, УНХЦР, УНОПС, УНФПА					
Резултат 1.3: Подобрена и родово одговорна политика и регулаторни мерки коишто поттикнуваат претприемништво и финансирање за инклузивен и зелен раст во согласност со стандардите на ЕУ Агенции: МОТ, УНДП, УНХЦР, ИОМ, ОН Жени, ФАО, ОН-Хабитат					
Резултат 1.4: Подобрен квалитет на вработувањето преку намалување на подвработеноста, неформалност и соодветна заштита при работа во согласност со меѓународните стандарди на трудот Агенции: МОТ, СЗО					
Резултат 1.5: Зајакнати политики и капацитети за одржлива и конкурентна рурална економија усогласена со ЕУ со фокус врз малите фарми и жените земјоделци Агенции: ФАО, ОН Жени, ОН-Хабитат					
Резултати	Индикатори на успешност (расчленети)	Почетна состојба (година)	Целна вредност (2025)	Извор/ Начин на верификација	Партнери
Резултат 2: До 2025 година, луѓето во Република Северна Македонија ќе имаат универзален пристап до квалитетни социјални услуги засновани на права – здравствена заштита, образование и неопходна социјална и детска заштита – втемелена во	2_10: Процент на деца на возраст од 36 – 59 месеци кои посетуваат програма за рано детско образование (стапка на посетеност), според пол а) Вкупно б) девојчиња в) момчиња <i>ПАФ индикатор: (сличен на ВОСЗ 2.1) Одговорна агенција: УНИЦЕФ</i>	(2019) а) 39.8 б) 47.76 в) 52.24	а) 60 б) 60 в) 60	база на податоци на РДР	Национални партнери Министерство за здравство; Министерство за образование; Министерство за труд и социјална политика; Институти за стручно образование; Синдикат на здравствените работници; Граѓанско општество.
	а) 2_20: Процент на деца и млади луѓе, според пол во одделенија 2/3; на крајот на основно образование кои постигнуваат барем минимално ниво на владеење на (i) читање со разбирање и (ii) математика <i>ЦОР индикатор: 4.1.1 ПАФ индикатор: ВОСЗ 3.2 (ТИМСС само) Одговорна Агенција на ОН: УНИЦЕФ</i>	(2018) (i) 45 (ii) 39	(i) 55 (ii) 49	ПИСА	Организации на ОН СЗО, УНИЦЕФ, УНФПА, УНЕЦЕ, ИОМ, МОТ, УНАИДС, УНОДЦ, УНОПС, УНЕСКО, УНХЦР, УНОДЦ, ОН Жени, ОН-Хабитат

системи отпорни на кризни состојби.	2_30: Самопријавена незадоволена потреба за лекарски преглед и грижа, како % на население на возраст од 16 години и повеќе, според пол. а) Вкупно б) Жени в) Мажи <i>ЦОР индикатор: ЦОР_03_60</i> <i>Одговорна агенција: СЗО</i>	(2018)		Годишно истражување на ЕУ СИЛК
		а) 2.3 б) 2.6 в) 2.0	а) 2.0 б) 2.2 в) 1.8	
	2_40: Процент на целната популација опфатена со сите вакцини вклучени во нивната национална програма: а) Опфатеност на сите вакцини б) 3 дози на дифтерија-тетанус-пертусис (DTP3) (%) в) Втора доза на вакцина против сипаници (MCV2) (%) <i>ЦОР индикатор: 3.b.1</i> <i>Одговорна агенција на ОН: СЗО/УНИЦЕФ</i>	(2018)		Годишен извештај за имунизација на Институтот за јавно здравје
		а) 95 б) 92.5 в) 74.8	а) >95 б) 95 в) 95	
	2_50: Веројатност од умирање од кое било кардиоваскуларно заболување (КВЗ), карцином, дијабетес, хронични респираторни заболувања (ХРЗ) на возраст помеѓу 30 години и точна возраст од 70 години (%) <i>ЦОР индикатор: 3.4.1.</i> <i>Одговорна агенција: СЗО</i>	20.3(2016)	18.5	Институт за јавно здравје
2_60: Преваленца на современа контрацепција¹⁹ <i>ЦОР индикатор: 3.6.1.</i> <i>Одговорна агенција: УНФПА</i>	14 (2018)	20	МИКС	
2_70: Стапка на смртност кај новороденчиња <i>ЦОР индикатор: 3.2.2.</i> <i>Одговорна агенција: УНФПА</i>	3.8 (2019)	3.5	ДЗС	

¹⁹ Процент на жени кои во моментот се во врска а кои користат, или чијшто партнер користи, современи контрацептивни средства.

	<p>2_80: Број на домаќинства опфатени со парични трансфери за социјална заштита</p> <p><i>ПАФ индикатор: сличен на ЛРР 10.1</i> <i>Одговорна агенција: УНИЦЕФ</i></p>	8	14.5	ДЗС	
	<p>2_90: Индекс на човековиот развој</p> <p><i>Одговорна агенција: УНДП</i></p>	0.759 (2019) Место 82/189	0.78	Извештај на УНДП за човечкиот развој	
	<p>2_100: Процент на населението кое живее под националната граница на сиромаштија, според пол</p> <p>а) Вкупно б) Мажи в) Жени</p> <p>според старосна група</p> <p>а) 0 – 17 години б) Млади (15 – 24 години) в) Возрасни (16 години и повеќе) г) 25 +</p> <p><i>ЦОР индикатор: ЕУ ЦОР: 01_20</i> <i>Одговорна агенција: УНДП</i></p>	(2018) а) 21.9 б) 21.8 в) 22.0 а) 30 б) 29.7 в) 20.6 г) 16.3	а) 15.5 б) 16.8 в) 14.2 Нема поставено таргети според старосна група	ДЗС /ЕУ СИЛК	
<p>Претпоставки: 1. Постои политичка волја за спроведување економски и институционални реформи 2. Постои политичка стабилност во земјата за да се обезбеди долгорочна визија и насока на земјата. 3. Статистичките системи се зајакнати за мониторинг на ЦОР и за креирање политики засновани врз докази 4. Пост КОВИД-19 економската рецесија и последиците од неа по вработувањето се добро управувани 5. Не постои фискална криза што може да влијае врз социјалната заштита, особено во кризната ситуација што произлегува од КОВИД-19 6. Има доволно капацитет за имплементација и мониторинг 7. Нема еколошки кризи 8. Геополитичката ситуација е мирна 8. Има доволно ресурси, вклучително и надворешни, за финансирање на ЦОР и националните приоритети</p>					
<p>Резултат 2.1: Здравствениот систем е зајакнат за да обезбеди универзален пристап до пристапни висококвалитетни услуги кои се насочени кон луѓето за промовирање здрав начин на живот и решавање на здравствените потреби и факторите на ризик специфични за популацијата, вклучително и во итни случаи. Агенции: СЗО, УНИЦЕФ, УНФПА, ОН Жени, ИОМ, УНХЦР, УНОПС, ОН-Хабитат</p>					
<p>Резултат 2.2: Квалитетно и достапно образование е обезбедено во безбедни, родово одговорни и инклузивни средини за учење за деца и млади луѓе во земјата, за да се подобрат резултатите од учењето, да се овозможи нивниот социо-емоционален развој и да се оспособат со вештини за премин на пазарот на трудот. Агенции: УНИЦЕФ, УНОДЦ, УНФПА, УНХЦР</p>					

Резултат 2.3: Системот за социјална заштита е отпорен на надворешни шокови и е зајакнат за да обезбеди постепено подобрени услуги за сите лица кои имаат потреба од тоа, посебно за оние кои се запоставени.

Агенции: УНИЦЕФ, УНФПА, ОН Жени, ИОМ, УНХЦР, УНОДЦ

Резултат 2.4: Подобен мултисекторски одговор за спречување и решавање на сите форми на насилство засновани врз пристапот насочен кон жртвите/преживеаните, вклучувајќи штетни практики и дискриминирачки родови норми и стереотипи.

Агенции: ОН Жени, УНФПА, УНИЦЕФ, ОН-Хабитат

Влијание:

Национални стратешки приоритети:

- Заштита на животната средина и зелен развој

Реформски пакет бр. 4: Зелена енергија (а) Пренасочување на енергетскиот сектор на патека за развој со ниско ниво на јаглерод, далеку од моменталната зависност од јаглен, истовремено подобрувајќи ја безбедноста и ефикасноста на снабдувањето со енергија, (б) Усвојување сеопфатен пристап за намалување на загадувањето на воздухот.

Поглавја од законодавството на ЕУ: 15. Енергија; 27. Животна средина.

ЦОР и таргети на ЦОР:

Цел 3: 3.4

Цел 5: 5.1, 5.2, 5.3

Цел 7: 7.1, 7.2, 7.3

Цел 8: 8.4

Цел 11: 11.6

Цел 12: 12.2, 12.4

Цел 13: 13.2

Цел 15: 15.1

Двигатели на ЦОР:

1. Подобрување на ефективното и ефикасното управување со животната средина;
2. Одржливо управување со природните ресурси преку искористување на потенцијалите за партнерство со локалното население;
3. Подобрување на ефикасноста во користењето на природните ресурси;
4. Справување со загадувањето на воздухот, водата и почвата;
5. Овозможување поголемо потпирање врз енергија од обновливи извори и зголемување на енергетската ефикасност;
6. Зајакнување на отпорноста на заедниците кон климатските промени и ризиците од катастрофи;
7. Иновативни решенија за зелени градови;
8. Воведување нови технологии и поттикнување на позелено и одржливо однесување на граѓаните.

Стратешки приоритет 2: Климатски активности, природни ресурси и управување со ризици од катастрофи					
Резултати	Индикатори на успешност	Почетна состојба (година)	Целна вредност (2025)	Извор/ Начини на верификација	Партнерство
Резултат 3: До 2025 година, луѓето во Република Северна Македонија ќе ги користат придобивките од амбициозната климатска акција, одржливо управувани природни ресурси и добро зачуван биодиверзитет преку добро управување со животната средина и заедници отпорни на катастрофи.	3_10: Емисии на стакленички гасови (Gg CO2-eq) <i>ЦОР индикатор: ЕУ ЦОР_13_10</i> <i>ПАФ: МК – ЖС 010</i> <i>Одговорна Агенција: УНДП</i>	8,021 ²⁰ (2016)	6,196 (основно сценарио)	Трет Двогодишен извештај (МЖСПП)	Национални партнери Министерство за животна средина и просторно планирање; Министерство за здравство;
	3_20: Процент на вкупна површина под заштита <i>ПАФ: МК – ЖС 008</i> <i>Одговорна Агенција: УНЕП</i>	10.34 (2019)	15 ²¹	МЖСПП/УНЕП	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство; Министерство за образование;
	3_30: Годишни средни нивоа на ситни честички PM10 (µg/m3) <i>ЦОР индикатор: ЕУ ЦОР_11_50</i> <i>ПАФ: сличен на МК – ЖС 061 (мерење на вкупните емисии)</i> <i>Одговорна Агенција: УНДП</i>	88.2 (2019)	40 µg/m3	МЖСПП	Министерство за труд и социјална политика; Министерство за економија; Кабинет на заменик претседателот на Владата задолжен за економски прашања;
	3_40: Индекс на ризик ИНФОРМ (2020 година) (на скала од 1 до 10, каде што 1 е многу низок, а 10 е многу висок) <i>Одговорна агенција: УНДП</i>	Низок, 2.6 (2020)	Многу низок (2.0)	Референтна група на постојаниот комитет на субјектот во којшто членуваат агенции на ОН	Центар за управување со кризи; Дирекција за заштита и спасување; Локални самоуправи;
	3_50: Воспоставен систем за интегрирано управување со штетници <i>Одговорна агенција: УНДП/ФАО</i>	Нема систем (2020)	Системот е воспоставен и целосно функционален	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	Здруженија на фармери; Стопанска комора; НВО, Приватен сектор
	3_60: Пестициди по хектар (Просечна употреба на пестициди по површина на земјоделско земјиште (kg/ha))	0.22 (2017)	Користи одредници на ЕУ и соседните земји:	ФАО / ДЗС	Субјекти учесници од ООН

²⁰ Податоците до 2018 ќе бидат достапни до крајот на 2020 (Важна забелешка: Вредностите може да се променат за време на идните ревизии на инвентарот за стакленички гасови)

²¹ NBSAP 2018 – 2023

	ПАФ индикатор: ЗРР 106 <i>Одговорна агенција: ФАО</i>		Просек во ЕУ: 3.14 Албанија: 2.02		ФАО, УНДП, УНЕП, УНЕЦЕ, УНЕСКО, УНИЦЕФ, УНИДО, СЗО УНДРР, УНФПА, ОН Жени, ИОМ, УНОПС, УН-Хабитат
	3_70: Степен на имплементација на интегрирано управување со водните ресурси (0-100) <i>ЦОР индикатор: 6.5.1</i> <i>Одговорна агенција: УНДП</i>	Средно низок (33) (2020)	60	МЖСПП, Извештај на ЕУ за напредокот на земјата	
	3_80: Удел на обновлива енергија во вкупната финална енергија а) потрошувачка б) производство <i>ЦОР индикатор: 7.2.1 (ЕУ-ЦОР_07_40)</i> <i>Одговорна агенција: УНДП</i>	(2018) а) 26.1 б) 35.1	а) 32 (2040) б) 33 (2030)	ДЗС (Стратегија за енергетски развој до 2030)	
<p>Претпоставки: 1. Економските притисоци не ги ставаат во втор план климатските активности и управувањето со животната средина; 2. Постои политичка волја за спроведување економски и управувачки реформи 3. Постои политичка стабилност во земјата за да се обезбеди долгорочна визија и насока на земјата 4. Статистичките системи се зајакнати за мониторинг на ЦОР и за креирање политики засновани врз докази 5. Пост КОВИД-19 економската рецесија и последиците од неа по вработувањето се добро управувани 6. Не постои фискална криза што може да влијае врз социјалната заштита, особено во кризната ситуација што произлегува од КОВИД-19 7. Има доволно капацитет за имплементација и мониторинг 8. Нема еколошки кризи 9. Геополитичката ситуација е мирна 10. Има доволно ресурси, вклучително и надворешни, за финансирање на ЦОР и националните приоритети.</p>					
<p>Резултат 3.1: Овозможена политика, регулаторно опкружување, капацитети на централно и на локално ниво и активности на заедницата зајакнати за развој на ниски емисии и мултисекторска отпорност на климатските промени Агенции: УНДП, УНЕП, ФАО, УНИЦЕФ, УНЕЦЕ, УНИДО, ОН-Хабитат</p>					
<p>Резултат 3.2: Решенијата за интегрирано, одржливо и инклузивно управување со природните ресурси (вода, земја, шуми, биодиверзитет) се идентификуваат и се зголемуваат на централно и на локално ниво. Агенции: УНДП, ФАО, УНЕП, УНЕЦЕ, ОН-Хабитат</p>					
<p>Резултат 3.3: Капацитетите на централно и на локално ниво се зајакнати за да се спречат и да се одговори на заканите од загадување на воздухот и последиците по здравјето во најранливите заедници Агенции: УНДП, УНЕП, СЗО, ИОМ, УНИЦЕФ, УНОПС, УНФПА, УНЕЦЕ, ОН-Хабитат</p>					
<p>Резултат 3.4: Капацитетите на централно и на локално ниво се зајакнати за да се идентификуваат ризиците од повеќе опасности и да се испланира, да се финансира и да се имплементира ефикасно намалување и одговор на ризиците од катастрофи, вклучително и раселување на луѓето во согласност со Рамката од Сендаи Агенции: УНДП, УНДРР, СЗО, УНФПА, ИОМ, ФАО, ОН Жени, ОН-Хабитат</p>					

Резултат 3.5

Зајакнување на националните и на локалните капацитети и зголемена свесност за намалување на отпадот и ефикасно управување со отпадот (хемиски, воден, комунален отпад, опасен отпад, медицински отпад – вклучително и во руралните области)

Агенции: УНОПС, УНИДО, ОН-Хабитат

Резултат 3.6 Намалување на негативните влијанија на неодржливите земјоделски практики во езерските/речните сливови

Агенции: УНДП

Влијание:**Национални стратешки приоритети:**

- Правда и владеење на правото
- Пристапување кон ЕУ

Реформски пакет бр 1: Владеење (а) Зајакнување на механизмите коишто обезбедуваат слобода на печатот и на граѓанските организации, (б) Зголемување на транспарентноста и отчетноста на владините одлуки и градење капацитети на јавниот сектор, (в) Обезбедување независност, отчетност и професионалност на судскиот систем

Поглавја од законодавството на ЕУ: 23. Правда и основни права; 24. Правда, слобода и безбедност

Регионални рамки: Акциски план за Западен Балкан

ЦОР и таргети на ЦОР:

Цел 5: 5.5, 5.с.

Цел 10: 10.3

Цел 16: 16.1, 16.2, 16.3, 16.5, 16.6, 16.9, 16.а,

Цел 17: 17.1, 17.3, 17.4, 17.6, 17.8

Двигатели на ЦОР:

1. Промовирање национална визија, социјална кохезија, градење доверба, граѓански ангажман и партиципативно одлучување врз основа на докази;
2. Ефикасно управување со демографската динамика и миграциска политика;
3. Подобен пристап до правда и исполнување на човековите права (посебно на правата на жените и децата);
4. Силно владеење на правото и независно судство;
5. Предвидливо, одговорно, транспарентно и отчетно управување, вклучително и фискално управување;
6. Дигитализација и иновација на јавните услуги и процеси;
7. Подобрување на квалитетот на управување на општинско ниво.

Стратешки приоритет 3: Транспарентно и отчетно демократско управување					
Резултати	Индикатори на успешност	Почетна состојба (година)	Целна вредност (2025)	Извор/ начини на верификација	Партнерство
Резултат 4: До 2025 година, луѓето во Република Северна Македонија ќе имаат придобивки од подобро владеење на правото; антиципативни и родово одговорни политики кои се засновани врз докази; поголема социјална кохезија; и подобрена испорака на услуги од страна на транспарентни, отчетни и одговорни институции	4_10: Индекс за владеење на правото (свкупно, на скала од 0 до 1) <i>Одговорна агенција: УНОДЦ</i>	0.53 (2020)	Ќе се утврди до крајот на 2020 година	Светски проект за правда	Национални партнери Парламент; Судски совет;
	4_20: Индекс за родова еднаквост <i>Одговорна агенција: ОН Жени</i>	62 поени (ИРЕ од 2019) ²²	65	Министерство за труд и социјална политика / ЕИРО	Совет на јавни обвинители и Академија за судии и јавни обвинители;
	4_30: Ниво на воспоставување постојан национален координативен механизам за правата на детето <i>Одговорна агенција: УНИЦЕФ</i>	Слаба	Воспоставен	Извештаи на земјата за КПД; Алтернативен извештај; Доверлив извештај на УНИЦЕФ за КПД, Заклучни согледувања на КПД	Нотаријат; Управа за регистрација на имот; Друштво за правна помош; Министерство за правда;
	4_40: Земјата има воспоставен систем за следење и за алоцирање на јавните финансии за родова еднаквост и зајакнување на жените <i>ЦОР индикатор: 5.с.1</i> <i>Одговорна агенција: ОН Жени</i>	Не (2020)	Да (2025)	Службен весник на Република Северна Македонија МФ ИФМИС	Министерство за внатрешни работи; Министерство за финансии; Министерство за информатичко општество и администрација;
4_50: Глобални индикатори за добро владеење²³ а) Глас и одговорност б) Политичка стабилност и отсуство на насилство/тероризам в) Ефикасност на владата г) Квалитет на регулативата д) Владеење на правото ѓ) Контрола на корупцијата	49.72 (2018)	Ќе се утврди до крајот на 2020 година	Светска банка	Министерство за локална самоуправа; Министерство за образование, Царинска управа, Биро за јавна безбедност (Полиција/Гранична полиција) Народен правобранител;	

²² Индексот на родова еднаквост за Република Северна Македонија се пресметува со користење на методологијата на ЕИРО и дава преглед на состојбата во 2015.

²³ Има 6 индикатори (наведени). Се предлага да се користи перцентилски ранг наместо оценка на управување (тоа е поразбирливо и полесно за следење). Наместо мониторинг на 6 различни индикатори, можеби ќе биде појасно ако им се даде иста тежина на сите и ако се користи аритметичка средина како индикативна вредност. За повеќе детали, вистинскиот напредок или падот на успешноста заедно со различни категории може лесно да се види на веб-страницата на СБ.

	ПАФ: РЈА 162 Одговорна агенција: УНДП				Комисија на жени во Парламентот; Парламентарна комисија за ЕМЖМ;
4_60: Индекс на отворен буџет (Транспарентност) (Оценка, 0-100)	ПАФ: УЈФ 7 Одговорна агенција: УНДП	(2019) 41	>=45	Истражување на отворен буџет	Клуб на пратенички; Комисија за антидискриминација; Комисија за еднакви можности;
	4_70: Ниво на усогласеност на националната статистичка програма со статистичката програма на ЕУ Одговорна агенција: УНФПА	67 (2019)	95%	Светска банка	Агенција за државни службеници; Антикорупциска комисија; Биро за регионален развој;
4_80: Ниво на општо задоволство од јавните услуги на локално ниво, според пол и место: а) Вкупно б) Жени в) Мажи г) Урбано д) Рурално	ЦОР индикатор: 16.6.2 (не е повеќе на листата на глобални индикатори за 2020) ПАФ: РЈА 173 (сличен индикатор) Одговорна агенција: УНДП	(2020) а) 3.07 ²⁴ б) 3.12 в) 3.02 г) 3.09 д) 3.05	а) 3.5 б) 3.6 в) 3.4 г) 3.5 д) 3.5	Годишно истражување на УНДП	Центри за регионален развој; Агенција за млади и спорт; Државен завод за статистика; Локални самоуправи; ЗЕЛС; Здружение на новинари; Медиуми Субјекти учесници од ОН
	4_90: Нивото на усогласеност на системите за заштита на бегалците и миграции со меѓународните стандарди и стандардите на ЕУ ЦОР индикатор: 10.7.2 Одговорна агенција: УНХЦР, ИОМ	Делумно усогласени (2020)	Целосно усогласени (2025)	Извештај на ЕУ за напредокот на земјата за 2019	УНДП, УНОДЦ, ИОМ, УНХЦР, МОТ, ИОМ, ОН Жени, ОХЦХР, УНФПА, УНИЦЕФ, СЗО, УНОПС
	4_100: Процент на населението кое верува дека донесувањето одлуки е инклузивно и соодветно²⁵, според пол, возраст, попреченост и популациска група. https://www.scoreforpeace.org/en/methodology	(2020) 19.8	25	Годишно истражување на УНДП за	

24 Ова е средната вредност од општото задоволство на граѓаните од услугите што ги дава општината (на скала од 1-5).

25 Индикаторот во моменов се мери според различна методологија. Методологијата ќе биде променета во следното истражување, а почетната состојба и таргетите ќе бидат соодветно ревидирани.

	<p>ЦОР индикатор: 16.7.2. Одговорна агенција: УНДП</p>			<p>перцепцијата на граѓаните</p>	
<p>Претпоставки: 1. Постои политичка волја за спроведување економски и управувачки реформи 2. Постои политичка стабилност во земјата за да се обезбеди долгорочна визија и насока на земјата 3. Статистичките системи се зајакнати за мониторинг на ЦОР и за креирање политики засновани врз докази 4. Пост КОВИД-19 економската рецесија и последиците од неа по вработувањето се добро управувани 5. Не постои фискална криза што може да влијае врз социјалната заштита, особено во кризната ситуација што произлегува од КОВИД-19 6. Има доволно капацитет за имплементација и мониторинг 7. МТСП и Владата се обврзаа редовно да го спроведуваат ИРЕ 8. Се очекува дека со УЈФ-реформата, Владата ќе воведо буџетирање засновано врз програма и Интегриран информациски систем за управување со финансии, што ќе овозможи следење на алокациите за родова еднаквост; 9. Нема еколошки кризи 10. Геополитичката ситуација е мирна 11. Има доволно ресурси, вклучително и надворешни, за финансирање на ЦОР и националните приоритети.</p>					
<p>Резултат 4.1 Напредно владеење на правото, пристап до правда и заштита и унапредување на човековите права за сите, особено за оние кои се изоставени со подобрени и родово одговорни правни, политички и институционални рамки и градење капацитети. Агенции: УНИЦЕФ, УНОДЦ, ОН Жени, УНХЦР, ИОМ, ОХЦХР, МОТ, УНОПС, УНДП, УНФПА</p>					
<p>Резултат 4.2 Капацитети на централните и локалните влади зајакнати за: а) Подobar план, буџет, мониторинг и следење на трошоците и искористување на ресурсите на родово одговорен начин за поддршка на забрзан одржлив развој; б) Подобрување на дизајнот и ефикасна испорака на квалитетни јавни услуги (таргетирање исклучени групи, вклучително и управување со бегалци/миграција) со подобрена социјална отчетност и учество во донесувањето одлуки. Агенции: УНДП, УНИЦЕФ, ИОМ, УНХЦР, УНФПА, ОН Жени, УНОПС, ОН-Хабитат</p>					
<p>Резултат 4.3 Зголемено искористување предикативна анализа и квалитетни и расчленети податоци за подобро транспарентно креирање далекусежни политики, базирано врз докази, ориентирано кон резултати, анализи што одговараат на потребите на жените, мажите, девојчињата и момчињата и ранливоста на запоставените групи на сите нивоа и во сите контексти, вклучително и хуманитарниот. Агенции: УНФПА, УНИЦЕФ, УНХЦР, ИОМ, УНДП, ОН Жени, ОН-Хабитат</p>					
<p>Резултат 4.4 Социјална кохезија и доверба подобрена преку дијалог и значајно учество на млади, жени, етнички и верски малцинства, бегалци и други ранливи групи. Агенции: УНИЦЕФ, УНФПА, УНДП, ОН Жени, УНХЦР, ИОМ, ОН-Хабитат</p>					
<p>Резултат 4.5 Подобрени национални и локални капацитети за наплата на средства и спротивставување на корупцијата во јавниот живот преку подобро спроведување на законите за спречување корупција и превентивни мерки. Агенции: УНОДЦ, УНДП</p>					

Анекс 2: Правни одредби на Рамката за соработка

Основа на односите

Властите на Република Северна Македонија ги воспоставија следните односи со:

Агенција	Договор
Организација на ОН за храна и земјоделство (ФАО)	Се применува <i>Mutatis mutandis</i> , Стандардниот договор за основна помош (СДОП) помеѓу Владата и УНДП.
Меѓународна организација на трудот (МОТ)	Меморандум за разбирање склучен помеѓу Владата и МОТ на 6 март 2019 година.
Меѓународна организација за миграција (ИОМ)	Меморандум за разбирање беше склучен помеѓу Владата и ИОМ на 6 април 2001 година.
Програма за развој на Обединетите нации (УНДП)	„Стандардниот договор за основна помош“ е потпишан помеѓу Владата на Република Северна Македонија и УНДП на 30 октомври 1995 година. Според член 1, став 2 од СДОП, помошта на УНДП за Владата ќе ѝ биде ставена на располагање на Владата и ќе биде доставена и добиена во согласност со релевантните и применливите резолуции и одлуки на надлежните органи на УНДП и предмет на достапноста на потребните средства на УНДП. Посебно, со одлуката 2005/1 од 28 јануари 2005 година на Извршниот одбор на УНДП, беа одобрени новите Финансиски регулативи и правила и заедно со нив и новите дефиниции за „извршување“ и „имплементација“, што му овозможува на УНДП целосно да ги спроведе новите Процедури за програмите во земјата што произлегуваат од иницијативата на УНДГ за поедноставување и усогласување. Според оваа одлука, Рамката за соработка, заедно со Заедничките годишни работни планови (кои ќе бидат дел од оваа РС), претставува проектен документ наведен во СДОП.
Програма за животна средина на Обединетите нации (УНЕП)	Потпишан е (општ) Меморандум за разбирање помеѓу Владата и УНЕП. Понатаму, УНЕП потпиша посебен Меморандум за разбирање со главниот партнер и корисник (досега, Министерството за животна средина и просторно планирање), и на ниво на проект
Организација на Обединетите нации за образование, наука и култура (УНЕСКО)	Помошта од УНЕСКО за Владата ќе биде овозможена, обезбедена и прифатена во согласност со релевантните и применливите резолуции на Генералната конференција и на Извршниот комитет на организацијата.
Организација на ОН за индустриски развој (УНИДО)	Ставките од Стандардниот договор за основна соработка склучен помеѓу Владата и Програмата за развој на Обединетите нации на 30 октомври 1995 година ќе важат <i>mutatis mutandis</i> за проектите и програмите на УНИДО во Република Северна Македонија.
Фонд за население на Обединетите нации (УНФПА)	Стандардниот договор склучен помеѓу Владата и Програмата за развој на Обединетите нации на 30 октомври 1995 година („Основниот договор“), <i>mutatis mutandis</i> се однесува на активностите и персоналот на УНФПА, во согласност со договорот склучен со размена на писма помеѓу УНФПА и Владата, којшто стапи на сила на 31 август 2015 година. Ова партнерство, заедно со кој било работен план склучен во следниот период којшто ќе биде дел од ова Партнерство и е инкорпориран овде, го сочинува Проектниот документ наведен во Стандардниот договор.
Висок комесар на ОН за бегалци (УНХЦР)	Договор за соработка со земјата е склучен помеѓу Владата и УНХЦР на 8 декември 1994 година.

Агенција	Договор
Фонд за деца на Обединетите нации (УНИЦЕФ)	Основен договор за соработка (ОДС) е склучен помеѓу Владата и УНИЦЕФ преку размена на писма на 8 декември 1994 година.
Канцеларија на ОН за дрога и криминал (УНОДЦ)	Следните влади кои го потпишаа Стандардниот договор за основна помош (СДОП) со Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП), на наведените датуми, се согласуваат дека СДОП ќе примени <i>mutatis mutandis</i> , за помошта обезбедена од УНОДЦ според сегашниот програмски документ. Владите особено потврдуваат дека член IX (Привилегии и имунитет), член X (Средства за извршување на помошта на УНДП) од СДОП ќе се применуваат за активностите на УНОДЦ според оваа програма, член XI (Суспензија или прекинување на помошта) и членот XII (Решавање на спорови) од СДОП ќе се применуваат за активностите на УНОДЦ во рамките на оваа програма. <ul style="list-style-type: none"> • Влада на Албанија (17 јуни 1991 година) • Влада на Босна и Херцеговина (7 декември 1995 година) • Влада на Република Северна Македонија (30 октомври 1995 година) • Влада на Црна Гора (15 декември 2006 година) • Влада на Србија (24 март 1988 година)
Канцеларија на ОН за проектни услуги (УНОПС)	УНОПС ја имаше честа да го прифати предлогот на Министерството за надворешни работи дека, при регулирање на статусот на персоналот на УНОПС, активностите, имотот и средствата заради ефикасно извршување на активностите на УНОПС во Република Северна Македонија, ќе се применува Конвенцијата за привилегии и имунитет на Обединетите нации од 13 февруари 1946 година, како што е соопштено од Министерството преку Вербална нота на УНОПС која датира од 28 јануари 2018 година. Се нагласува дека Вербални ноти и претходната кореспонденција на оваа тема претставуваат Договор помеѓу УНОПС и Република Македонија, со којшто се регулира статусот на персоналот на УНОПС, активностите, имотот и средствата заради ефикасно извршување на активностите на УНОПС во Република Северна Македонија.
Тело на Обединетите нации за родова еднаквост (ОН Жени)	Стандардниот договор склучен помеѓу Владата и Програмата за развој на Обединетите нации на 30 октомври 1995 година (СДОП), <i>mutatis mutandis</i> , се однесува на активностите и персоналот на ОН Жени. Помошта за Владата ќе биде достапна и ќе биде доставена и добиена во согласност со релевантните и применливите резолуции и одлуки на раководните структури на ОН Жени.
Светска здравствена организација (СЗО)	Двогодишен Договор за соработка за периодот 2020/2021 година беше потпишан помеѓу Министерството за здравство и СЗО во септември 2019 година.
Помошта за Владата од сите организации на ОН, вклучително и УНЕЦЕ, УНДРР, УНОХЦХР и ОН-Хабитат, ќе биде овозможена, обезбедена и прифатена во согласност со релевантните и применливите резолуции и одлуки на раководните структури на надлежните агенции на ОН.	

- а. РАМКАТА ЗА СОРАБОТКА, од страна на сите организации на Обединетите нации кои се потписнички, ќе биде прочитана, толкувана и имплементирана во согласност со и на начин којшто е во согласност со основниот договор помеѓу таквата организација на Обединетите нации и Владата домаќин.
- б. Владата ќе ги почитува своите обврски во согласност со одредбите на договорите за соработка и помош наведени во ставот за основата на Односите.
- в. Без да се нарушат овие договори, Владата ќе ги примени соодветните одредби од Конвенцијата за привилегии и имунитет на Обединетите нации („Општа конвенција“) или Конвенцијата за привилегии и имунитет на специјализираните агенции („Конвенција за специјализирани агенции“) за имотот и финансиските средства на Агенциите и за нивните службеници и експерти на мисија.
- г. Владата, исто така, ќе им даде согласност на агенциите и нивните службеници и на други лица кои вршат услуги во име на агенциите, за привилегии, имунитети и објекти како што е утврдено во

договорите за соработка и помош помеѓу агенциите и Владата. Понатаму, се подразбира дека сите волонтери на Обединетите нации ќе бидат преименувани во службеници на агенциите, кои имаат право на привилегиите и имунитетот што им се дава на овие службеници според Општа конвенција или Конвенција за специјализирани агенции. Владата ќе биде одговорна за постапување по какви било побарувања, кои можат да бидат поднесени од трети страни против која било Агенција и нејзините службеници, експерти на мисија или други лица кои вршат услуги во нивно име и ќе ги смета за безопасни во однос на какви било побарувања и обврски коишто произлегуваат од работењето во рамките на договорите за соработка и помош, освен кога е заемно договорено од Владата и одредена агенција дека таквите побарувања и обврски произлегуваат од груба небрежност или недолично однесување на таа агенција, или на нејзините службеници, советници или лица кои вршат услуги.

д. Без да се наруши општоста на горенаведеното, Владата ќе ги осигура или ќе ги заштити агенциите од граѓанска одговорност според законот на земјата во однос на возилата обезбедени од агенциите, но под контрола или употреба од Владата.

ѓ) Ништо во овој Договор не подразбира одрекување од страна на ОН или на која било од нејзините агенции или организации од какви било привилегии и имунитет што ги уживаат или нивно прифаќање на надлежноста на судовите на која било земја во врска со споровите што произлегуваат од овој Договор.

е. Ништо во врска со овој документ нема да се смета за одрекување, изразено или имплицирано, од привилегиите и имунитетот на Обединетите нации и нејзините придружни органи, вклучително и Глобалната програма за храна (WFP), без оглед дали е во согласност со Конвенцијата за привилегии и имунитет на Обединетите нации од 13 февруари 1946 година, Конвенцијата за привилегии и имунитет на специјализираните агенции од 21 ноември 1947 година, како што е применливо, и никакви одредби од овој документ или каков било институционален договор или какво било преземање ќе бидат толкувани или применети на начин, или до одреден степен, во спротивност со такви привилегии и имунитет.

Имплементација на програмата

Програмата ќе биде спроведена на национално ниво под целосна координација на Министерството за надворешни работи (Владин координативен орган). Владините координативни програми за специфични програми на организации на ОН се наведени во Дел 3.3. Програмските активности ќе ги имплементираат владини министерства, невладини организации, меѓународни невладини организации и организации на ОН.

РАМКАТА ЗА СОРАБОТКА ќе биде оперативна преку развој на заеднички работни планови (ЗРП)²⁶ и/или работни планови и проектни документи специфични за агенцијата како што е потребно, коишто ги опишуваат специфичните резултати што треба да се постигнат и ќе формираат договор помеѓу организациите на ОН и секој имплементирачки партнер, како што е потребно за користење на ресурсите. Колку што е возможно, агенциите и партнерите на ОН ќе ги користат минималните потребни документи, имено, потпишаната Рамка за соработка и потпишани заеднички работни планови или работни планови и проектни документи специфични за агенцијата за да се имплементираат програмските иницијативи. Сепак, кога е потребно и соодветно, проектните документи можат да се подготват со користење, меѓу другото, на релевантниот текст од Рамката и на заедничките годишни работни планови или работни планови специфични за агенцијата и/или проектните документи.²⁷

²⁶ Според Стандардните оперативни процедури (СОП) на ОНЦОР за земјите што го прифаќаат пристапот "Delivering as One".

²⁷ Во случајот на УНДП, владиниот координативен орган ќе ја номинира владината агенција за соработка која ќе биде директно одговорна за владиното учество во секој работен план потпомогнат од УНДП. Референцата „Партнер(и) за имплементација“ ќе значи „Извршна агенција(-и)“, како што е наведено во СДОП. Кога има повеќе партнери за имплементација идентификувани во работниот план, ќе се назначи Главен партнер за имплементација, којшто ќе биде одговорен за свикнување, координирање и целосен мониторинг (програменски и финансиски) на сите Партнери за имплементација идентификувани во работниот план, за да се осигури дека активностите се преземени на кохерентен начин за да ги дадат резултатите од работниот план.

Патни трошоци

Паричната помош за патувања, стипендии, хонорари и други трошоци се утврдува по стапка што е пропорционална со онаа што се применува во земјата, но не повисока од оние стапки што се применуваат во системот на Обединетите нации (како што е наведено во административните комуникации на Комисијата за меѓународни јавни службеници).

Начини за пренос на готовина

Каде што е релевантно, ОН и Владата го иницираа процесот којшто е потребен за примена на хармонизираниот пристап на парични трансфери (ХППТ). Одредбите подолу се однесуваат на агенциите на ОН – УНИЦЕФ, УНФПА и УНДП – коишто вршат директни трансфери на готовина до партнерите за имплементација.

Сите парични трансфери до одреден Партнер за имплементација се засноваат врз работните планови договорени помеѓу Партнерот за имплементација и агенциите на ОН.

Трансферите на готовина за активности образложени во работните планови може да се извршат од организациите на ОН со користење на следните модалитети:

1. Готовина префрлена директно на Партнерот за имплементација:
 - а. Пред почетокот на активностите (директен трансфер на готовина) или
 - б. По завршувањето на активностите (надоместок).
2. Директна исплата до продавачите или до трети страни за обврски направени од Партнерите за имплементација врз основа на барања потпишани од назначениот службеник на Партнерот за имплементација;
3. Директна исплата до продавачите или до трети страни за обврски направени од организациите на ОН како поддршка на активностите договорени со Партнерите за имплементација.

Директни парични трансфери ќе бидат побарани и одобрени за периодот на имплементација на програмата којшто не надминува три месеци. Надоместоците за претходно овластените трошоци ќе бидат побарани и одобрени квартално или по завршувањето на активностите.

Агенциите на ОН нема да бидат обврзани да ги надоместат трошоците направени од Партнерот за имплементација над одобрените износи. По завршувањето на која било активност, секое салдо на средства ќе биде вратено или пренаменето со заеднички договор помеѓу Партнерот за имплементација и агенциите на ОН.

Модалитетите за парични трансфери, големината на исплатите и обемот и зачестеноста на активностите за осигурување може да зависат од наодите на прегледот на капацитетот за управување со јавните финансии, во случај на владин Партнер за имплементација, и од проценка на капацитетот за финансиско управување на Партнер за имплементација којшто не е од ОН. Квалификуван консултант, како на пример јавна сметководствена фирма, избран од агенциите на ОН, може да изврши таква проценка во којашто ќе учествува Партнерот за имплементација. Партнерот за имплементација може да учествува во изборот на консултант.

Модалитетите за парични трансфери, големината на исплатите и обемот и зачестеноста на активностите за осигурување може да се ревидираат во текот на имплементацијата на програмата врз основа на наодите од мониторингот на програмата, мониторингот на трошоците и известувањето и ревизиите.

Во случај на директен паричен трансфер или надоместок, агенциите на ОН ќе го известат Партнерот за имплементација за одобраниот износ и ќе му ги исплатат средствата на Партнерот за имплементација во рок од 30 дена.

Во случај на директна исплата на договорни или на трети страни за обврски направени од Партнерите за имплементација врз основа на барања потпишани од назначениот службеник на Партнерот за имплементација; или на продавачите или на трети страни за обврски направени од организациите на ОН како поддршка на активностите договорени со Партнерите за имплементација, организациите на ОН ќе пристапат кон исплата во рок од 30 дена.

Организациите на ОН нема да сносат никаква директна одговорност според склучените договори постигнати помеѓу Партнерот за имплементација и трет продавач.

Кога организациите на ОН и друга системска агенција на ОН обезбедуваат готовина за истиот Партнер за имплементација, мониторингот на програмата, финансискиот мониторинг и ревизијата ќе се преземат заеднички или координирано со тие организации на ОН.

Партнерите за имплементација се согласуваат да соработуваат со организациите на ОН за вршење мониторинг на сите активности поддржани со трансфер на готовина и ќе го олеснат пристапот до релевантните финансиски записи и персоналот одговорен за управување со готовината обезбедена од организациите на ОН. За таа цел, Партнерите за имплементација се согласуваат за следното:

1. Периодични прегледи и проверки на самото место на нивните финансиски записи од страна на организациите на ОН или нивни претставници, како што е соодветно, и како што е опишано во посебни клаузули во нивните документи за ангажман/договори со организациите на ОН;
2. Програмски мониторинг на активностите со следење на стандардите и упатствата на организациите на ОН за посети и мониторинг на терен; и
3. Посебни или најавени ревизии. Секоја организација на ОН, во соработка со други организации на ОН (онаму каде што се бара тоа, и во консултација со соодветното Министерство за координација) ќе воспостави годишен план за ревизија, давајќи им приоритет на ревизиите на Партнерите за имплементација со големи суми на помош во готовина, обезбедени од организациите на ОН, и на оние чијшто капацитет за финансиско управување треба да се зајакне.

Стандарден извештај за Авторизација за доделување средства и потврда за реализирани трошоци (ФАЦЕ), што ќе ги одразува активностите на работниот план, ќе се користи од Партнерите за имплементација за да побараат ослободување на средства или да обезбедат договор дека соодветната организација на ОН ќе ги надомести или директно ќе плати за планираните трошоци. Партнерите за имплементација ќе го користат ФАЦЕ за да известат за искористеноста на добиените парични средства.

Партнерот за имплементација ќе ги идентификува назначените службени лица овластени да дадат детали за сметката, да побараат и да потврдат употреба на готовина. ФАЦЕ ќе биде сертифициран од назначените службени лица од Партнерот за спроведување.

Готовината префрлена на Партнерите за имплементација треба да се потроши само за активностите и во временската рамка како што е договорено во работните планови.

Готовината добиена од Владата и од националните Партнери за имплементација од НВО ќе се користи во согласност со утврдените национални регулативи, политики и процедури конзистентни со меѓународните стандарди, со посебно осигурување дека готовината се троши за активности како што е договорено во работните планови и дека извештаите за искористувањето на целата добиена готовина се доставени до соодветната организација на ОН во рок од шест месеци по добивањето на паричните средства.

Кога било кои од националните регулативи, политики и процедури не се во согласност со

меѓународните стандарди, ќе се применуваат релевантните финансиски и други сродни правила на организациите на ОН и прописите, политиките и процедурите на системската агенција.

Во случај на Партнери за имплементација од меѓународни НВО/ГО и МВО, добиената готовина ќе се користи во согласност со меѓународните стандарди, со посебно осигурување дека готовината ќе се потроши за активности како што е договорено во работните планови и дека извештаите за целосно искористување на целата добиена готовина се доставени до релевантната организација на ОН во рок од шест месеци по приемот на паричните средства.

Финансиско осигурување и ревизија

Без оглед на изворот на средства, секој раководител на агенција на ОН е одговорен пред неговиот/нејзиниот извршен раководител (или раководно тело) за ресурсите што ги прима од агенцијата на ОН, за сопствените ресурси и во согласност со соодветните финансиски регулативи и правила на засегнатата агенција на ОН. Секоја агенција на ОН е предмет на надворешни и на внатрешни процедури на ревизија утврдени во финансиските регулативи, правила и процедури на таа организација.

Ревизиите ќе бидат нарачани од организациите на ОН и ќе бидат спроведени од приватни ревизорски служби.

Врховната ревизорска институција може да изврши ревизии на Партнерите за имплементација на Владата. Доколку ВРИ избере да не изврши ревизии на одредени Партнери за имплементација според фреквенцијата и обемот што ги бараат организациите на ОН, организациите на ОН ќе нарачаат ревизии што ќе треба да ги извршат ревизорски служби од приватниот сектор.

За да се олеснат закажаните и посебните ревизии, секој Партнер за имплементација што прима готовина од соодветна организација на ОН, ќе ѝ обезбеди на системската агенција на ОН или на нејзиниот претставник навремен пристап до:

- а) Сите финансиски записи со коишто се утврдува трансакциската евиденција за трансфери на готовина обезбедени од соодветната системска агенција на ОН, заедно со соодветната документација; и
- б) Целокупната релевантна документација и персонал поврзан со функционирањето на структурата за внатрешна контрола на Партнерот за имплементација преку која поминале трансферите на готовина.

Наодите од секоја ревизија ќе им бидат презентирани на Партнерот за имплементација и на соодветната организација на ОН.

Понатаму, секој Партнер за имплементација:

- а) ќе го добие и ќе го разгледа ревизорскиот извештај издаден од ревизорите;
- б) ќе обезбеди навремена изјава за прифаќање или одбивање на каква било препорака за ревизија до релевантната организација на ОН која обезбедила готовина, за ревизорите да ги вклучат овие изјави во својот конечен ревизорски извештај пред да го достават до соодветната организација на ОН;
- в) ќе преземе навремени активности за спроведување на прифатените препораки од ревизорите; и
- г) ќе известат за преземените активности за спроведување на прифатените препораки до релевантните организации на ОН на годишно ниво.

Решавање на спорови

Во случај на каква било значителна промена што бара повторно разгледување на целите или

времетраењето и обемот на компонентите на програмата, Владата ќе упати официјално барање до агенциите на ОН и ќе преговара за соодветно дополнување на партнерството.

Во случај на неисполнување на која било од своите обврски од ова партнерство од едната страна, кога страната која не ги исполнила обврските е една од агенциите на ОН, Владата може:

- а. Да го прекине извршувањето на обврските во однос на страната која не ги исполнила обврските преку писмено известување за тоа на страната која не ги исполнила обврските; или
- б. Да го прекине партнерството со страната која не ги исполнила обврските, преку писмено известување од шеесет (60) дена на страната која не ги исполнила обврските.

Кога страната која не ги исполнила обврските е Владата, агенцијата на ОН кон која Владата не ги исполнила обврските, било самостојно било заедно со сите други агенции на ОН, може:

- (i) Да го прекине извршувањето на сопствените обврски преку писмено известување за тоа на страната која не ги исполнила обврските; или
- (ii) Да го прекине партнерството преку писмено известување од шеесет (60) дена на страната која не ги исполнила обврските.

Секој спор помеѓу Владата и организација на ОН ќе се реши во согласност со одредбите на основниот договор на таа организација со Владата. Секој спор меѓу организациите на ОН ќе се решава исклучиво меѓу организациите на начини утврдени во механизмот за решавање спорови одобрен од Развојната група на ОН.

Обврски на Владата

Владата ќе ги почитува своите обврски во согласност со одредбите на основните договори за соработка и помош наведени во претходниот дел.

Владата ќе ги примени одредбите од Конвенцијата за привилегии и имунитет на агенциите на Обединетите нации врз имотот, фондовите и средствата на агенциите и кон нејзините службеници и експерти на мисија. Понатаму, Владата ќе им додели на агенциите, на нивните службеници и на други лица кои вршат услуги во име на агенциите, привилегии, имунитет и објекти утврдени во договорите за соработка и помош помеѓу агенциите и Владата. Владата ќе биде одговорна за справување со какви било побарувања коишто можат да бидат поднесени од трети страни против која било од агенциите и нејзините службеници, советници и агенти. Ниту една од агенциите, ниту кој било од нивните службеници, советници или лица кои вршат услуги во нивно име нема да бидат одговорни за какви било побарувања и обврски што произлегуваат од работењето во согласност со договорите за соработка и помош, освен во случај кога е заеднички договорено од Владата и одредена агенција дека ваквите побарувања и обврски произлегуваат од груба небрежност или лошо однесување на таа агенција или на нејзините службеници, советници или лица кои вршат услуги.

Ништо од овој договор не подразбира одрекување од страна на ОН или на која било од нејзините агенции или организации од какви било привилегии или имунитет што ги уживаат или нивно прифаќање на надлежноста на судовите на која било земја во врска со споровите што произлегуваат од овој Договор.

Ништо во овој документ или во врска со него нема да се смета за одрекување, изразено или имплицирано, од привилегиите и имунитетот на Обединетите нации и нејзините придружни органи, без оглед дали е во согласност со Конвенцијата за привилегии и имунитет на Обединетите нации од 13 февруари 1946 година, Конвенцијата за привилегии и имунитет на специјализирани агенции од 21 ноември 1947 година, како што е применливо, и никакви одредби од овој документ или кој било институционален договор или кое било деловно дело нема да бидат толкувани или применети на начин, или до одреден степен, во спротивност со таквите привилегии и имунитет.

Анекс 3. Клучни партнери

Резултат 1: Вработување и деловно опкружување – клучни партнерства

Влада	Граѓански организации (ГО)	Академија	Приватен сектор	Меѓународни партнери
Постоечки партнерства кои продолжуваат и со УН РАМКАТА 21 – 25				
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Влада на централно ниво:</u> Заменик претседател на Владата за економски прашања, Министерство за труд и социјална политика, Министерство за образование и наука, Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерство за економија, Министерство за информатичко општество и администрација • <u>Државни агенции и институции:</u> Агенција за вработување, Агенција за поддршка на претприемништвото, Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството, Царинска управа, Агенција за катастар и недвижности, Дирекција за извршување санкции • Фонд за иновации и технолошки развој • Општини 	<ul style="list-style-type: none"> • Македонско здружение за заштита при работа • Синдикати • Национална федерација на фармери • ГО коишто ги претставуваат ранливите групи (Роми, младинци, населението во руралните средини) • Организации на лица со попреченост • Здружение за трудово и социјално право на Република Северна Македонија 	<ul style="list-style-type: none"> • Економски институт 	<ul style="list-style-type: none"> • Индивидуални компании кои соработуваат за вработување или развивање вештини • Организација на работодавачи на Македонија (ОРМ) • Бизнес-конфедерација на Македонија (БКМ) 	<ul style="list-style-type: none"> • Делегацијата на Европска Унија, Амбасада на Швајцарија, Амбасада на Обединетото Кралство

Влада	Граѓански организации (ГО)	Академија	Приватен сектор	Меѓународни партнери
Партнерства кои дополнително ќе се истражуваат за УНРАМКТА 21-25²⁸				
<ul style="list-style-type: none"> • Парламентарни комисии за труд и социјална политика и за економија • Министерство за финансии • Министер без ресор задолжен за дијаспората • Агенција за поддршка на претприемништвото • Институт за јавно здравје • Општини • Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој 	<ul style="list-style-type: none"> • Македонска асоцијација за човечки ресурси • ГО коишто ги промовираат правата на работниците (пр. Гласен текстилец, Ленка, Солидарност, итн.) • Професионални здруженија (пр. сметководители, правници) • Бизнис-дијаспора 	<ul style="list-style-type: none"> • Техно-паркови • Приватни даватели на обуки (продолжено партнерство) • Тинк-тенк (пр. Finance Think-Институт за економски истражувања и политики, ЦЕА) 	<ul style="list-style-type: none"> • Стопански комори • Тематски комори и здруженија на стопански гранки (МАСИТ, Текстилен кластер, Комора на овластени архитекти и овластени инженери) • Приватни агенции за вработување • Организации на производители во земјоделството 	<ul style="list-style-type: none"> • Амбасада на Шведска • Светска банка • ЕБРД

²⁸ Нови партнерства или постоечки категории на партнерства коишто ќе се прошират при имплементацијата на УНСДЦФ 21-25.

Резултат 2: Здравство, образование, култура, социјални услуги и борба против насилство – клучни партнери

Влада	Граѓански организации (ГО)	Академија	Приватен сектор	Меѓународни партнери
Постоечки партнерства кои продолжуваат и со УН РАМКАТА 21 – 25				
<ul style="list-style-type: none"> • Министерство за труд и социјална политика, Министерство за здравство, Министерство за образование и наука, Министерство за култура, Министерство за одбрана, Фонд за здравствено осигурување, Институт за јавно здравје, Центри за јавно здравје, • Канцеларија на Претседателот • Универзитетски клиники, Регионални болници и здравствени установи од примарното здравство (посебен фокус врз гинекологија, инфективни болести, ментално здравје и педијатрија), Комисија за имунизација, Комитет за безбедно мајчинство • Биро за развој на образованието, Државен инспекторат за образование • Центри за социјална работа, Институт за социјални активности • Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството, 	<ul style="list-style-type: none"> • Црвен крст на Македонија, Црвен крст на град Скопје • Национален совет на организациите на лицата со попреченост • ГО за родови права • ЛГБТИ, ГО за правата на сексуалните работници • ГО за правата на населението од руралните средини • ГО за правата на Ромите • Младински ГО • Сојуз на дефектолози • ГО за сексуално образование – ХЕРА • Медицински факултети, Различни специјализирани медицински институти, Филозофски факултет • Професионални здруженија (Македонско лекарско друштво, Здружение на гинеколози и опстетичари, Здружение на медицински сестри, техничари и акушерки, Здружение на дефектолози) • Отворена порта – Ла Страда Република Северна Македонија 	<ul style="list-style-type: none"> • Правен факултет Јустинијан Први, Филозофски факултет, Медицински факултет – Скопје, Универзитетска клиника за психијатрија, Педагошки факултети во Скопје, Штип, Тетово и Битола • Институти за социјална работа, за родови студии и за јавно здравје, Катедри на УНЕСКО • Македонско лекарско друштво, Македонско здружение на медицински сестри, техничари и акушерки Македонски центар за граѓанско образование • Центар за семејна медицина, Лекарска комора • Smart Up • РДР - консалтинг и истражување 	<ul style="list-style-type: none"> • Примарна здравствена заштита • Телеком 	<ul style="list-style-type: none"> • УСАИД • Светска банка • Делегацијата на Европска Унија • Амбасади на Шведска, Швајцарија, Холандија и Обединетото Кралство • УСАИД, ADA – Австриска агенција за развој • Мисија на ОБСЕ • Европска фондација за обука

Влада	Граѓански организации (ГО)	Академија	Приватен сектор	Меѓународни партнери
<ul style="list-style-type: none"> Национална комисија на Република Северна Македонија за УНЕСКО Парламентарна комисија за еднакви права на жените и мажите Државен завод за статистика Општини Народен правобранител Центар за стручно образование и обука Центар за образование за возрастни 	<ul style="list-style-type: none"> STAR – Прв колектив на сексуалните работници на Балканот Асоцијација за здравствена едукација и истражување (ХЕРА) Организации на лица со попреченост ХОПС Здружение ESE Заедно посилни У-PEER (Мрежа на млади) Медицинска комора MYLA Македонско здружение на млади правници 	<ul style="list-style-type: none"> CEED Hub 		
Партнерства коишто дополнително ќе се истражуваат за УН РАМКАТА 21 – 25²⁹				
<ul style="list-style-type: none"> Министерство за информатичко општество и администрација, Министерство за финансии Управа за јавни приходи Парламентарни комисиии за здравство, образование, наука и спорт, труд и социјална заштита, култура, Секретаријат за европски прашања Управа за електронско здравство Комисија за имунизација 	<ul style="list-style-type: none"> Здруженија на пациенти со различни болести (пр. хепатитис, пренатална грижа, кардиологија, дијабетес, карцином) Македонско здружение за исхрана и здравје Невладина организација „Мајка и дете“ (Тетово) Јавност (Лице в лице) Новинари / медиумски здруженија ГО на стари лица: Сојуз на пензионери, Хуманост, итн. Медиуми 	<ul style="list-style-type: none"> Сите медицински факултети кои произведуваат медицински кадар (Скопје, Штип и Тетово), други правни факултети ФИНКИ (ИТ факултет) Универзитет Мајка Тереза Медицински средни училишта Тинк-тенк (Реактор, Finance Think, ЕПИ, ЦЕА, итн.) 	<ul style="list-style-type: none"> Приватни болници Приватни лаборатории Медиуми Компании даватели на ИТ услуги/ МАСИТ Компании од приватниот сектор вклучени во КОО Стопански комори 	<ul style="list-style-type: none"> Делегацијата на Европска Унија Светска банка МФИ за инвестирање во здравствена инфраструктура Амбасади на Обединетото Кралство, на Швајцарија, на Шведска Регионална соработка и платформи (Здравствена мрежа на ЈИЕ, ЦЕИ, итн.)

²⁹ Нови партнерства или постоечки категории на партнерства коишто ќе се прошират при имплементацијата на УНСДЦФ 21-25.

Резултат 3: Животна средина и климатски акции – клучни партнери

Влада	Граѓански организации (ГО)	Академија	Приватен сектор	Меѓународни и регионални партнери
Постоечки партнерства кои продолжуваат и со УН РАМКАТА 21 – 25				
<ul style="list-style-type: none"> • Генерален секретар на Владата; Заменик претседател на Владата за економски прашања; Заменик претседател на Владата за борба против корупција, одржлив развој и човечки ресурси; Секретаријат за европски прашања, Национален совет за одржлив развој, Национална комисија на Република Северна Македонија за УНЕСКО • Министерство за животна средина и просторно планирање; земјоделство, шумарство и водостопанство; транспорт и врски; здравство; локална самоуправа; образование и наука; труд и социјална политика • Државен инспекторат за животна средина • Управа за хидрометеоролошки работи 	<ul style="list-style-type: none"> • Невладини организации за животна средина (Македонско еколошко друштво – МЕД, Еко свест, Коцка, Милиеуконтакт Македонија Зелен центар, итн.) • НВО за земјоделски и рурален развој (CeProSARD – Центар за промоција на одржливи земјоделски практики и рурален развој, FAGRIKOM – НВО за земјоделски маркетинг и рурален развој, Мрежа за рурален развој, Фондација CNVP, Национална федерација на фармери) • Скопје Лаб • Балканска фондација за одржлив развој (БФОР) • Платформа 'Пријатели на Шара' 	<ul style="list-style-type: none"> • Универзитет „Гоце Делчев“, Штип • Истражувачки центар на МАНУ за енергетика и одржлив развој • Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ (УКИМ) (Факултет за информатички науки и компјутерско инженерство; Факултет за земјоделски науки и храна; Факултет за шумарски науки, пејзажна архитектура и еко-инженеринг „Ханс Ем“; Факултет за природни науки и математика; • Државен универзитет на Тетово (Институт за екологија и технологија) • Хидробиолошки институт 	<ul style="list-style-type: none"> • Дијаспора 	<ul style="list-style-type: none"> • Делегацијата на Европска Унија • Билатерални донатори (Амбасади на Норвешка, Швајцарија (SDC), Австрија (ADA), Шведска (SIDA)) • УНЕЦЕ Група експерти за енергетска ефикасност при ОН Меѓународна унија за зачувување на природата, Регионална канцеларија за Источна Европа и Централна Азија (IUCN – ECARO) • Зелен климатски фонд (GCF) • Глобален еколошки фонд (GEF)

Влада	Граѓански организации (ГО)	Академија	Приватен сектор	Меѓународни и регионални партнери
<ul style="list-style-type: none"> • Организација за управување со води • Агенција за храна и ветеринарство • Агенција за катастар и недвижности • Центар за управување со кризи • Дирекција за заштита и спасување • Институт за јавно здравје (Протокол за вода и здравје) • Центар за развој на југоисточниот регион • Национални паркови • Фонд за иновации и технолошки развој • Град Скопје, општини 				
Партнерства коишто дополнително ќе се истражуваат за УН РАМКАТА 21 – 25³⁰				
<ul style="list-style-type: none"> • Министерство за економија, финансии • Парламент: Комисија за транспорт, врски и екологија • Државен завод за статистика • Регулаторна комисија за енергетика и водни услуги • Агенција за енергетика 	<ul style="list-style-type: none"> • Граѓански движења (Еко герила, На точак, Петоци за иднина, итн.) • Професионални здруженија (МАСЕФ – Центар за енергетска ефикасност на Македонија) • Основни граѓански движења/ГО/индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Тинк-тенк • УКИМ • Американ колеџ • Економски и земјоделски институт 	<ul style="list-style-type: none"> • Комерцијални банки • Развојна банка на Република Северна Македонија • ЕВН АД Скопје • Окта АД Скопје • Специјализирани стопански комори 	<ul style="list-style-type: none"> • Билатерални донатори (Амбасади на Обединетото Кралство, на Норвешка, на Швајцарија (SDC), на Шведска (SIDA)) • Меѓународна агенција за обновлива енергија (IRENA) • НАТО

³⁰ Нови партнерства или постоечки категории на партнерства кои ќе се прошират при имплементацијата на УНСДЦФ 21-25

Влада	Граѓански организации (ГО)	Академија	Приватен сектор	Меѓународни и регионални партнери
<ul style="list-style-type: none"> • Други центри за регионален развој • Национален координатор за ДРР – Рамка од СЕНДАИ • Национален совет за одржлив развој • Општини 	<ul style="list-style-type: none"> • активисти (рециклирање, итн.) • ГО платформи и тематски коалиции (пр. ГО платформа за Охридско Езеро) • Национален Црвен крст • Младински организации (НУСМ) • Организации на лица со попреченост • ЗЕЛС • MYLA Македонско здружение на млади правници 		<ul style="list-style-type: none"> • Комора за мали бизниси • Организации на производители/ индивидуалци во земјоделството • Компании кои произведуваат енергетски ефикасни материјали / Обновливи енергетски технологии 	<ul style="list-style-type: none"> • ГИЗ • Енергетска заедница • Климатски сојуз • Регионални организации (NALAS)

Резултат 4: Добро владеење – клучни партнери

Влада	Граѓански организации (ГО)	Академија	Приватен сектор	Меѓународни и регионални партнери
Постоечки партнерства коишто продолжуваат и со УН РАМКАТА 21 – 25				
<ul style="list-style-type: none"> • Кабинет на вицепремиерот за борба против корупцијата, одржлив развој и човечки ресурси • Министерство за внатрешни работи, правда, финансии, локална самоуправа, труд и социјална политика и за надворешни работи, Секретаријат за европски прашања, Генерален секретаријат на Владата, Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство • Биро за регионален развој, Центри за регионален развој • Единици на локална самоуправа • Народен правобранител • Судство • Академија за судии и јавни обвинители • Основно јавно обвинителство, Јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција • Државен завод за статистика • Национална комисија за борба против трговија со луѓе 	<ul style="list-style-type: none"> • Мрежи на ГО за правата на ранливите групи (жени, млади, луѓе со попреченост, Роми, сексуални работници, ЛГБТИ, мигранти, бегалци и лица без државјанство, сиромаштија, насилство, итн.) • ЗЕЛС 	<ul style="list-style-type: none"> • Институт за човекови права • Правни факултети, Полициска академија, Институт за социјална работа и социјална политика • Професионални здруженија (Македонско здружение на правници) 	<ul style="list-style-type: none"> • Медиуми • Адвокатска комора, Комора на медијатори 	<ul style="list-style-type: none"> • Делегацијата на Европска Унија • Мисијата на ОБСЕ • Билатерални донатори (Амбасади на Норвешка, на Швајцарија (SDC), на Шведска (SIDA), УСАИД • Регионални организации (NALAS, MAPPI, РИКО) • Меѓународни организации (DCAF, ICMPD) • ГИЗ

Влада	Граѓански организации (ГО)	Академија	Приватен сектор	Меѓународни и регионални партнери
<ul style="list-style-type: none"> Управа за водење на матичните книги Институт за социјални активности, центри за социјална работа Управа за извршување на санкции (МП) Скопје Лаб (Град Скопје) 				
Партнерства коишто дополнително ќе се истражуваат за УН РАМКАТА 21 – 25³¹				
<ul style="list-style-type: none"> Министерство за финансии, Министерство за информатичко општество и администрација Парламент (Парламентарен институт, Парламентарна буџетска канцеларија, Клуб на пратенички, Парламентарни комисии) Фонд за иновации и технолошки развој Антикорупциска комисија Управа за јавни приходи Народна банка на Република Северна Македонија Агенција за млади и спорт 	<ul style="list-style-type: none"> МЦМС, ЕПИ Го Форум (ГО консултативно тело при Владата) ГО коалиции (пр. Коалиции за ДУП, Маргини, Платформа за родова еднаквост, итн.) Хелсиншки комитет за човекови права Институт за човекови права Мрежи на волонтери Инфлуенсери Верски лидери Здружение на финансиски работници Здруженија на новинари Македонски институт за медиуми Дијаспора УРЕЕР Национален совет за родова еднаквост 	<ul style="list-style-type: none"> Тинк-тенк (пр. ЦЕА, Finance Think, Центар за правни истражувања и анализи, Аналитика) 	<ul style="list-style-type: none"> МАСИТ Стопански комори Медиуми 	<ul style="list-style-type: none"> Меѓународни НВО (NDI, IRI, KAS, FES, WfD, итн.) Светска банка Светски економски форум Амбасада на Обединетото Кралство

³¹ Нови партнерства или постоечки категории на партнерства коишто ќе се прошират при имплементацијата на УНСДЦФ 21 – 25.

Клучни партнери од државните институции

Организација на ОН	Клучни партнери
Организација за храна и земјоделство (ФАО)	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство Министерство за животна средина и просторно планирање Кабинет на вицепремиерот за економски прашања Кабинет на вицепремиерот за борба против корупција, одржлив развој и човечки ресурси Министерство за финансии Фонд за иновации и технолошки развој Државен завод за статистика Агенција за храна и ветеринарство Агенција за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој Национална агенција за поттикнување на развојот на земјоделството Агенција за катастар на недвижности Општини
Меѓународна организација на трудот (МОТ)	Министерство за труд и социјална политика Организации на работодавачи и синдикати Агенција за вработување Државен пазарен инспекторат Економски и социјален совет Локални економски и социјални совети
Меѓународна организација за миграција (ИОМ)	Министерство за внатрешни работи Министерство за труд и социјална политика Министерство за правда Центар за управување со кризи Министерство за здравство Министерство за надворешни работи Државен завод за статистика Секретаријат за европски прашања Општини
ОН Жени	Министерство за труд и социјална политика Министерство за финансии Министерство за економија Министерство за одбрана Министерство за внатрешни работи Министерство за здравство Кабинет на Претседателот Секретаријат за европски прашања Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство Министерство за локална самоуправа Министерство за образование Министерство за животна средина и просторно планирање Министерство за правда Собрание <ul style="list-style-type: none"> • Собраниска комисија за еднакви права на жените и мажите • Собраниска комисија за еднакви можности на жените и мажите • Собраниски комитет за европски прашања • Кабинет на претседателот Општини Град Скопје Државен завод за статистика
Програма за развој (УНДП)	Кабинет на вицепремиерот за економски прашања Кабинет на вицепремиерот за борба против корупцијата, одржлив развој и човечки ресурси Министерство за труд и социјална политика Министерство за животна средина и просторно планирање Министерство за локална самоуправа Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство Министерство за финансии Министерство за внатрешни работи Министерство за економија Агенција за вработување Центар за управување со кризи Директорат за заштита и спасување Фонд за иновации и технолошки развој Центри за регионален развој Град Скопје Општини

Канцеларија за намалување на ризикот од катастрофи (УНДРР)*	Министерство за внатрешни работи Министерство за животна средина и просторно планирање Центар за управување со кризи Министерство за локална самоуправа Општини Иницијатива за подготвеност и спречување на катастрофи за Јужна и Источна Европа (ДППИ ЈИЕ) Европска комисија
Економска комисија за Европа (УНЕЦЕ)*	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство Министерство за животна средина и просторно планирање Министерство за труд и социјална политика Министерство за економија Министерство за внатрешни работи Државен завод за статистика Министерство за образование и наука Министерство за транспорт и врски
Програма за животна средина (УНЕП)	Министерство за животна средина и просторно планирање Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство Агенција за просторно планирање Државен инспекторат за животна средина Општини
Организација за образование, наука и култура (УНЕСКО)*	Министерство за култура Министерство за животна средина и просторно планирање Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство Министерство за надворешни работи Министерство за образование и наука Министерство за внатрешни работи Министерство за информатичко општество и администрација Министерство за правда Министерство за труд и социјална политика Агенција за млади и спорт Државен завод за статистика Царина Општини
Фонд за население (УНФПА)	Кабинет на вицепремиерот за борба против корупцијата, одржлив развој и човечки ресурси Министерство за здравство Министерство за труд и социјална политика Кабинет на вицепремиерот за економски прашања Министерство за внатрешни работи Министерство за финансии Државен завод за статистика Министерство за образование и наука Биро за развој на образованието Кабинет на Претседателот Собрание Центар за управување со кризи
Висок комесар за бегалци (УНХЦР)	Министерство за внатрешни работи Министерство за труд и социјална политика Центар за управување со кризи Канцеларија на Народниот правобранител Министерство за правда Завод за социјални дејности Министерство за образование и наука Биро за образование Општини
Фонд за деца (УНИЦЕФ)	Министерство за труд и социјална политика Министерство за образование и наука Биро за развој на образованието Министерство за здравство Министерство за внатрешни работи Министерство за правда Канцеларија на народниот правобранител Државен завод за статистика Центар за управување со кризи
Организација за индустриски развој (УНИДО)*	Министерство за животна средина и просторно планирање Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
Канцеларија за дрога и криминал (УНОДЦ)	Кабинет на вицепремиерот за борба против корупцијата, одржлив развој и човечки ресурси Министерство за внатрешни работи

	<p>Министерство за финансии Министерство за правда Министерство за здравство Министерство за образование Царинска служба</p> <p>Биро за јавна безбедност (полиција/гранична полиција)</p>
Канцеларија за проектни услуги (УНОПС)	<p>Секретаријат за европски прашања Министерство за труд и социјална политика Министерство за животна средина и просторно планирање Министерство за здравство Министерството за надворешни работи Собраниски комитет за европски прашања Канцеларија на Народниот правобранител Генерален секретаријат на Владата на Република Северна Македонија</p>
Светска здравствена организација (СЗО)	<p>Министерство за здравство</p>

Анекс 4: Придонес на Рамката за соработка кон остварување на клучните препораки на механизмите на ОН за човекови права во однос на Северна Македонија, 2019 – 2010

Резултат(и) на Рамката	Препораки по хронолошки редослед - Следен циклус на известување
Универзален периодичен преглед (UPR) – Следен циклус на преглед во 2023	
2019 Трет периодичен преглед UPR – Извештај на работната група - A/HRC/41/11	
4.	104.1 Ратификување на Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на детето за процедурите за комуникација;
Сите	104.2 Ратификување на Факултативниот протокол на меѓународниот Пакт за економски, социјални и културни права;
4	104.3 Ратификување на меѓународната Конвенција за заштита на сите лица од присилно исчезнување;
4	104.8 Ратификување на Конвенцијата за спречување и казнување за злосторството на геноцид;
4	104.7 Размислете за ратификување на меѓународната Конвенција за заштита на правата на сите мигранти и членовите на нивните семејства;
4	104.15 Усвојување отворен процес заснован врз заслуги при изборот на национални кандидати за договорните тела на Обединетите нации;
Сите	104.17 Продолжување на напорите за намалување на дискриминацијата и обезбедување еднакви можности, имплементирање на Националниот акционен план за родова еднаквост 2018 – 2020 и донесување на предложениот закон за заштита од дискриминација;
Сите	104.19 Обезбедување ефективно интегрирање на пристапот заснован врз човекови права во законодавството, политиките и буџетите што влијаат врз младите;
1; 2	104.20 Понатамошно унапредување на економскиот и социјалниот развој и заштита на правата на жените, децата и лицата со попреченост и други ранливи групи;
4	104.21 Обезбедување независно и одржливо функционирање на националните надзорни институции, вклучително и на Агенцијата за контрола на комуникациите, идната Државна комисија за спречување корупција, Координативното тело за недискриминаторски мерки и Агенцијата за медиуми и аудио-визуелни услуги;
Сите	104.25 Осигурување дека се издвојуваат доволно ресурси за имплементирање на националните акциони планови и националните стратегии;
4	104.26 Продолжување на политиката на хармонизација на националното законодавство со меѓународните стандарди за човекови права;
4	104.27 Воспоставување национални механизми за презентација на извештаите на меѓународните тела за човекови права и следење на препораките добиени преку ефикасен систем за институционална координација со цел да се направи напредок во имплементацијата на Агендата 2030;
4	104.30 Измени и дополнувања на Законот за народен правобранител со цел да бидат целосно во согласност со Начелата од Париз и да ја обезбедат Канцеларијата на народниот правобранител со потребните човечки и финансиски ресурси заради ефикасна и независна имплементација за време на неговиот мандат.
4	104.32 Осигурување дека националната единица за борба против нелегалната миграција и трговијата со луѓе е соодветно опремена и дека Министерството за внатрешни работи и Јавното обвинителство го зголемуваат финансирањето за да обезбедат понатамошна обука за вработените со цел да се избегне потпирање на донатори на единицата;
4	104.33 Преземање на потребните мерки за ефикасно отстранување и борба против корупцијата, вклучително и со назначување нова Антикорупциска комисија, ослободена од политички притисок или влијание;
4	104.35 Продолжување на зајакнувањето на борбата против дискриминацијата и поттикнувањето насилство врз малцинските и ранливите групи и осигурување дека криминалот мотивиран од предрасуди ќе биде ефикасно истражен, а неговите сторители ќе бидат казнети;
4; сите	104.45 Преземање соодветни мерки за спречување и борба против сите форми на дискриминација и усогласување на националното законодавство за антидискриминација со меѓународните стандарди, особено со зголемување на напорите за заштита на лезбејките, хомосексуалците, бисексуалците, трансродовите лица и интерсексуалците;

4; сите	104.46 Борба против говорот на омраза, и на интернет и во реалниот живот, и против криминални дела од омраза кон малцинствата, вклучувајќи ги Ромите и заедницата на лезбејките, хомосексуалците, бисексуалците, трансродовите лица и интерсексуалците, со усвојување законодавство засновано врз меѓународните стандарди за човекови права;
4; сите	104.54 Продолжување на реформата на националното законодавство, вклучително и со инкорпорирање дефиниција за расна дискриминација во согласност со меѓународната Конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација;
Сите	104.56 Преземање ефикасни мерки за решавање повеќекратни и интерсекциски облици на дискриминација врз лицата со попреченост, особено жените и девојчињата;
Сите	104.57 Продолжување на напорите за целосна имплементација на Националната стратегија за еднаквост и недискриминација за 2016 – 2020, вклучително и со забрзување на законодавните процедури;
4	104.58 Интегрирање повеќе прашања во постоечките политички програми за малцинствата, домородните народи и лицата без државјанство;
4	104.62 Размислете за вклучување дефиниција за тортура во Кривичниот законик која е во согласност со Конвенцијата против тортура и друго сурово, нехумано или понижувачко постапување или казнување;
4	104.63 Забрзување на напредокот кон обезбедување заштита на бранителите на човековите права од физички напади, закани, вербални напади и стигматизација;
4; сите	104.69 Преземање соодветни мерки за спречување и борба против сите форми на дискриминација и насилство врз жените, вклучително и семејно насилство, особено со имплементирање на Истанбулската конвенција;
4	104.75 Спроведување темелни, непристрасни истраги на случаи на злоупотреба на овластувањата од страна на полицискиот персонал;
4	104.76 Неодложно имплементирање мерки за да се истражат поплаките за лошо постапување во затворите, подобрување на материјалните услови во центрите за притвор и намалување на пренатрупаноста;
4	104.77 Продолжување на реформата на казнено-поправниот систем, особено за зајакнување на надзорните механизми, во согласност со препораките на Европскиот комитет за спречување тортура и нехумано или понижувачко постапување или казнување, со цел да се обезбедат потребните информации за третманот на осудените и притворените лица;
2	104.79 Подобрување на условите за живот на луѓето во затворени институции и обезбедување целосен пристап до здравствена заштита;
2; 4	104.84 Продолжување на напорите за борба против насилството врз жените и семејното насилство и преземање соодветни мерки за заштита на жртвите;
4	104.87 Спроведување на активностите и иницијативите насочени кон имплементација на судските реформи, унапредување на правата на ранливите групи и хармонизација на националното законодавство со меѓународните стандарди за човекови права;
4	104.88 Продолжување со реформите со цел да се изгради независен, непристрасен, професионален и ефикасен законодавен систем;
4	104.92 Продолжување преземање мерки за подобрување на судскиот систем и реформа на агенциите за спроведување на законот;
4	104.97 Создавање погодна средина за плурализам и независност на медиумите, осигурување на безбедноста на новинарите и медиумите и гарантирање на соодветно и непристрасно истражување на сите кривични дела извршени врз новинари;
4	104.99 Осигурување почитување на слободата на изразување и правото на приватност, вклучително и на интернет;
4	104.102 Преземање понатамошни чекори за да се обезбеди признавање на важноста на заштитата на правото на слобода на мислење и изразување, преку обезбедување безбедна средина за активистите на граѓанското општество, бранителите на човековите права и новинарите при извршувањето на нивната работа;
4	104.109 Продолжување на зголемување на активностите во борбата против трговијата со луѓе, особено со жени и деца, и зајакнување на мерките за откривање и спречување на овие случаи и обезбедување пристап до лекови за жртвите;
1	104.116 Продолжување на напорите за унапредување на родовата еднаквост на пазарот на трудот и при донесувањето одлуки;
2	104.117 Преземање мерки за осигурување дека најзагрозените и маргинализираните лица се целосно заштитени во рамките на системот за социјално осигурување;

2	104.118 Овозможување медицинскиот абортус да биде достапен низ целата земја, во согласност со упатствата за безбеден абортус на Светската здравствена организација и итно отстранување на периодите на чекање, пристрасно советување и непотребните административни оптоварувања;
2	104.119 Обезбедување универзално покривање на трошоците поврзани со сексуалното и со репродуктивното здравје и современите методи на контрацепција од страна на Државното здравствено осигурување;
2	104.121 Интензивирање на напорите за осигурување дека примарните здравствени услуги ќе бидат достапни за сите граѓани, без оглед на географската локација;
2; 4	104.123 Воспоставување ефикасен механизам за осигурување на учеството на граѓанските организации и засегнатите заедници во креирањето национални превентивни програми од областа на здравјето на мајките и децата;
2	104.128 Преземање на сите неопходни мерки за унапредување на инклузивното образование, осигурување дека малцинските групи не се занемарени и дека лицата од ранливите групи се целосно интегрирани во образовниот систем;
2	104.131 Преземање понатамошни чекори за градење поинклузивно општество преку осигурување дека се вработени доволно дефектолози за поддршка на интеграцијата на децата со попреченост во основните и во средните училишта во сите општини;
2	104.134 Подобрување на квалитетот и достапноста на образовниот и здравствениот систем за децата;
2	104.136 Промовирање инклузивно образование, преку подобрување на запишувањето и задржувањето на учениците од малцинските групи и учениците Роми, вклучително и во предучилишното образование и преку обезбедување пристап до образование за сите деца, особено за оние без лични документи;
Сите	104.138 Продолжување на напорите за унапредување на учеството на жените во политичкиот и во јавниот живот и на раководни позиции;
4	104.140 Зајакнување на мерките насочени кон искоренување на присилниот брак на девојчиња и жени и преземање на неопходните мерки за казнување на случаите на присилен брак;
4	104.141 Зајакнување на напорите за заштита на правата на децата, особено преку промовирање на вклученост на децата со попреченост во образовниот систем и со понатамошно спречување детски, рани и присилни бракови;
4	104.143 Осигурување дека нема никакви пречки за зачувување, изразување и развој на културниот идентитет на сите граѓани;
2	104.148 Правење понатамошни напори за подобрување на социјалната инклузија на националните малцинства, особено пристапот до образование и здравствени услуги за жени, деца и лица со попреченост;
Сите	104.155 Интензивирање на напорите за искоренување на структурната дискриминација врз Ромите, подобрување на нивниот социо-економски статус и зголемување на нивното учество во јавниот живот и во процесите на донесување одлуки;
2; 4	104.157 Преземање понатамошни конкретни и ефикасни активности за подобрување на условите за живот и социјалните и економските права на ромската заедница, вклучително и поедноставување на сложените граѓански постапки коишто несразмерно влијаат врз нив;
2	104.161 Усвојување мерки за лицата со попреченост за достапност на помагалата за мобилност и функционалните уреди, како и достапни помошни технологии;
4	104.163 Осигурување лицата со попреченост, особено слепите лица и лицата со интелектуална попреченост, да имаат право на глас со тајно гласање;
4	104.164 Обезбедување соодветна и прифатлива поддршка за осигурување дека лицата со попреченост ќе имаат пристап до здравствени услуги, образование и услуги за вработување и дека целосно ќе учествуваат во општеството;
4	104.165 Интензивирање на напорите за ефикасно имплементирање на Стратегијата за интеграција на бегалци и странски државјани 2015 – 2025, со цел да се подобрат програмите за локална интеграција;
4	104.166 Осигурување заштита на правата на мигрантите и борба против нивно криумчарење;
4	104.167 Ставање крај на политиката на задржување во притвор и протерување мигранти и изнаоѓање алтернативи на притворањето на барателите на азил, особено на малолетници без придружба.

Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (CEDAW) – Извештај на државата до 9 ноември 2022 година

2018 CEDAW Препораки по Шестиот периодичен преглед - CEDAW/C/MKD/CO/6

Сите	Осигурување дека Конвенцијата се применува од државните органи во сите сектори и на сите нивоа, во законодавството и политиките и од судството во судските одлуки; информирајте ги за Конвенцијата сите жени, особено Ромките, жените од руралните средини, жените мигранти, баратели на азил и бегалци и жените со попреченост; зајакнување на правната обука и програми за градење капацитети за судии, обвинители, адвокати и други правни професионалци, со цел да им се овозможи директно да ги применуваат и/или да се повикуваат на одредбите од Конвенцијата и да ја толкуваат националната легислатива во согласност со Конвенцијата.
Сите	Забрзување на усвојувањето на нацрт-законот за спречување и заштита од дискриминација, обезбедување заштита од дискриминација врз основа на пол и заштита од повеќекратни и различни форми на дискриминација; давање приоритет на признавањето родово засновано насилство врз жените, обезбедувајќи фокус на Ромките, на жените од руралните средини, жените мигранти, баратели на азил и бегалци, жените кои се занимаваат со проституција и жените со попреченост; зајакнување на соработката со граѓанските организации и другите засегнати страни.
4	Осигурување дека жените и девојчињата имаат еднаков, доволен и квалитетен пристап до правна помош; осигурување дека пресечните форми на дискриминација соодветно се решаваат на судовите, вклучително и преку активности за подигнување на свеста и обука на судски и правни професионалци; осигурување ефикасни правни лекови во случај на дискриминација врз основа на пол или род, компензација и други граѓански лекови, рехабилитација и разни форми на заштита и поддршка; спроведување преглед на законодавството со цел укинување каква било форма на задолжителна медијација и/или помирување во случаи на родово засновано насилство врз жените; и воспоставување механизам за собирање информации за судската пракса на сите нивоа на судскиот систем.
4; сите	Усвојување стратегија заснована врз заедницата насочена кон елиминирање на дискриминаторските родови стереотипи и штетните практики врз жените, вклучително и преглед на учебници и наставни програми, обезбедување пристап до образование за девојчиња во најнеразвиените средини; спроведување на одредбите во врска со регистрација на бракови, собирање податоци расчленети според возраста и други релевантни фактори, за детски и/или присилни бракови и други штетни практики и поврзани правни санкции изречени за сторителите; спречување и мониторинг на говор на омраза кон жени и девојки на социјалните мрежи.
4 сите	Родово засновано насилство – давање приоритет на донесувањето легислатива и стратегија која се однесува на сите форми на родово засновано насилство, вклучително и насилството што се случува во бракови и де факто заедници, особено брачно силување, и во јавниот и во приватниот живот; решавање на основните причини за родово засновано насилство и ситуации на зголемени ризици за жени со попреченост, жени кои се занимаваат со проституција и жени во сите ситуации на притвор; измени во Кривичниот законик со цел да се утврди дека дефиницијата за силување и други сексуални злосторства се заснова врз отсуство на согласност и да се отстрани условот пенетрацијата да биде елемент на кривичното дело; обезбедување бесплатна правна помош и случаи покренати пред судовите, број на налози за привремена заштита, зголемување на бројот на засолништа, услуги за советување и рехабилитација.
4	Трговија со луѓе и експлоатација на проституција – борба против насилството врз жените кои се занимаваат со проституција и донесување мерки за спречување, истражување, гонење и соодветно казнување на таквото насилство; осигурување дека програмите за здравствена и социјална заштита им се достапни на жените и зајакнување на можностите за создавање приход со цел жените да ја напуштат проституцијата.
4	Учество во политичкиот и во јавниот живот – забрзано вработување и назначување жени на раководни позиции во јавната администрација, вклучително и во дипломатската служба; усвојување стратегии и програми за олеснување и унапредување на вклученоста на жените во политичкиот и јавниот живот, посебно на жените кои им припаѓаат на загрозените групи; промовирање еднакво учество на жените во процесите на донесување одлуки на сите нивоа во јавниот и приватниот сектор и осигурување дека особено жените Ромки, жените од руралните средини и жените со попреченост имаат пристап до позиции и механизми за донесување на одлуки во јавните институции.
4	Националност – собирање, анализа и ставање на располагање статистички податоци, расчленети по пол, за лица без државјанство во рамките на територија; осигурување дека жените и девојчињата имаат еднаков пристап до лични документи; или обезбедување пристап до извод на родени и дека јавните власти ги поддржуваат правата на Ромките за стекнување, промена и задржување на националноста; осигурување дека постоечките механизми за обезбедување пристап до здравствена заштита, домување, вработување и програми за социјална заштита се достапни за Роми без државјанство, особено за жени и девојчиња.

2	Образование – усвојување насочени мерки за борба против напуштањето на училиштата и осигурување дека жените од руралните средини, жените кои припаѓаат на етнички малцински групи, жените и девојчињата со попреченост и жените мигранти, баратели на азил и бегалци имаат пристап до вообичаеното образование и борба и елиминирање на дискриминаторските ставови кон жените и стигматизацијата и малтретирањето на жени во загрозуени групи во образованието; еднаков пристап на сите жени и мажи до достапно и висококвалитетно техничко, стручно и високо образование, вклучително и универзитетско образование.
1	Вработување – преземање сеопфатно собирање податоци, расчленување на тие податоци според релевантни фактори за да се идентификуваат и да се решат основните причини за родовите разлики во платите; усвојување ефикасни контролни механизми заради усогласеност со обврската за еднаква плата за работа со еднаква вредност; усвојување легислатива и програми за олеснување на пристапот до формалниот пазар на труд и давање приоритет на усвојување на легислативата и јавните политики за да се признае згрижувањето како форма на работа; усвојување мерки за забрзување на пристапот на жените до вработување, обезбедување пристап на руралните жени до различни видови пензии, социјални бенефиции и надоместоци за одржување на соодветен животен стандард; забрзување на измената на законодавството во врска со татковското отсуство.
2; сите	Здравство – осигурување пристап до достапна и висококвалитетна здравствена заштита и планирање на семејството и услуги за сексуално и репродуктивно здравје, преземање мерки за спречување на стигматизацијата и предрасудите кон жените Ромки помеѓу медицинските работници интегрирање на ромските здравствени медијатори во јавниот здравствен систем, спроведување едукација соодветна на возраста за сексуалното и за репродуктивното здравје во школите и спречување рана бременост и сексуално преносливи болести; осигурување дека современите форми на контрацепција и третман се достапни за сите жени и девојчиња и подигнување на нивната свест за несакана бременост, и решавање на стигмата што ја доживуваат лезбејките, бисексуалките и трансродовите жени и интерсексуални лица кога се обидуваат да добијат пристап до здравствена заштита, вклучително и грижа за сексуалното и за репродуктивното здравје.
1; сите	Економско зајакнување на жените – доделување дополнителни наменски финансиски средства за зголемување на пристапот до микрокредити, заеми и други форми на финансиски кредити за жените со цел да се промовира претприемништвото и економски да се зајакнат жените, особено во однос на руралните жени, Ромките, жените мигранти и бегалци и жени со попреченост и подобрување на нивните менаџерски способности; осигурување учество на жените во планирањето и имплементирањето на националните стратегии за постигнување на ЦОР.
1; 3	Рурални жени – развивање стратегија за да се осигури пристап за руралните жени до закуп и сопственост на земјиште и усвојување мерки за заштита на нивната безбедност на закупот на земјиште; осигурување дека руралните жени имаат пристап до субвенции и мерки за поддршка на руралниот развој во најголема можна мера и се застапени во процесите на донесување одлуки на сите нивоа во земјоделскиот сектор, вклучително и политиките во врска со намалувањето на ризикот од катастрофи, управувањето по катастрофи и климатските промени и програми.
Сите	Ромките – усвојување насочени мерки вклучително и привремени посебни мерки за борба против пресечните форми на дискриминација врз ромските жени и девојчиња, вклучително и во образованието, вработувањето, здравствената заштита и домувањето; развивање специфични програми за олеснување на сиромаштијата и програми на социјална инклузија за ромските жени и девојчиња; комуникација со граѓански организации кои ги претставуваат Ромките со цел да се зајакне застапувањето против етничката дискриминација и да се промовира толеранција и рамноправно учество на Ромките во сите области на животот.
4	Жени мигранти, баратели на азил и бегалци – подобрување на достапноста до отворени објекти за прием за жени мигранти и обезбедување доволен број на жени во медицинскиот и во безбедносниот сектор, работници во првите линии и други професионалци се родово чувствителни; осигурување дека постапките за утврдување на статус на бегалец и одлуките по жалба се спроведуваат на родово чувствителен начин и пристап до бесплатна правна помош; вработување, здравствена заштита, домување и образование како придобивка од обединување.
Конвенција за правата на лицата со попреченост (CRPD) – Комбиниран втор, трет и четврти периодичен извештај на државата до 29 јуни 2026	
2018 CRPD Препораки по Првичниот извештај - CRPD/C/MKD/CO/1	
4	Осигурување на усогласувањето на законодавството и политиките со Конвенцијата; спроведување континуирани кампањи за Конвенцијата во јавниот и приватниот сектор и меѓу лицата со попреченост и нивните претставнички организации; и осигурување дека методот за проценка на попреченост целосно го вклучува пристапот на човековите права кон попреченост.

4	Осигурување дека организациите на лица со попреченост се значајно вклучени во дизајнирањето и евалуацијата на законите, политиките, акциските планови, временските рамки и буџетите и дека нивните ставови се земаат предвид пред донесувањето одлуки коишто ги засегаат.
4	Ревидирање на целото законодавство за да се вклучат сите форми на дискриминација врз основа на попреченост, вклучувајќи и повеќекратна и пресечна дискриминација, особено за жени и девојчиња; и воспоставување мерки за обезбедување исправка, вклучително и надомест на штета, за лица кои се соочиле со дискриминација врз основа на попреченост и сторители на санкции.
4	Доделување соодветни ресурси за имплементација на новата Национална стратегија за еднакви права на лицата со попреченост, особено во врска со услугите за поддршка коишто се неопходни за да се осигури дека лицата со попреченост можат да живеат самостојно.
4; 2	Имплементирање ефикасни правни, политички и практични мерки за решавање на родово заснованото насилство врз жени и девојчиња со попреченост; спречување и истражување на кршењето на нивните човекови права и гонење и казнување на одговорните; и осигурување дека засегнатите страни имаат пристап до непосредна заштита и достапни услуги за поддршка, вклучително и соодветно сместување во основните услуги и засолништа.
2	Основите на правата на децата со попреченост, вклучително и принципот за најдобар интерес на детето, во националните политики, планови, програми и рамки за усогласеност што важат за децата и младите луѓе воопшто.
2	Промовирање сеопфатни стратегии и механизми за целосно учество на децата со попреченост во консултации, процеси на донесување одлуки и развој на политики, преку претставнички организации на лицата со попреченост, со цел да се промовира адекватен избор на услуги што најдобро одговараат на потребите на детето и развојните капацитети.
1; 2	Преглед на законодавството за да се обезбеди задолжителна примена на стандардите за пристапност во сите области, особено во врска со зградите, транспортот, други објекти и услуги отворени за јавноста, и информациско-комуникациските технологии и системи, и за строга примена на санкциите за оние кои нема да се придржуваат на нив.
1; 2	Осигурување дека пристапот до зградите, транспортот, информациско-комуникациските технологии и системи, други објекти и услуги отворени за јавноста и јавните институции и услуги е достапен на целата територија на државата членка.
4	Укинување на сите дискриминаторски одредби што дозволуваат лишување од деловен капацитет врз основа на оштетување и заменување со поддржувачки механизми за донесување одлуки кои ја почитуваат автономијата, волјата и преференците на засегнатото лице.
4	Преземање мерки за усогласување на законите со коишто се бара судовите да ги олеснат процедурите за судење и процедуралното сместување за лицата со попреченост и проширување на ваквите мерки на полицијата и на обвинителството; и ефикасно имплементирање на принципот на процедурално приспособување.
4	Преглед на постоечкото законодавството и политики за вклучување правни лекови и санкции коишто ги спречуваат сите форми на насилство, злоупотреба и лошо постапување со лицата со попреченост, посебно жени, девојчиња и деца со психосоцијална или интелектуална попреченост и во јавната и во приватната сфера; и спроведување истраги за сите наводи за насилство и злоупотреба на лицата со попреченост, особено оние со психосоцијална или интелектуална попреченост, и сомнителна смрт на жители на институции и спроведување ефикасна истрага.
2	Обезбедување соодветни, човечки, финансиски и технички ресурси за целосно имплементирање на деинституционализацијата, особено за имплементирање на преодот кон независни услови за живот;
2; 4	Доделување доволно ресурси за обезбедување лична помош и осигурување дека услугите во заедницата се достапни, пристапни, приспособливи и висококвалитетни за да им овозможат на лицата со попреченост да го остварат своето право да живеат самостојно и да бидат вклучени во заедницата, вклучително и помагала за помош, вклучувајќи и технологии за помош.
4	Размислете за усвојување нацрт-закон за правото на пристап до информации и елиминирање на какво било ограничување што го попречува остварувањето на лицата со попреченост на нивната слобода за барање, примање и пренесување на информации и идеи на еднаква основа со другите, вклучително и осигурување дека сопствениците на веб-страниците и дизајнерите ги прават нивните веб-страници достапни за лицата со попреченост, особено за лицата кои се слепи или со оштетен вид.

2	Усвојување стратегија за осигурување бесплатен или достапен пристап за лицата со попреченост до сите потребни здравствени услуги, вклучително и преку обука на медицински персонал за пристапот за попреченост, заснован на човековите права; отстранување на физичките пречки во здравствените центри и обезбедување информации во достапни формати.
1	Преземање ефикасни и афирмативни мерки за вработување на лицата со попреченост во јавниот и приватниот сектор и осигурување дека отворениот пазар на труд е инклузивен и достапен, дека е достапно соодветно сместување и дека обврската да се обезбеди соодветно сместување е јасно пропишана во легислативата.
4	Преглед на изборните закони со цел да се отстранат предусловите коишто ги спречуваат лицата со интелектуална и психосоцијална попреченост да го користат своето право на глас и да се кандидираат за функции.
4	Усвојување мерки за осигурување на пристапност до избирачките места и нивната околина, особено за лицата со попреченост кои живеат во институции, вклучително и обезбедување изборни материјали и информации во достапни формати за сите лица со попреченост.
Сите	Усвојување мерки за обезбедување ефикасно учество, инклузија и консултација на лицата со попреченост во програми за меѓународна соработка, преку нивните претставнички организации.
4	Обезбедување доволно финансии за рамки за мониторинг и организации на лица со попреченост за да им овозможат да вршат мониторинг на имплементацијата на CRPD.

Меѓународен пакт за економски, социјални и културни права (CESCR) – Петти периодичен извештај на државата до 30 јуни 2021 година

2016 CESCR Препораки по Комбинирианиот втор и четврти периодичен извештај - E/C.12/MKD/CO/2-4

1; 2; 4	Спроведување попис на населението без понатамошно одложување, подобрување на навремено собирање сигурни податоци за состојбата во сите области на правата на Пактот, робусна анализа и ефикасно управување со податоците.
1; 2; 4	Потсетување дека децентрализацијата на овластувањата во никој случај не ја намалува одговорноста на државата членка за исполнување на своите обврски во согласност со Пактот, зголемување на свеста на општинските власти и овозможување на сите општини да ги извршуваат своите одговорности за да им овозможат на сите луѓе, во урбаните и руралните средини, да ги уживаат правата на Пактот на еднаква основа и да спроведуваат сеопфатна анализа за влијанието на процесот на децентрализација врз уживањето на економските, социјалните и културните права.
1; 2; 4	Размислете за изменување и дополнување на Законот за бесплатна правна помош со цел да се осигури дека сите луѓе, вклучувајќи ги и обесправените и маргинализираните лица, особено жените, Ромите, луѓето кои живеат во рурални средини, мигрантите и барателите на азил може да ги бараат своите економски, социјални и културни права со професионална помош и дека тоа доделува доволно ресурси на програмите за правна помош.
1; 2; 4	Зголемување на нивото на јавна потрошувачка, и на национално и на општинско ниво, за прогресивно остварување на економските, социјалните и културните права и преземање на сите неопходни мерки за осигурување дека планирањето и трошењето на јавните финансии се извршува на транспарентен начин.
1; 2; 4	Борба против корупцијата, вклучително и преку подобрување на јавното управување и обезбедување транспарентност во спроведувањето на јавните работи и подигнување на свеста на јавните и владините службеници за антикорупциските мерки, како и за неприфатливоста на мито; (б) зајакнување на спроведувањето на Законот за спречување корупција и спречување на неказнивост за корупција, особено вклучувајќи високи функционери; (в) подобрување на независноста и функционирањето на Државната комисија за спречување корупција.
1; 2; 4	Интензивирање на напорите за искоренување на структурната дискриминација кон Ромите и подобрување на нивниот социо-економски статус, вклучително и преку дизајнирање насочени политики и програми за реализација на економските, социјалните и културните права на ромското население врз основа на сигурни статистички податоци, како и постојан мониторинг на резултатите од ваквите политики и програми и решавање на состојбата на лицата без државјанство во согласност со барањата на Конвенцијата која се однесува на Статусот на лица без државјанство од 1954 година.
1; 2	Поставени се конкретни цели и временска рамка за зголемување на учеството на трудот на жените и стапките на вработување и развивање програми за вработување насочени кон жените, обрнувајќи посебно внимание на етничките малцинства и преземајќи ефикасни мерки за намалување на разликите во платата помеѓу половите.

1	Надградување на стручните вештини на работната сила за да се задоволат потребите на пазарот на трудот; креирање пристojни можности за работа, вклучително преку имплементирање на активните програми за пазарот на трудот; развивање и имплементирање на посебни мерки за унапредување на вработувањето на млади, жени, лица со попреченост и Роми, вклучително и преку системи на квоти; и обезбедување на соодветно сместување на лицата со попреченост. Осигурување дека работниците во неформалната економија се заштитени со легислативата за работни односи и ги уживаат своите права на фер и поволни услови за работа и на социјалното осигурување и ги интензивираат своите напори за олеснување на преминот од неформална во формална економија.
1; 2	Донесување на Законот за минимална плата во согласност со Пактот и Конвенцијата за утврдување на минималната плата, 1970 (Бр. 131) на Меѓународната организација на трудот (МОТ) и применување на истото ниво на минимална плата во сите сектори, вклучително текстилниот, индустриите за облека и кожа и зголемување на минималните плати и редовно нивно приспособување кон трошоците за живот за да се обезбеди соодветен животен стандард за работниците и нивните фамилии.
4	Осигурување дека најзагрозените и маргинализираните лица се целосно заштитени со системот за социјално осигурување, насочување на постапката за апликација за право на бенефиции од социјално осигурување и зголемување на нивото на добивки за да се обезбеди соодветен животен стандард и нивно навремено плаќање.
1; 2	Интензивирање на напорите за борба против сиромаштијата, вклучително и преку сеопфатна анализа на потребите на најзагрозените и маргинализираните лица и групи и усвојување на конкретни и насочени мерки за нивно решавање. Таквите мерки може да вклучуваат ефикасни мерки за намалување на нееднаквоста во приходите меѓу населението, вклучително и преку реформи на даночниот систем и системот на социјално осигурување.
2	Заштитување на правото на соодветна храна, вклучително и усвојување на национална стратегија.
2	Преземање неопходни мерки за да се обезбедат достапни социјални единици за домување за загрозените и маргинализираните лица и семејства, посебно ромски семејства, и подобрување на животните услови во неформалните населби и колективни центри и гарантирање безбедност на закуп за сите жители на неформалните населби, посебно Ромите и усвојување на законска рамка за утврдување постапки што треба да се следат во случај на иселување што е во согласност со меѓународните стандарди.
2	Интензивирање на напорите за да се осигури дека примарните здравствени услуги се достапни за сите без оглед на географската локација, обезбедување доволен број на квалификувани медицински професионалци и проширување на опфатот и придобивките од Фондот за здравствено осигурување.
2	Преземање на сите неопходни мерки за да се зголеми бројот на гинеколози во земјата и осигурување дека сите жени имаат пристап до гинеколошки здравствени услуги во рамките на нивната општина; подобрување на училишното образование за сексуалното и репродуктивното здравје кое е приспособено соодветно на возраста и се заснова врз перспективата на човековите права; осигурување дека современите методи на контрацепција се достапни за сите, вклучително и со додавање контрацептивни средства на позитивната листа на Фондот за здравствено осигурување.
2	Преземање ефикасни мерки за намалување на злоупотребата на дрога; враќање на програмите за намалување на штетите во Националната стратегија за дрога 2014 – 2020; обезбедување доволна поддршка за имплементација на Стратегијата и обезбедување одржување на програмите финансирани од Глобалниот фонд за борба против СИДА, туберкулоза и маларија; и преглед на рестриктивните одредби воведени во Законот за контрола на наркотични дроги и психотропни супстанции.
2	Преземање чекори за прогресивно развивање и примена на соодветни индикатори за имплементацијата на економските, социјалните и културните права со цел олеснување на проценката од напредокот постигнат од страна на државата членка при усогласување со нејзините обврски во согласност со Пактот за различни сегменти на населението. Во овој контекст, Комисијата ја упатува државата членка, меѓу другото, на концептуалната и методолошката рамка за индикаторите за човекови права утврдени од ОНCHR .
Меѓународна конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација (CERD) - Извештајот на државата требаше да се поднесе до 17 септември 2018 година	
2015 CERD Препораки по Комбиниранiot осми до десетти периодичен извештај - CERD/C/MKD/CO/8-10	
4	Спроведување попис што е можно поскоро, или собирање ажурирани расчленети податоци за демографскиот состав на населението со други соодветни методи, со целосно почитување на принципите на доверливост, информирана согласност и самоидентификација, особено податоци кои наведуваат каде живее секое малцинство/мнозинска заедница.

4; сите	Ревидирање на Кривичниот законик за да се осигури дека тој содржи јасна и сеопфатна дефиниција за расна дискриминација, која е целосно во согласност со Конвенцијата; вклучување одредби за забрана на организации кои промовираат или поттикнуваат расна дискриминација и учество во такви организации или нивно помагање.
4	Појаснување на мандатот на националните механизми, како што се Народниот правобранител и Комисијата, избегнување дуплирање и охрабрување координација и синергија помеѓу нив за зајакнување на заштитата од расна дискриминација и кршење на другите човекови права.
4	Преземање чекори за да се одговори на причините што ги принудуваат лицата кои припаѓаат на овие заедници да заминат или да побараат засолниште во други земји и да ги преземат неопходните чекори за да се спречат испрашувања, апсења и претреси само врз основа на етничката припадност на поединците.
4; сите	Цврсто решавање на прашањето за сегрегација на децата Роми во образованието; елиминирање на каква било дискриминација на учениците Роми во нивниот пристап до соодветно образование и борба против стереотипи што доведуваат до социјално исклучување; зајакнување на напорите за обезбедување соодветно социјално домување на ромските семејства, вклучително и со доделување на соодветен буџет за ваквите програми; продолжување да се преземаат посебни мерки за Ромите преку унапредување на вработувањето и напредување на Ромите и борба против нивната социјална исклученост.
Сите	Доделување доволно ресурси за имплементација на Националниот акционен план за жените Ромки (2016 – 2020) и шемата за грантови „интеграција на жените од етничките заедници на пазарот на трудот“; подигнување на свеста за родово засновано насилство и детски бракови и нивното негативно влијание врз образованието на девојчињата, здравјето и изгледите за вработување.
2; 4	Обезбедување соодветна институционална заштита за децата што живеат на улица и зајакнување на ефикасноста на протоколите коишто имаат за цел реинтеграција на овие деца во нивното семејство, решавање на основните причини; продолжување со развивање програми за превенција и обезбедување пристап до сите програми за рехабилитација за корисниците на дрога, вклучително и оние на возраст под 18 години; и преземање мерки за идентификување на деца чие раѓање не е заведено и кои немаат лични документи и продолжување со ретроактивно заведување во матична евиденција и издавање документи, вклучително, доколку е можно, со поедноставување на целиот процес.
4	Зајакнување на напорите за имплементација на принципот на соодветна и правична застапеност, залагање за застапеност на помалите заедници на раководни места и целосна соработка со Народниот правобранител за мониторинг на имплементацијата на овој принцип.
Меѓународен пакт за граѓански и политички права (CCPR) - Извештај на државата да се поднесе во 2020 година	
2015 CCPR – Препораки по Третиот периодичен извештај - CCPR/C/MKD/CO/3	
4	Осигурување дека нацрт-измените и дополнувањата на Законот за народен правобранител се во согласност со Париските принципи (Резолуција на Генералното собрание 48/134, анекс), и обезбедување на Канцеларијата на Народниот правобранител со човечки и финансиски ресурси потребни за ефикасно и независно спроведување на неговиот мандат.
4	Преземање неопходни мерки за подигнување на свеста за постапката за приговори во согласност со Факултативниот протокол и воспоставување механизми за олеснување на имплементацијата на идните ставови на Комисијата, со цел да се гарантира правото на ефикасен правен лек.
4; 1	Зајакнување на напорите за зголемување на учеството на жените во политичкиот и јавниот сектор, посебно на раководни позиции и, доколку е потребно, преку соодветни привремени посебни мерки за да се даде целосен ефект на одредбите од Пактот, за да се надмине разликата во платите меѓу мажите и жените и отстранување на родовата пристрасност и стереотипи за улогата и одговорностите на мажите и жените во семејството и општеството.
2; 4	Осигурување дека случаите на семејно насилство се темелно истражени, сторителите се гонат и, ако бидат осудени, ќе бидат казнети со соодветни санкции, и дека жртвите имаат пристап до ефикасни правни лекови и средства за заштита, вклучително и соодветен број на засолништа, специјализирана помош за сите жртви на семејно насилство, спроведување кампањи за подигнување на свеста за сензибилизирање на населението, сесии за обуки на локалните власти и полициските службеници, како и социјалните работници и медицинскиот персонал, за тоа како да се откријат и соодветно да се советуваат жртвите на семејно насилство.
4; сите	Зајакнување на напорите за елиминирање на полициската бруталност и прекумерната употреба на сила од страна на полициските службеници и осигурување дека полициските сили ќе добијат квалитетна професионална обука што вклучува целосно почитување на човековите права, и осигурување дека случаите на тортура и прекумерната употреба на сила систематски се истражуваат, сторителите се казнуваат, а жртвите добиваат надомест.

2	Подобрување на условите за живот во објектите за притвор на одржлива основа во однос на пристапот до соодветни здравствени услуги и санитарни услови, намалување на пренатрупаноста, вклучително и со употреба на алтернативи на притворот.
4	Зајакнување на мерките за гарантирање и заштита на целосната независност и непристрасност на судството преку осигурување дека судските органи работат без притисок и мешање од извршната власт или други надворешни влијанија; осигурување дека назначувањето и унапредувањето на судиите се прави во согласност со објективни критериуми на компетентност и заслуги, а разрешувањето на судиите се одвива со целосно почитување на правилниот процес и врз основа на предодредени причини за разрешување; осигурување на правото на фер судење без непотребно одложување и зголемување на бројот на квалификуван и професионално обучен судски персонал.
4	Преземање мерки за борба против трговијата со луѓе, систематско и енергично истражување и гонење на сторителите и осигурување дека, кога ќе бидат осудени, тие ќе бидат соодветно санкционирани, и гарантирање на соодветна заштита, репарација и компензација на жртвите, вклучително и нивна рехабилитација.
4; сите	Осигурување дека правото на слобода на движење во државата членка целосно се почитува.
4	Осигурување дека сите ограничувања на слободата на изразување целосно се во согласност со строгите барања утврдени во Пактот, и осигурување целосно уживање од сите на правото на изразување и здружување и заштита на новинарите од вознемирување, заплашување и насилство и другите кои ги практикуваат овие права и навремено истражување на такви случаи и гонење на одговорните.
2; 4	Забрзување на напорите за идентификување на деца чие раѓање не е заведено и деца кои немаат лични документи и осигурување ретроактивно заведување на раѓањето во матична евиденција и издавање документи за тие деца, осигурувајќи дека на овие деца нема да им биде забранет пристап до здравствени, образовни и други јавни услуги, и понатамошно зајакнување на обезбедување изводи на родени за сите деца, особено во руралните средини, преку поедноставување на процедурите за регистрација.
Сите	Преземање мерки за отстранување на сите форми на институционална и де факто дискриминација на децата, особено на децата кои им припаѓаат на малцинските заедници и деца кои се наоѓаат во поправните установи. Треба да се осигури дека програмите за превенција од дрога и рехабилитација се достапни за сите деца.
4	Осигурување дека активностите на следење и какво било мешање во правото на приватност се во согласност со принципите на законитост, пропорционалност и неопходност, со што лицата кои се незаконски следени се систематски информирани за тоа и имаат пристап до соодветни правни лекови.
Конвенција против тортура и друго сурово, нехумано и деградирачко постапување или казнување (CAT) – Извештај на државата доставен на 29 јуни 2020 (рок до мај 2019)	
2015 CAT Препораки по Третиот периодичен извештај – CAT/C/MKD/CO/3	
4	Преземање мерки за заштита на заедницата на лезбејки, хомосексуалци, бисексуалци, трансродови лица и интерсексуалци од напади и злоупотреби и произволно притворање, и сите такви акти на насилство се испитани навремено, ефикасно и непристрасно, а сторителите се изведени пред лицето на правдата, жртвите добиваат компензација, а полицискиот персоналот посетува соодветна обука, и вклучување на претставници на ЛГБТИ заедницата во одлучување за кое било прашање што се однесува на нивните интереси.
4; сите	Борба и спречување на дискриминаторско полициско малтретирање со осигурување дека сите наводни случаи на прекумерна употреба на сила од страна на полициските службеници против припадниците на ромската заедница ќе бидат навремено и ефикасно евидентирани и истражени и, доколку е соодветно, кривично гонети и казнети, осигурувајќи дека на жртвите ќе им се обезбеди можност за побарување на компензација; и обезбедување обука за човековите права за полициските службеници.
4	Зголемување на напорите за спречување, борба и казнување на насилството врз жени и девојчиња, вклучително и семејно насилство; имплементирање на постоечката законодавна рамка со навремено, ефикасно и непристрасно истражување на сите извештаи за насилство и гонење и казнување на сторителите; охрабрување на жените да пријавуваат инциденти на семејно и сексуално насилство преку подигнување на свеста и обезбедување соодветна помош, заштита и надомест на штета за жртвите.

4	Осигурување дека притворот се применува само како последно средство, а алтернативите на притворот се достапни во законот и практиката; осигурување дека лицата без државјанство, барателите на азил, нелегалните мигранти и бегалци не се задржани во притвор на неопределено време и имаат пристап до ефикасен правен лек; ставање крај на нехуманите и понижувачки услови на местата за притвор; целосно почитување на принципот на невраќање; изнаоѓање алтернативно сместување за малолетниците без придружба, така што тие не се чуваат во истите објекти како и возрасните, и осигурување дека назначените специјални старатели редовно одржуваат контакт и им помагаат да ги остваруваат своите права.
Факултативен протокол за вклучување на децата во вооружен конфликт – кон Конвенцијата за правата на детето (CRC) – Види го подолу следниот извештај за CRC	
<u>2012 CRC Препораки по Првичниот извештај за Факултативниот протокол - CRC/C/OPSC/MKD/CO/1</u>	
4	Создавање протоколи и специјализирани услуги за осигурување дека на децата-жртви им е дадена соодветна помош за нивно физичко и психолошко закрепнување и социјална реинтеграција.
4	Обезбедување експлицитна забрана за трговија и извоз на мало и лесно оружје во земјите за кои се знае дека користат деца во вооружен конфликт; дека се инкриминираат недозволените активности, вклучително и производството и трговијата со мало и лесно оружје, како и дека се водат евиденции и се обележуваат оружјето.
4	Посветување поголемо внимание на децата, особено на оние кои се изложени на ризик да станат жртви на дела предвидени во согласност со Факултативниот протокол, особено децата Роми, децата на улица, децата во згрижувачки установи, децата бегалци и лица под супсидијарна заштита, децата без придружба и одвоени деца, со посебен акцент на нивното регистрирање во матичната евиденција, образование и здравствена заштита.
4	Обезбедување заштита на децата жртви и сведоци во сите фази на процесот на кривична постапка; водете се од Насоките за правда по прашањата што вклучуваат деца жртви и сведоци на криминал (резолюција на Економскиот и социјалниот совет 2005/20, анекс).
4	Во соработка со невладините организации и поддршка на активностите на невладините организации во оваа област, осигурајте дека се достапни соодветни услуги за децата жртви од сите практики опфатени со Факултативниот протокол, вклучително и за нивно целосно социјално интегрирање и нивно целосно физичко и психолошко закрепнување; и пристап до засолништа каде што тие се одделени од возрасните; продолжете со специјализирани медицински и психолошки услуги за грижа на децата жртви, вклучително и преку осигурување пристап и достапност на професионалци за детско ментално здравје.
Конвенција за правата на детето (CRC) – Комбиниран трети, четврти, петти и шести периодичен извештај поднесен со задоцнување на 12 март 2019 (рок до март 2017) – 8 февруари 2021 Председателска работна група	
<u>2010 CRC Препораки по Вториот периодичен извештај - CRC/C/MKD/CO/2</u>	
4	Продолжување и зајакнување на системот за собирање податоци како основа за проценка на напредокот постигнат во реализацијата на правата на детето, при што податоците ќе бидат расчленети според пол, возраст, урбана и рурална средина со посебен акцент на децата во ранливи ситуации, вклучително и на децата-жртви на злоупотреба, занемарување или малтретирање, деца со попреченост, деца бегалци и азиланти, деца во судир со законот, деца кои работат и деца на улица.
4	Осигурување дека целото релевантно законодавство го гарантира правото на детето да биде сослушано во судска и административна постапка и во согласност со неговите развојни капацитети и промовирање и олеснување при почитувањето на ставовите на децата и нивно учество во сите прашања што ги засегаат.
2; 4	Забрана за употреба на физичко казнување во домот, идентификување на недостатоци во заштита со цел да се стави крај на употребата на физичко казнување во сите области, вклучително и во училиштата, во домот, во казнениот систем и во алтернативните средини за грижа; заштита на децата од други сурови и деградирачки форми на казнување.
2; 4	Забрана за секакво насилство врз децата, давање приоритет на превенција, промовирање на ненасилни вредности и подигнување на свеста, зајакнување на капацитетот на сите што работат со и за децата, обезбедување отчетност и крај на неказнивоста и работа во партнерство со граѓанското општество и особено со вклучување на децата, за да се осигури дека секое дете е заштитено од сите форми на физичко, сексуално и психолошко насилство и има пристап до специјализирани услуги за закрепнување, рехабилитација и семејна реинтеграција.

2; сите	Продолжување на зајакнување на мерките за заштита и унапредување на правата на децата со попреченост, преку развивање на сеопфатна политика за заштита на децата со попреченост и за нивен еднаков пристап до социјални, образовни и други услуги; промовирање и проширување на програми засновани врз заедницата и семејството, вклучително и групи за поддршка на родители; осигурување дека децата со попреченост се во можност да го остварат своето право на образование и учество во заедницата.
2	Продолжување на подигнувањето на здравствениот стандард кај децата, особено со зајакнување на напорите за спречување и намалување на смртноста кај новороденчињата кај ромската заедница; зголемување на квалитетот и достапноста на здравствените услуги за да се отстранат разликите меѓу урбаните и руралните средини; осигурување обезбедување на примарна здравствена заштита преку проширување на опфатот на децата кои припаѓаат на најранливата популација; и подигнување на квалитетот на здравствената заштита пред и по раѓањето за мајките, со цел да се спречи пренаталната смртност.
2	Осигурување дека адолесцентите имаат пристап до доверливо советување, грижа и рехабилитација кои се соодветни за возраста, културно и адолесцентно-чувствително, вклучително и за оние кои злоупотребуваат дрога/алкохол.
2	Давање приоритет на заштитата на соодветен животен стандард за деца во ранливи ситуации, вклучително и на законодавството, политиките и програмите за социјална заштита и дистрибуција на детски додатоци и социјална помош.
2; сите	Преземање мерки за осигурување дека на децата не им е забранет пристап до образование по која било основа и за таа цел развивање специјализирани услуги за да ги подготват децата во улични ситуации за реинтеграција во школскиот систем; промовирање и обезбедување практични можности за децата од различните заедници да учат и да комуницираат заедно со цел да се сврти сегашниот тренд на сегрегација по етнички линии на сите нивоа – национално, регионално и општинско; инвестирање во обука на наставници и развивање на наставни програми, учебници и други помагала; промовирање на интеграцијата на ромските деца во редовното образование; промовирање, развој и обезбедување пристап до ран детски развој и образование.
4	Осигурување дека за децата без придружба и одделените деца е назначен старател и се сместуваат одделно од возрасните и дека децата меѓу бегалците и барателите на азил имаат пристап до образование, здравствена заштита, социјална заштита и домување.
1	Зајакнување на имплементирањето на законите и политиките за работни односи и истражување на основните причини со цел да се спречат децата во ризик од детска експлоатација, особено во неформалната економија.
2; 4	Обезбедување соодветна заштита и помош за закрепнување и реинтеграција на децата од улица; подигнување на јавната свест за правата и потребите на децата од улица и борба против заблудите и предрасудите; осигурување дека децата од улица се консултираат при нивниот развоен процес.
4	Продолжување и зголемување на напорите за спречување, заштита на децата од и зајакнување на мерките за гонење на злосторствата за продажба и трговија со луѓе, спроведување програми за градење капацитети за полициските службеници и судството; истражување и гонење на сите случаи на продажба и трговија со луѓе за да се избегне неказниост; зајакнување на мерките за заштита на децата жртви и обезбедување пристап до социјална и психолошка помош за чувствителни деца за нивно закрепнување и реинтеграција; решавање на основните причини за продажбата на деца, трговија со деца и киднапирање, во соработка со невладини организации и медиуми.
4	Осигурување целосно имплементирање на стандардите за малолетничка правда, особено осигурување на раздвојување на малолетни и возрасни сторители на кривични дела; преземање ефикасни мерки за подобрување на условите на сите места каде се притворени деца и намалување на претрупаноста; осигурување дека децата се лишени од слобода само како крајна мерка, особено преку развивање алтернативни мерки за притвор вклучително и можности за обновување на правдата и за преиспитување на пресудите.